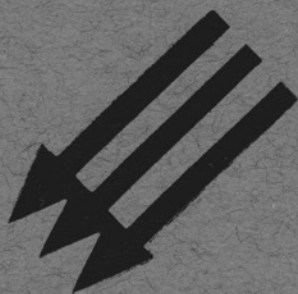

Svoboda

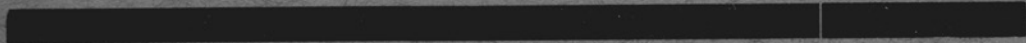

**POŠTNINA
PLAČANA
V GOTOVINI**

LETO V ● ŠTEV. 1

---

1. JANUAR 1933

Naročnina za člane »Svobode« letno . . .	Din 12.—
» » druge letno	» 36.—
» » » polletno	» 18.—
» » » četrtletno	» 10.—
Naročnina za Ameriko letno	Dolar 1.—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana,
 Palača Delavske zbornice, Miklošičeva cesta št. 22.
 Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

V S E B I N A

Käthe Kollwitz, Manifestacija (slika)

1933 — tri obletnice

Št., Katolištvo, liberalni razum in marksizem

H. B., Četrto leto krize

Käthe Kollwitz, Zima 1933 (slika)

J. Moškrič, Rdeče rože

Zemlja

Oskar Drenik, Čemu nam je potrebna gospodarska teorija?

Devetdeset ur

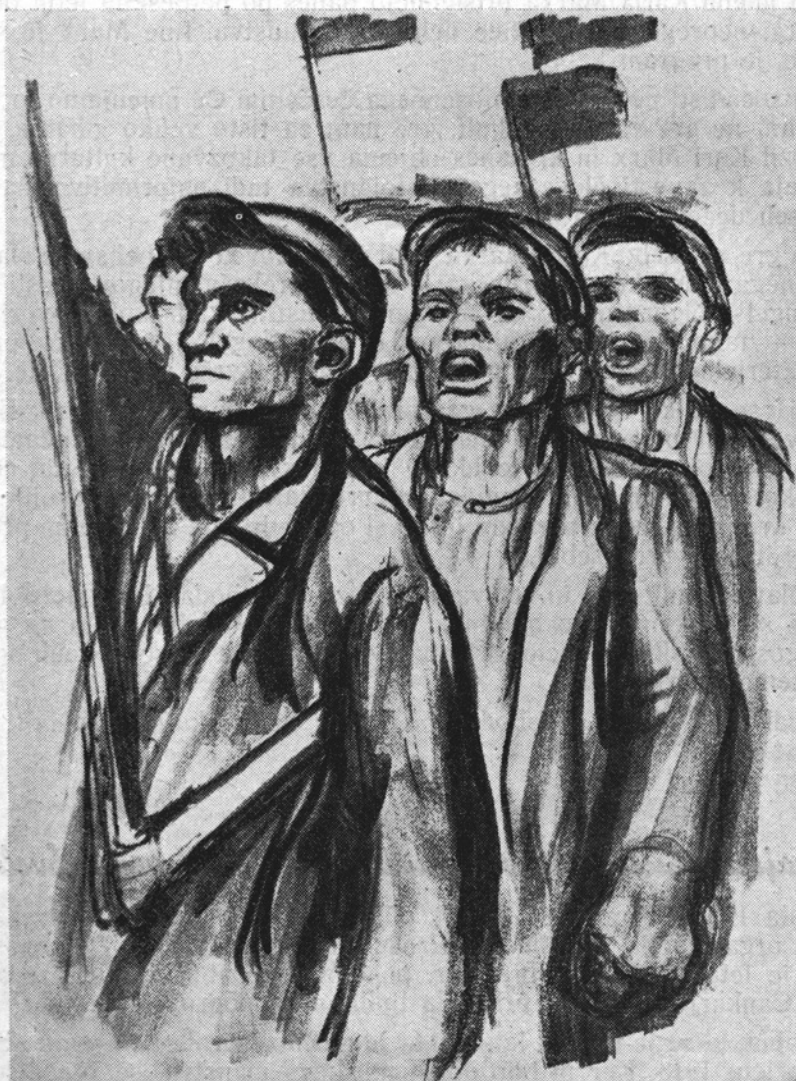
Vrban Klepec, Lažnemu moralistu v album

B. Traven, Zaklad Sierre Madre

Knjige / Naš pokret / Dramatika / Delavska pesem

in glasba / Delavski sport / Film / Kronika / Zapiski

Priloga: Vsebina IV. letnika

Käthe Kollwitz

Manifestacija

1933 *Tri obletnice*

1. *Petdesetletnica smrti Karla Marxa*

Dne 14. marca bo poteklo petdeset let, odkar je umrl Karl Marx.

Ob imenu Karla Marxa prisluhnejo danes po petdesetih letih bolj ko kdaj prej nepregledne množice delovnega ljudstva. Ime Marx je signal, je geslo, je program.

Mi socialisti ne uganjamo osebnega češčenja. Če omenjamo to obletnico, nam ne gre za osebni kult, gre nam za tisto veliko gibanje, ki ga je sprožil Karl Marx in ki danes objema vse takozvane kulturne narode in vzbuja k zavesti človeškega dostojanstva tudi najprimitivnejša ljudstva vseh dežel in vseh kontinentov.

Ne gre za osebo Karla Marxa. Marx kot človek je imel svoje slabosti. Z osebnega človeškega merila ga je morda prekašal njegov zvesti prijatelj Engels, čigar imena ne moremo izpustiti, kadarkoli govorimo o Marxu — tako sta zvezana njuna pot in delo. Engels je zlasti kot praktik in z materialno podporo omogočil, da je Marx izvršil svoje načrte.

Ali vse veliko delo, ki sta ga opravila Karl Marx in Friderik Engels, znanstveno in propagandno delo, nosi pred vsem ime in pečat Karla Marxa. Njegova obletnica je hkrati jubilej svetovnega pokreta, so trenutki, ko se zedinjeni in organizirani proletarijat spominja svojih zmag in tudi svojih začasnih porazov in ko si ogleduje pot, ki jo je že prehodil in ki jo ima še pred seboj.

Delavska kulturna in telovadna zveza »Svoboda« bo v letu 1933 v zvezi s spominom na to obletnico razširila in poglobila delo za poznavanje gospodarskih in socioloških nauk, ki jim je v svojih delih postavil trden temelj Karl Marx.

Tudi naša revija »Svoboda« bo v tem oziru skušala izpolniti svojo dolžnost.

Več Marxa!

2. *Dvajsetletnica Delavske kulturne in tel. zveze »Svoboda«*

Leta 1933. bo preteklo 20 let, odkar se je ustanovila delavska prosvetna organizacija »Svoboda«. Pred njo je obstajala »Vzajemnost«, ki pa jo je leta 1912. tedanja c. kr. policija razpustila zaradi predavanja Ivana Cankarja, ki ga je priredila ljubljanska podružnica.

Vojna, ki se je pričela leta 1914., je močno ovirala delovanje »Svobode« do leta 1918. Ker ni bilo doma moškega članstva, so vse delo prevzele sodružice. Tako je ljubljanska podružnica »Svobode« pred prevratom štela 489 članov, med temi 350 sodružic. Odbor je razen enega moškega obstajal iz samih ženskih članov.

Po prevratu se je »Svoboda« zelo razmahnila. Vendar so pa notranji razkoli v delavskem gibanju zelo škodovali tudi »Svobodi«, čeprav je

bila nepolitična organizacija in je vedno poudarjala svojo neodvisnost napram raznim tedanjim frakcijam.

Ali en nauk so si dobro zapomnili »Svoboda« in »Svobodaši« iz te žalostne dobe: Enotnost! Nikdar več razkola!

Po letu 1925. in zlasti od leta 1928. dalje pa se je »Svoboda« na znotraj konsolidirala, na zunaj razširila in sicer že preko ozkih mej Slovenije.

Danes je »Svoboda« vodilna delavska svobodna kulturna organizacija. V zvezi je z vsem svobodnim delavskim kulturnim pokretom v Jugoslaviji. Ima ugled tudi v delavski kulturni internacionali. Dvignila je kulturno stopnjo zlasti slovensko govorečega proletarijata. Vzbudila je samozavest svojih članov, ki se s ponosom imenujejo »Svobodaše«.

Svojo dvajsetletnico bo »Svoboda« najlepše praznovala s podvojenim prosvetnim delom, zavedajoč se, da mora osvobojenje delavstva biti delo njega samega.

3. Petletnica revije „Svoboda“

Prav za prav se ne izplača praznovati petletnice, odkar redno izhaja naša revija. Prav za prav je sramota za »kulturni« slovenski narod, da ima komaj pet let svoj svobodni redno izhajajoči marksistični kulturni mesečnik. Če registriramo ta dogodek, ga omenjamo samo zaradi tega, ker je v naših konfučnih časih celo 5 let dolga doba. Revija »Svoboda« je danes trdno ukoreninjena. Ima svojo linijo. Ne skriva svoje barve. Zaveda se vseh težkoč. Saj tudi mornarju ni lahko voditi ladjo proti cilju, kadar je morje razburkano in ko veje protivni veter.

»Svobodi« kažejo smer tri strelice: proti kapitalizmu, proti fašizmu, proti reakciji, za enakost, za družnost, za svobodo!

»Svoboda« zre z zaupanjem v bodočnost in z veseljem do dela stopa v novo leto 1933.

Šf., Katolištvo, liberalni „razum“ in marksizem

»Meni se pa zdi, da je prazno in polno zmot vsako znanje, ki se ne rodi iz izkušnje, matere vse sigurnosti...« je dejal okrog 1490. l. italijanski slikar Leonardo da Vinci v svoji »Razpravi o slikarstvu«. Toda obratno so »oni, ki se zaljubijo v prakso brez znanosti, kakor mornar, ki odpluje z ladjo brez krmila in kompasa, ki ni nikoli gotov, kam gre«. Gotovo, sklepi, ki se napravijo iz poskusov, morejo biti tudi napačni; toda »poskus se nikdar ne moti, zmotne so le vaše sodbe!« Do današnjega časa se meščanstvo ni povzpelo čez to mišljenje, ki je bilo za one čase res revolucionarno. Leonardo je bistroumno zajel zakone nastajajočega kapitalističnega gospodarstva in poznal je tudi že nazor, ki gre čez kapitalistično ideologijo — dialektiko. »G i b a n j e j e v z r o k v s e g a ž i v l j e n j a« je dejal ta slavni Italijan.

Kako je to, da je šele čez tri sto petdeset let po tem spoznanju odkril dialektiko Hegel, ki jo je pa razlagal kot »samostojno gibanje absolutnega duha« in ji je šele Marx dal pravo, materialno osnovo in pokazal njen

praktični pomen? Če hočemo odgovoriti na to vprašanje, je treba razložiti poseben pomen, ki ga ima ideologija v kapitalistični družbi. Leonardo ni bil samo slikar, temveč predvsem inženjer in iznajditelj, ki n. pr. v svojih osnutkih že opisuje stroj, ki lahko napravi 480.000 šivank na dan. Leonardo si je ustvaril svojo teorijo v praksi. Ideologi kapitalistične družbe so pa bili in so praksi in življenju tuji teoretiki. V dobi fevdalizma so bili ideologi istočasno praktiki, sicer ne kot kmetje s plugom ali rokodelci z žago, pač pa kot škofi in opati, ki so se pečali z zelo praktično zadevo — s politiko. Mlada kapitalistična buržuazija jim je vzela posvetno oblast in jih je omejila samo na teorijo. Meščanstvo je imelo čut za razlikovanje uporabnih in neuporabnih sredstev, za razlikovanje med prakso in iluzijo in je napravilo za svoje zveste zagovornike in služabnike ideologe, ki so izolirani (ločeni) od življenja.

V naskoku na fevdalno plemstvo in cerkveno nadvlado se je bistril človeški razum, kajti razredni boj šola človekovo mišljenje prav tako kakor eksperimentiranje z orodji! Zahteve meščanov so rasle, večalo se je povpraševanje po sirovinah, ljudje so si upali odpluti čez visoko morje v nove, nepoznane dežele. To je pospeševalo tehniko.

Ljudem, ki so ustvarjali nove stroje in nov način gospodarstva, so postajale stare meje družbenih zakonov preozke. Zato so hoteli vreči stare bogove. V zvezi s tem se je pojavilo ateistično (brezbožno) stremljenje, podobno kakor v starih Atenah, ko so pregnali tirane. Ljudje so videli, kaj vse lahko ustvarijo z delom svojega razuma in svojih rok in so si zato začeli oblikovati materialistično ideologijo. Začeli so dvomiti nad bogom, kritizirati, diskutirati in tajiti vse nauke cerkve. Fevdalni dobi, v kateri je vladala cerkev, je bila »neumrjročnost duše« samo ob sebi razumljiv predpogoj za doseg milosti onstran sveta. Če pade »neumrjročnost duše«, se zrušijo vsi cerkveni nauki o zveličanju in pogubljenju. Italijanski filozof Pietro Pomponazzi je v začetku 16. stoletja dejal, da so vse vere goljufale človeštvo z neumrjročnostjo duše. Seveda, je pripomnil Pompanazzi, ta prevara je bila potrebna v interesu nevednega človeštva. S tem se je rešil obglavljenja, izrekel pa je s temi besedami prepričanje, kakršno imajo prosvetljeni meščanski ideologi do današnjih dni.

Dokler je bila mlada buržuazija v ostrejšem boju s starimi silami, je rada trpela cerkvi sovražna mišljenja. Ko pa je sama prišla na krmilo, je spoznala, da bo težko živeti brez sredstev, ki uspravajo ljudi v razne iluzije. Za zmagovito meščanstvo so se namreč pojavile nove nevarnosti. Kmetje in rokodelci, ki so mu bili prav potrebni in dobrodošli v boju proti plemstvu, so hoteli začeto revolucijo speljati do kraja. Kaj je preostalo drugega kakor skleniti mir s knezi. Gospodarska moč je bila zagotovljena buržuaziji, cesarji in papež so bili navezani na mestne banke, politično oblast je bilo treba deliti s knezi, cerkev naj se pa omeji na svoje »pastirsko« delovanje. Cerkev naj deli božje blagoslove in nade na posmrtno življenje vsem, ki so bili slabe volje.

Katoliška cerkev si je tedaj ustvarila v jezuitstvu učinkovito sredstvo v boju za oblast. Jezuitstvo je popolnoma posvetno, se peča s politiko in znanostjo, samo ne s teologijo; o dogmah (cerkveni nauki) se ne sme diskutirati, ker to vodi v brezboštvo. Kdor se upira dogmam, naj ne bo pogubljen šele na onem svetu, temveč takoj tukaj na zemlji ga je treba kaznovati. In jezuiti so začeli graditi kolosalne cerkvene stavbe in

preganjati vse krivoverce, da so vzbudili v ljudeh ekstatično iluzijo, da je rešitev le v brezpogojni vdanosti cerkvi.

Sedaj je bilo zopet konec svobodnemu raziskavanju, ki je dovedlo Leonarda in Pomponazzija do zaključkov, ki se niso ujemali s cerkvenimi nauki. Sezgali so Giordana Bruna, mučili Galilea. Oblast fevdalnih knezov in cerkve se je zdela popolna, »absolutna«. Za zidovi teh srednjeveških sil je rasel kapitalizem. Toda čim močnejša je postajala njegova gospodarska moč, tem bolj je stremel tudi po politični oblasti.

To tako realno stremljenje po politični oblasti je moralo najti tudi svojo ideološko oporo. Meščan potrebuje osebno svobodo za svoje poslovno življenje. Kompromis s knezi in božjo milostjo je postal ovira. Filozofija cerkve ni bila za nje več porabna. In začeli so zopet od spredaj in zadvomili nad vsem, razen nad osebno zavestjo, ki izvira od boga. Bog, je učil Descartes, je s svojo milostjo obdaril človeka z naravno lučjo *raisonna*, da z njim živi tu na zemlji. S tem so proglasili osebnost za gonilni motor vsega dogajanja. Do danes se trudijo ideologi buržuazije, da bi dokazali, da so vso zgodovino delali posamezni geniji, posebno razumni ljudje. To oboževanje razuma je bilo prav prikladno tudi za vdanost delavcev: če se sposobni prerinejo lahko vsi naprej, ni potreba delavske solidarnosti napram podjetniku, temveč vsakdo naj gleda zase, kako si bo pomagal. V resnici pa ni še noben drug družabni red spravil osebnih zmožnosti v takšno odvisnost od gospodarskih pogojev kakor vprav kapitalizem.

S povečevanjem razuma seveda niso mogli odpraviti razlike med bogastvom in revščino in s tem nezadovoljnosti. Kaj naj ukrenejo? Nekateri so učili, da bo z napredovanjem razuma odpravljeno tudi socialno vprašanje. Kneze in največje bogatine je treba opozarjati na njihove dolžnosti napram človeštvu in nekoč bodo sami priznali, da so bili premalo krepostni, in bodo spoznali svoje socialne dolžnosti. S tem seveda ni bilo nič pomaganega, ker pojme »krepostno«, »slabo«, »dobro« si razlagajo ljudje po svojih potrebah in željah.

Pa so si ustvarili primerne teorije o državi. O ustroju države si niso bili nikdar popolnoma edini. Strinjali so se le v tem, da ne smeta več vladati fevdalizem in cerkev, temveč meščan sam s pomočjo svojega uradniškega aparata. Ta aparat naj urejuje vse odnošaje človeške družbe. Niso vsi tako rigorozno formulirali tega mnenja kakor angleški filozof Thomas Hobbes, ki je dejal, da je človek vse prej nego čredna žival; človek je brutalni egoist, ki misli samo na zadovoljitev svojih nagonov. Zato se more človeštvo držati v sožitju le s strahom in z upanjem. Ta namen izvršuje država, ki naj odloča o vsem, tudi o tem, kaj je dobro in slabo.

Naravno, so razlagali ideologi buržuazije, mora biti ta država absolutno nepristranska napram vsem svojim državljanom. Tako je nastala iluzija o nadstrankarski inštanci, ki je vzvišena nad vsemi interesi. Nemški filozofi so označevali državo kot ustanovo, postavljeno po božjem razumu. Hegel je imenoval državo »organizirano božjo voljo«. V resnici pa odloča v državi vedno oni razred, ki ima gospodarsko moč, čeprav se včasih navidez umakne v politično ozadje.

Seveda tudi s to teorijo ni bilo rešeno socialno vprašanje. Novi teoretiiki, kakor veliki naravoslovec Wilhelm Ostwald, so z vso resnostjo nasvetovali državnim poglavarjem, naj opusté staro cerkveno miselnost in naj začno vladati na podlagi posvetnega, prirodoznanstvenega in so-

cialno-etičnega svetovnega nazora. Znanost kot taka, sama po sebi je postala torej nekaka odrešilna vera. Raziskovalcem narave se pa ni posrečilo, da bi prodrli do jedra problemov človeškega družabnega življenja.

Pravi interes za rešitev teh problemov je imel samo proletarijat. Niti divji upori, niti vdanost verskim iluzijam ali oboževanju razuma niso rešili njegovega socialnega vprašanja. Marx in Engels sta ugotovila, da položaj proletarijata ni odvisen niti od božje volje niti od človeškega razuma, ampak samo od gospodarskih razmer, kakor so nastale po fevdalizmu pod kapitalističnim gospodarstvom. Po njunem mnenju ne izvira neenakost lastnine iz pomanjkljivega človeškega razuma ali znanosti, temveč iz bistva kapitalističnega gospodarstva — iz večvrednosti ali profitarstva, ki je gonilna sila vsega sodobnega gospodarskega življenja. Proletarijat je poklican, da take produkcijske razmere odpravi, da se ustanovi brezrazredna družba, ki bo posedovala vsa produkcijska sredstva. Vsa doseđanja zgodovina je po Marxu zgodovina bojov družabnih razredov, ki imajo nasprotujoče si interese. Gospodarska odvisnost množic cvira pravi napredek človeštva. Zato se bo začela resnična zgodovina človeštva šele z uresničenjem brezrazredne družbe, v kateri ne bo več niti izkoriščevalcev niti izkoriščanih.

Na podlagi teh spoznanj je vzraslo močno proletarsko gibanje. Proti njemu se je pojavil fašizem, ko je bilo tik pred svojo zmago. Fašizmu slično ureditev človeške družbe propagira tudi katoliška cerkev.

Proletarijat se je v splošnem uspešno postavil v bran fašistovskemu valu. Ali bo proletarijat zmagal? Sodeč po vsem, bo.

Dvomljivec bo sedaj vprašal, ali ni tudi marksizem nova iluzija človeštva. Ali ne sloni vse to delavsko gibanje na zaverovanosti v nauk, ki ga je slučajno postavil Marx? Tisti, ki tako sprašujejo, ne vedo, kaj je marksizem. Marksizem ali historični materializem raziskuje znanstveno zakone, ki gibljejo človeško družbo. Marksizem ne daje nobenih večnih, gotovih receptov, temveč kaže proletarijatu, kako naj postopa v vsakokratnih konkretnih razmerah. Marksizem je praktična znanost človeške družbe. Je prvi in edini način, ki kaže, kako naj se bojuje boj za obstanek delovnih ljudi. Marksizem razkriva vse zablode in kaže ljudem edino-le uresničljive naloge in cilje. In doslej je proletarijat izgubljal bitke ali postojanke samo tedaj, kadar je bil zapeljan v iluziję in na pota, ki nasprotujejo marksizmu.

Velike iluzije (zablode, zmotna mišljenja) raznih veroizpovedanj, zaupanja v naravno, od boga dani razum in v vsemoč znanosti ovirajo človeštvo na njegovi osvobodilni poti. Katoliška vera ima svoj izvor v fevdalni družbi, vera v razum nastane v prvi kapitalistični stopnji, zaupanje v vsemoč znanosti je plod kapitalističnega meščanstva. Neskončna zamotanost današnje razredne družbe povzroča, da živę še danes vse te iluzije, med seboj pomešane, često spačene in spremenjene. Iluzije, s katerimi hoče človek oblikovati svoje življenje, odgovarjajo vedno položaju, ki ga ima vsak razred v človeški družbi. Kmet je nagnjen k nekemu mističnemu praznoverju, mali rokodelęc, ki ima svojo najlepšo zgodovino v fevdalizmu, je katolik, liberalец ima absolutni razum za najvišji kriterij, meščanski človek sedanjosti veruje v svojo tehniko, v krizi presenečen malomeščan živi v nekih fašistovskih, zmedenih nazorih. Čim hujše je praktično življenje, tem večje so iluzije. Čim manj pozna človek naravo, tem bolj jo bo skušal krotiti z vražami in molitvami. Čim manj pozna de-

lavec, zakone, po katerih se razvija človeška družba, tem laže se uda iluzijam, ki mu jih drugi prinašajo.

Obvladanje naravnih sil uče prirodne znanosti, obvladanje družabnih sil uči Marxov historični materializem. Čim bolj bo ta nauk prodril med množice, tem večja dejanska sila bo postala iz njega.

Ali bo človeštvo z uresničenjem ciljev marksizma prišlo na konec možnosti svojega razvoja? Marksizem kot znanost kaj takega ne more trditi. Nasprotno: potem bo človek šele postal res človek in potem se bo šele začela resnična zgodovina svobodnega človeštva, kakor pravi Marx.

H. B., Četrto leto krize

V četrti zimi gospodarske krize je kapitalistični svet. Ali se obeta kako izboljšanje? Ne! Vsakemu »oživljenju« bodisi na borzah bodisi na trgih sirovin sledi »oslabljenje«. Govorice o zboljšanju se razgalijo kot volivni manevri ali kot delo špekulantov. Prevari sledi maček. Izkoriščanje kapacitete industrijskih obratov, promet v svetovni trgovini kaže najnižje številke. Svetovne zaloge življenjskih sredstev in sirovin težje cené kapitalističnih trgov. To pomeni za še zaposlene zniževanje plač, za 30 milijonov brezposelnih pa trpljenje in bedo četrte zime. Vsi gospodarski podatki, ki so se jih naučili zbirati, razlagati in urejevati v tabele in krivulje, kažejo, da se zaprta vrata tovarn tudi še to zimo ne bodo odprla.

In vendar se je nekaj izpremenilo na kapitalističnem obnebjju. Prvotna prestrašenost in zbežanost v meščanskem taboru je pojenjala. Kljub hudi krizi se kapitalizem še ni zrušil in njegovi nosilci so zato začeli gledati z večjim zaupanjem v bodočnost.

V dveh najpomembnejših industrijskih državah Evrope — v Angliji in Nemčiji sta bili veliki delavski stranki v povojnem času na vladi ali pa blizu vlade. Na gospodarsko življenje nista imeli nobenega vpliva, ker sta vladali v odvisnosti od meščanskih strank. Toda že samo dejstvo, da sta pri izbruhu akutne krize vladi v obeh državah imele socialistično znamko, je zadoščalo, da so delavske množice začele smatrati, da sta ti dve delavski stranki soodgovorni za stanje, ki je nastalo. Zato jima je kriza prinesla volivne poraze tako, da sta izgubili dosedanje močne pozicije v parlamentu in da sta prišli ob udarno moč proti sistemu, ki sta ga sicer še nedavno kritizirali in zanikavali, toda ne napadali, kakor bi odgovarjalo njunim močem.

V evropskih malih državah se občuti kriza lastnega gospodarstva predvsem kot posledica zastoja na svetovnih tržiščih in anarhije v mednarodnem kreditnem sistemu, dalje kot posledica nerešenih vojnih dolgov in reparacij. Občutijo jo torej kot usodo, ki se ne da izpremeniti s svojimi lastnimi močmi, ker je gorišče krize drugod. Tudi v teh državah se kapitalistična kriza ni spremenila v zadnjo krizo kapitalizma.

Krizo »zdravijo« z raznimi sredstvi. Najpriljubljenejše sredstvo za pobijanje krize je postala »krepitev notranjega trga«, direktno in indirektno oviranje uvoza s prepovedjo uvažanja, dviganjem carinskih postavk, omejevanjem s trgovanjem deviz itd. Od septembra 1931. l., to je od začetka mednarodne kreditne krize, je 22 dežel opustilo zlato valuto in ima sedaj valute z močno menjajočimi se kurzi, 26 dežel je uvedlo dr-

žavno prisilno gospodarjenje z devizami. Devizni predpisi se povsod ne-
prestano menjajo. Zbirka teh predpisov pri banki za mednarodno pla-
čilno izenačevanje bi dala debelo knjigo več sto strani.

Dve državi sta uvedli sistem nagrajevanja izvoza, 21 držav je zvi-
šalo svoje splošne carinske tarife, 28 držav je zvišalo carine na določene
vrste blaga, mnogo izmed njih je to zvišanje še večkrat povišalo. 22 dr-
žav je uvedlo sistem uvoznih kontingentov in dovoljevanja uvoza; ta si-
stem se vedno znova še poostruje. Mnogo držav — med njimi Amerika,
Italija in Francija — je uvedlo davek na uvozno prodajo določenih vrst
blaga ali pa na uvoz iz nekaterih držav.

Države se torej prav pridno trudijo, da »zavarujejo domači trg pred
poplavo s tujim blagom«. Toda, kako učinkuje to sredstvo za pobijanje
krize? Gotovo je zapeljiva misel, da bodo ljudje kupovali domače blago,
če ne bodo dobili inozemskega. Nobena država pa ne more omejiti
uvoza, ne da bi s tem oškodovala tujega izvoza. Splošno omejevanje
uvoza povzroča torej splošno padanje izvoza. In še preden si more ku-
pec nabaviti domače blago, je že brezposeln radi zmanjšanega domače-
ga izvoza. Tako je vrednost svetovne trgovine v prvem polletju 1932
padla v primeri z isto dobo prejšnjega leta za 34%, čeprav je že prej zelo
oslabela.

Naša država nima toliko eksportne industrije, da bi izbrali njo za
nazoren primer, da zmanjševanje uvoza še bolj zmanjšuje lasten izvoz.
Zato vzemimo za primer sosedno Avstrijo. Povprečno mesečno je znašal
tam uvoz in izvoz, kakor kažejo naslednje številke:

Leto	Uvoz	Izvoz
1928	276.4	187.5
1929	276.5	185.0
1930	228.2	156.6
1931	184.0	111.7
1932 (do nov.)	111.7	63.3

Izvoz je po omejitvi uvoza padel v mnogo hitrejšem tempu in v zvezi s
tem narašča brezposelnost.

Ker ta način boja s krizo ni učinkovit, so začele razne države misliti
na druga sredstva. V Nemčiji n. pr. so mislili, da so našli čarobno sred-
stvo s parolo »splošno zniževanje cen« in »pocenitev produkcijskih
stroškov«. S pritiskom na plače, na najemnine, na cene karteliranih in-
dustrij in raznega blaga naj se poveča konkurenčna možnost nemškega
blaga na inozemskih trgih. In padanje cen se je tudi kmalu začelo: padle
so delavske mezde pod kombiniranim napadom vladnih zasilnih odredb
in krize, dočim cene proizvodov kateliranih industrij in življenjskih sred-
stev niso šle sorazmerno navzdol — vrednost izvoza, ki je znašala v pr-
vem polletju 1931 še nad 4.800 milijonov mark, je pa padla pod tem
državnim zniževanjem cen na 3.000 milijonov mark!

V Angliji so skušali doseči isti namen po drugi poti. Septembra 1931
je Anglija opustila zlato valuto in z razvrednotenjem funta naj bi lepo
padle brez vsakega trenja delavske plače, konkurenca angleškega blaga
na svetovnem trgu bi se pa okrepila. V državi, ki povojne inflacije ni po-
znala, so vzradoščen sprejeli geslo o »osvoboditvi iz klešč zlata«. Ker
pa so vse na valuto funta navezane države iz konkurenčnih ozirov hitro
sledile angleškemu vzgledu in ker so druge države proti poskušnemu

Käthe Kollwitz

Zima 1933

dumpingu z valuto hitro zvišale svoje carinske tarife, ni opustitev zlate podlage prav nič zvišala izvoza, brezposelnost se ni omilila, le internacionalni kreditni trgi so se znova vznemirili. Upniki Anglije, predvsem Francija, so bili občutno prizadeti, dolžniki Anglije so se pa knjižno razbremenili in tako se je akutna kriza še poostrila.

Države dolarskega imperializma — severne ameriške dežele — ne poznajo brezposelnega zavarovanja. Njihove obupane brezposelne milijonske množice so bile zato popolnoma navezane na javno in zasebno dobrodelnost. Odkod naenkrat toliko milijonov brezposelnih? In kako se rešiti te nadloge? Gotovo, preveč blaga je in premalo denarja! Treba je torej le primerno dosti denarja spraviti v gospodarstvo in zastoja bo konec. In milijarde so se začele stekati v »gospodarstvo«. Hoover je mobiliziral ogromne kreditne rezerve in pravice narodne banke za izdajanje bankovcev so se razširile. Toda to »gospodarstvo«, kamor so se stekale milijarde, je bila samo — borza; brezposelnost ni bila odpravljena, temveč morali so misliti na zavarovanje pred novo nesrečo — pred splošnim bančnim polomom. In reševali so bankrotne železniške družbe, sanirali ogrožene agrarne banke in preostali denar so porabili za vzdrževanje dolarskega kurza s tem, da so sistematično pokupovali vrednostne papirje. S tem so dosegli menjajoče se oživiljenje na blagovnih in denarnih borzah, Hoovrovi agentje so pa proglasili to v volivnem boju za zmago vlade nad krizo. »Oživiljenje« je pa takoj ponehalo, ko ni bilo več novega denarnega dotoka. Denar je napravil svojo pot od narodne banke čez borzo v emisijske, depozitne in hipotekarne banke, saniral je ogrožena središča špekulantstva in profitarstva — delovnega trga se pa ni niti dotaknil. V zvezi s to polomijo je padel Hoover in za novega predsednika so izvolili Roosevelta, ki ga čakajo nove, še večje težave. Evropa se brani plačevati dolgove, Anglija je začela z novo gospodarsko politiko in evropske južno-vzhodne države imajo svoje posebne želje, ki nasprotujejo interesom ameriške pšenice.

Na ottawski konferenci, ki naj bi ustvarila velikobritansko carinsko unijo, se je Anglija napram vsem svojim dominijonom obvezala, da brez pristanka dominijonov ne bo spreminjala svoje splošne carinske tarife, od čijih postavk so bili dominijoni načelno oproščeni. Izvažanje poljedelskih pridelkov iz angleških dominijonov ima sedaj prednost na angleškem trgu, za mesne izdelke je pa zagotovljen večji delež angleškim liferantom mesa. Protiusluge dominijonov Angliji pomenijo za evropske države otežkočen izvoz v prekomorske dežele. Kajti carine za vse nebritansko blago so mnogo višje tako v Kanadi, kakor v Avstraliji in Indiji.

Južno-vzhodne agrarne države so zaprosile za mednarodno pomoč velike evropske države. Konferenca v Stresi se je pečala z njihovimi željami. Omogočila naj bi se ugodnejša prodaja njihovih poljedelskih pridelkov, ki jim konkurira ceneno ameriško žito. Napravili so razne sklepe oziroma predloge. Toda na nekatere je sumljivo gledala Nemčija, na druge pa Francija. To nasprotje med velesilami je sicer razširilo krog onih držav, ki so prisluhnile klicu južno-vzhodnih držav, da proti enostranski podpori pokažejo ali hlinijo svojo pomoč. Dejanske pomoči pa seveda ni bilo od nikoder. Predlogi konference v Stresi bodo romali na svetovno gospodarsko konferenco, ki naj sklepa o mednarodnih ukrepih proti krizi. To konferenco so pa preložili z jeseni na zimo in jo bodo preložili z zime na pomlad, dokler se ne bo razšla z lepim komuniquejem, kakor se končavajo vse te mednarodne kapitalistične konference.

Medtem pa povsod izdajajo nove uvozne prepovedi, omejujejo in spreminjajo devizne predpise, sklepajo izumetničene kontingentne in kompenzacijske pogodbe, proglašajo blagovne kliringe, grozijo z represalijami, ki jih včasih tudi izvajajo; in izkoriščajo vsako priliko, da nekaj prepovedo, zavro ali reducirajo. Produktivske številke padajo, brezposelnost narašča.

Kriza divja v velikih državah z velikimi gospodarskimi ozemlji in z velikimi zalogami zlata, v malih državah z odvisno valutò, v industrijskih kakor v agrarnih državah, pri upnicah in dolžnicah.

Jože Moškrič, Rdeče rože

Priobčujemo nekaj prizorov iz tretjega dejanja drame »Rdeče rože«, ki jo je spisal Jože Moškrič, ki je po poklicu tiskarniški delavec, star 30 let in predsednik dobrunjske »Svobode«. Dramo je z uspehom uprizorila najprej dobrunjska »Svoboda« dne 27. XI. 1932. Prišla bo tudi na repertoar Del. odra v Ljubljani. Ta štiridejanska socialna drama jasno izpričuje, kako visoko lahko dvigne delavca naša ideja in kako se vzgajajo in napredujejo delavski talenti v naši pokretaški organizaciji »Svoboda«.

1. prizor.

Goldschmied: Torej, g. Filder, jaz odhajam. Glejte, da bo vse v redu! Z delavci bodite obzirni in, če bi slučajno hoteli reagirati na včerajšnje odpoved, pomirite jih! Recite, da še ni definitivno odločeno, kaj se bo storilo. Recite, da bo še upravni odbor o tem sklepal. Skratka, potolažite jih! Glavno je, da pridobimo na času!

Filder: Najrajši bi povsem na kratko obračunal z njimi.

Goldschmied: To ne gre. Saj veste, da imamo naročila, ki jih moramo na vsak način pravočasno izvršiti. Naš najboljši odjemalec nam grozi, da nas bo pustil.

Filder: Grozi, grozi. Saj lahko grozi. Zakaj pa ne gremo s ceno navzdol? Vsi naši konkurenti, posebno v inozemstvu, so znatno cenejši, nego smo mi.

Goldschmied: Da, tudi o tem bomo govorili na seji upravnega odbora. Poskusil bom pripraviti delničarje do tega, da se bodo morali zadovoljiti z nižjimi tanijemami. Saj našim gospodom se dosedaj še nič ne pozna, da je kriza. Vlečejo še vedno iste obresti, kot pred leti, ko je bila konjunktura na višku.

Filder: Če obstanemo pri odpovedi, ki sem jo včeraj sporočil zaupniku delavstva, bomo zaenkrat precej profitirali, tako, da bomo lahko znižali ceno našim izdelkom brez škode za delničarje.

Goldschmied: Odkrito povedano: Žal mi je, da sem vam včeraj to dovolil. Posebno še, ker sva se pozneje telefonično razgovarjala z g. generalnim tajnikom. Naročil mi je, naj se pripravim, da bova skupno dopovedala gospodom, da se znižajo dividende. Kajti poskusili bomo znižati cene tako nizko, da bomo uničili vso manjšo konkurenco v državi. Zato smatram, da ni primeren čas, da bi sedaj vznemirjali delavstvo.

Filder: Jaz pa mislim, da bi bilo baš sedaj primerno. Brezposelnost med delavstvom je velika. Zato se bo vsak bal izgubiti delo in bo rajši

pristal na nižjo plačo. Glavne hujškače je pa že zadnji čas pometati iz tovarne.

Goldschmied: Tako sijajnih plač pa tudi nimajo. In če hočemo, da bodo mogli delati, morajo pač tudi jesti.

Filder: Gospod ravnatelj, čeprav ste starejši od mene, moram vendar reči, da delavstva še ne poznate. Delavec mora biti vedno lačen, potem si ga pa lahko ovijete okoli prsta, če mu pokažete kos kruha.

Goldschmied: Saj so delavci tudi ljudje, čeprav manj vredni. Ali naj jih zato pustimo, da pomrjejo od pomanjkanja?

Filder: Prokleta je žilava ta banda in ne bo tako lahko pocrkala ne.

Goldschmied: Torej, kakor sem rekel. Zaenkrat še počakajmo, da vidimo, kaj bo upravni odbor sklenil in pa da dobavimo nujna naročila. Potem bomo pa že videli.

Filder: Kaj pa, če pridejo z zahtevo, da naj umaknemo včerajšnjo odpoved?

Goldschmied: Kar prekličite jo zaenkrat. Ali pa recite, da nimate pooblastila in da naj počakajo, da se jaz vrnem. Na svidenje! (*Odide.*)

2. prizor.

Filder (sam): Na vsak način hočem, da izpeljem stvar do konca. Če se mi posreči, potem pa, z bogom, g. Goldschmied. Tvoje mesto bom zasedel jaz. Postal bom g. generalni ravnatelj. Hudiča, že samo ime je vredno, da pljune človek v roke. Kaj pa šele dohodki. (*Pozvoni.*)

Tajnica: Želite, g. inženjer?

Filder: Pokličite slugo!

Tajnica: Tako. A tukaj je pismo, ki ga nisem odprla, ker je za vas osebno. (*Odide.*)

Filder: Dobro. (*Čita.*) Odgovor upravnega odbora. Da vidimo. »G. inženjer, za Vaše poročilo o razmerah v tovarni smo Vam zelo hvaležni. Samo ob sebi se razume, da generalni ravnatelj Goldschmied o tem pismu ne bo zvedel niti besedice. Upravni odbor Vam bo zelo hvaležen, če se Vam posrečijo redukcije v tovarni, katere smatrate za možne. Tembolj sedaj, ko bomo morali znižati cene svojim izdelkom, če hočemo konkurirati drugim podjetjem, ker gospodje si bodo zelo neradi pustili znižati svoje dohodke. Pazite pa, da ne pride do kakšnih motenj v obratovanju ali celo do stavke, kajti imamo nujna naročila, katera moramo na vsak način pravočasno izvršiti. Če se vam vsa stvar posreči, kakor ste nam sporočili, potem lahko računate na našo hvaležnost. Prepuščamo pa Vam tudi vso odgovornost.« Vse gre, kakor sem si zamislil. Sedaj pa še, da izvem, kaj so sinoči sklenili. (*Zvoni.*)

Tajnica: Želite?

Filder: Ali ste poklicali Žagarja?

Tajnica: Da, tukaj je.

Filder: Naj pride.

3. prizor.

Žagar: Želite, g. inženjer?

Filder: Sedite.

Žagar: Hvala.

Filder: Torej, ste bili sinoči na sestanku?

Žagar: Da, bil sem.

Filder: Kaj so sklenili?

Žagar: Precej odločni so.

Filder: Kaj se to pravi?

Žagar: Da se bodo branili do skrajnosti.

Filder: Pa so složni?

Žagar: Tako, še precej.

Filder: Povejte naravnost, kar veste, če sploh kaj veste.

Žagar: Zahtevali bodo, da umaknete včerajšnjo odpoved, če ne pa stopijo v stavko.

Filder: Torej, precej resna stvar. Pa ni nobeden ugovarjal proti stavki?

Žagar: Dular in Marn sta. Vsi drugi so pa padli po njih, tako, da sta jo kar popihala.

Filder: Kakšno pa je danes razpoloženje v tovarni?

Žagar: Zelo borbeno. Nekateri sploh niso hoteli začeti z delom in so zahtevali, naj se takoj začne s stavko. Toda zaupniki so jih pregovorili, da bodo počakali do devetih.

Filder: Kaj pa bo ob devetih?

Žagar: Vse delo se ustavi. Nato pa bo zborovanje na dvorišču.

Filder: Tako. Potem gre pa za res. Kaj pa delajo Dular in drugi?

Žagar: To se razume, da agitiramo proti stavki, kar se da.

Filder: Dobro. Pojdite, pa pokličite Dularja!

Žagar: Klanjam se. *(Odide.)*

4. prizor.

Filder: Sedaj pa ne smem več odlašati. *(K telefonu.)* Halo, g. komandir tam! Tukaj vodstvo tovarne. Stvar je sledeča: naši delavci hočejo stavkati. Ker se pa v takih slučajih rado dogaja, da delavci razgrajajo in razbijajo, bi Vas prosil, če bi čimprej poslali pred tovarno nekaj orožnikov, da bi preprečili eventuelne izgrede... Da, da — če morete, vsaj deset in to čim prej. — Prav. Hvala. *(Odloži.)* Tako, to je v redu.

Tajnica: Glavni zaupnik želi govoriti z g. ravnateljem. *(Odide.)*

Filder: Naj vstopi.

5. prizor.

Tone: Želel bi govoriti z g. ravnateljem.

Filder: Ker je odsoten, ga zastopam jaz.

Tone: Tako. Prav. Prišel sem vam sporočit, da se ob devetih ustavi delo v tovarni, nato se pa vrši sestanek delavstva na dvorišču, na katerem se bo odločilo o nadaljnjih korakih glede vaših zahtev, ki ste jih včeraj sporočili.

Filder: Kdo pa vam je dovolil, da smete ustaviti stroje.

Tone: Tisti, ki jih požene tudi v pogon.

Filder: Toda tovarna bo s tem trpela škodo.

Tone: Tudi delavstvo jo bo.

Filder: Vi ste glavni hujskač, zato vas bom dal zapreti.

Tone: Vse mogoče. Sicer pa vršim jaz le svojo dolžnost, kajti moja dolžnost je, da zagovarjam interese delavstva.

Filder: In kaj nameravate storiti?

Tone: Branili se bomo.

Filder: Kako?

Tone: Z edinim orožjem, ki ga imamo.

Filder: Torej. Nameravate zares stavkati?

Tone: Ali naj se ne branimo, če nam nekdo stopi za vrat?

Filder: Pa mislite, da boste s tem kaj dosegli?

Tone: Mi prav dobro vemo, da je stavka dvorezen nož, na katerem se eden gotovo obreže, največkrat pa oba. Zato si je tudi ne želimo. Toda, če ni drugega izhoda, smo pač primorani zagrabititi tudi za ta nož.

Filder: Zakaj pa ne upoštevate, da smo mi primorani izvesti redukcijo, kajti gospodarska kriza postaja vedno bolj ostra. Blaga ne moremo več spraviti v denar, zato moramo omejiti produkcijo in znižati cene ali pa ustaviti tovarno. Drugega izhoda ni.

Tone: Vse lepo. Toda, zakaj bi pa moralo baš delavstvo nositi vso težo te krize, ki so jo povzročili kapitalisti sami?

Filder: Nikar ne govorite tako smešno! Kako bomo mi delali krizo, ker je vendar naš interes na tem, da čim več blaga izdelamo in prodamo. Zato pa moramo znižati plače, da bomo lahko tudi znižali cene svojim izdelkom.

Tone: Pa, če jim znižate ceno, kdo jih bo pa kupoval?

Filder: Ljudje.

Tone: Da, če bodo imeli zaslužek. Ker pa delajo vsi kapitalisti tako kot vi, je čezdalje več ljudi brez dela in brez zaslužka. S kom pa naj potem kupujejo svoje potrebščine? Zato pa, kar naprej tako, kakor ste začeli. Če je vaš namen ta, da boste v par letih ostali sami s fabrikami in polnimi magazini, mi pa da bomo vsi skupaj pocrkali od pomanjkanja pred polnimi skladišči, potem ste na pravi poti. Samo povejte nam, če je to vaš namen, da si bomo vedeli pravočasno, dokler smo še pri moči, izkopati jame, da vam ne bomo okuževali zraka.

Filder: Kdo pa vam je dovolil tako govoriti z menoj?

Tone: Moja dolžnost.

Filder: In kaj boste imeli od tega?

Tone: Zavest, da sem storil, kar sem bil kot delavec dolžan storiti.

Filder: Od tega se ne boste niti enkrat najedli.

Tone: Vem. Vem pa tudi, da bom še lahko lačen radi tega.

Filder: Zato pa vam svetujem, da te socialistične in druge prismođarije pustite pri miru. Če ne, se res lahko pripeti, da se kljub temu, da ste dober delavec, nekega dne znajdete na cesti. To pa vam prav gotovo ne bo ljubo.

Tone: Jaz mislim, da plača, ki jo dobim od podjetja, ni nobena miloščina, ki se mi izkazuje, ampak da jo pošteno zaslužim.

Filder: To je res. Veste pa tudi, da je delavec, ki ima danes sigurno službo, lahko zadovoljen.

Tone: Zato si pa upate početi z nami stvari, kakršnih si niso niti s sužnji.

Filder: To je čisto jasno. Sužnje so morali vendar kupovati, nam se pa danes sami ponujajo. Zato pa vam svetujem še enkrat, pustite vse to pri miru in sigurni ste lahko, da se ne boste kesali.

Tone: Če pravite, da se ne bom kesal, kaj pa mi nudite za to?

Filder: Ugodnosti, kakršnih se niti ne nadejate. Kajti po svoji sposobnosti zaslužite, da ne ostanete večer dnevnikař.

Tone: To pomeni, da bi prodal sam sebe in še one, ki imajo zaupanje vame.

Filder: Ali boste vi prvi, ki je storil to?

Tone: Vem, da ne. Zato pa baš hočem dokazati, da so tudi med delavci značaji, ki se ne dajo podkupiti.

Filder: Mogoče boste o vsej stvari drugače sodili, ko jo dodobra premislite. Zato tudi od vas še ne pričakujem odgovora. Vedite pa, da sem vam na razpolago, kadar boste razočarani nad tistimi, ki bi vam imeli biti hvaležni.

Tone: Gospod Filder, pozabila sva, po kaj sem prav za prav prišel.

Filder: Naše zahteve so vam znane in pri tem ostanemo.

Tone: Brezpogojno?

Filder: Brezpogojno.

Tone: Torej, potem sva opravila.

Filder: Zaenkrat sva. Kadar pa boste, kakor sem vam rekel, razočarani med svojimi kolegi, prišli do mene, tedaj se bova pa lahko še kaj več pogovorila.

Tone: Upam, da tudi tedaj ne bom iskal tolažbe pri vas. *(Odide.)*

Filder: Kakor veste.

6. prizor.

Filder (sam): Od vraga je trd ta-le človek. To je še naša sreča, da je le malo takih. Da, tudi med delavci se dobe talenti, ki bi lahko predrugačili odnose med delom in kapitalom. Toda take je treba čimprej oddvojiti od delavcev. Nastaviti jih na boljše plačana mesta, da hitro pozabijo, odkod so izšli. S tem pridobimo dobrega priganjača, delavstvo pa izgubi svojega zagovornika, in zaupanje v svoje voditelje.

Tajnica: Gospod Dular želi vstopiti. *(Odide.)*

Filder: Naj pride!

7. prizor.

Dular: Klanjam se.

Filder: Sedite!

Dular: Hvala.

Filder: Izvolite čašico?

Dular: Prosim. *(Pije.)* Hvala.

Filder: No, kako je?

Dular: Mislim, da ne bo sile.

Filder: Ne?

Dular: Kar je socialistov in klerikalcev, so bili vsi odločno za štrajk, ker so pod vplivom svojih voditeljev. Toda naši so na delu in pogum jim že precej upada.

Filder: Torej, vi mislite, da je splošna stavka izključena?

Dular: V to sem siguren. Samo Jeriču se ne sme pustiti, da bi preveč govoril. Kajti on govori tako prepričevalno in s takim ognjem, da mu delavec mora verjeti.

Filder: Da, nenavaden talent ima za to. Tudi sam sem ga že skusil. Toda, kaj pa naj ukrenemo proti njemu?

Dular: Ali ste obvestili orožnike?

Filder: Sem. Vsak čas morajo biti tukaj.

Dular: Torej, naj govori, ali čim bo ubral ostrejši ton, naj ga aretirajo.

Filder: S tem bomo druge še bolj razburili.

Dular: Pa bodo brez glave.

Filder: Torej, poslušajte, Dular. Do stavke pod nobenim pogojem ne sme priti. Vsaj najmanj en mesec še ne. Tovarna bi trpela preveč škode, ker nismo na njo prav nič pripravljeni. Če se pa nam posreči kljub temu izvesti redukcije in znižati plače, se lahko tudi vi nadejate primernega plačila.

Dular: Se priporočam, g. Filder. In vam zagotavljam, da se nam to tudi posreči. Toda tukaj-le imam jaz imena delavcev, za katere bi predlagal, da se v prvi vrsti odpustijo.

Filder: Da vidim. Toda to so sami dobri delavci in Jerič seveda tudi med njimi. To nikakor ne bo mogoče.

Dular: Je pa nujno potrebno, če hočete, da bo v tovarni vladal red in poslušnost. To so sami hujskači. Če teh ne bo v tovarni, potem boste lahko z delavci v miru živeli.

Filder: Bom še premislil. Vi pa se pripravite, da boste na mestu, kadar bo čas za to. Povejte jim, da tovarna lahko dobi delavcev, kolikor hoče in sicer za nižjo plačo, nego jo imajo ti danes, in da ne bo sprejela nazaj nobenega tistih delavcev, ki bi stopili v stavko.

8. prizor.

Tajnica: Gospod orožniški komandir. *(Odide.)*

Filder: Naj pride. Vi pa počakajte, da se skupaj pogovorimo.

Orožnik *(vstopi in pozdravi).*

Filder: Klanjam se.

Orožnik: Klicali ste nas, g. ravnatelj.

Filder: Da, v takem slučaju kot nam grozi danes, se mi zdi potrebna vaša navzočnost, da preprečite eventualne izgrede.

Orožnik: Prosim, zakaj pa prav za prav gre?

Filder: Radi znižanja cen izdelkom in pa, ker nimamo dovolj naročil, smo primorani znižati plače in odpustiti nekaj delavcev. Toda delavci hočejo zaradi tega stavkati.

Dular: Po mojem mnenju bi bilo najboljše, da se nekaj glavnih hujskačev čimprej zapre.

Orožnik: To ni v moji moči. To bi bilo protizakonito. Kvečjemu, če morete katere obdolžiti, da so zakrivali kaznjiva dejanja.

Dular: Ali ni dovolj, če druge nagovarja na štrajk?

Orožnik: Če je dotični delavski zaupnik, bo sigurno vedel, kako daleč sme v tej zadevi vplivati na delavce.

Filder: Gospod komandir, zelo vam bomo hvaležni, če se vsa stvar ugodno konča. *(Pogleda skozi okno.)* Toda že vro skupaj. Gospod komandir, na vsak način morate preprečiti, če bi hoteli vdreti v pisarno. Tukaj lahko napravijo veliko škode, če bi začeli razbijati.

Orožnik: Povsem brez skrbi ste lahko.

Filder: Mogoče bi bilo prav, če telefoniramo še po pomoč.

Orožnik: Ni potreba. Saj je nas dovolj. Toda jaz moram iti k svojim. *(Odide.)*

9. prizor.

Filder: Vi se pa sedaj tudi pripravite. Gre med vami in med Jeričem.

Dular: Da, videli bomo, kdo bo močnejši.

Filder: Na vsak način jih morate odvrniti od stavke, pa magari, če lažete, kolikor morete. Jeriča kompromitirajte, kar se da, magari če potem toži. Nate še en kozarček (*mu da*).

Dular: Zdi se mi, da se vam trese roka. (*Pije*.)

Filder: Zelo razburjen sem.

Dular: Kaj pa, če bi se jih absolutno ne dalo odvrniti?

Filder: Tedaj bom pač moral preklicati naše zahteve.

Dular: Upajmo, da do tega ne bo prišlo. Klanjam se. (*Odide*.)

10. prizor.

Zunaj govori

Jerič: Sodrug! In sodružice! Večinoma je vsem znano, zakaj smo danes tukaj zbrani. Gre za naš obstanek. Od nas samih je odvisno, ali hočemo biti še ljudje, ali pa bomo pustili, da se z nami dela, kar se komu poljubi. Zadnji čas je že, da pokažemo, da smo in hočemo biti še ljudje, ljudje, ki imajo pravico do življenja in da si te pravice ne damo vzeti. Branili jo bomo, pa magari s svojimi pestmi. Pijavkam, ki se rede od naših žuljev in naše krvi, ni dovolj, da naredimo danes toliko in pa še več, kot pred dvema leti, ko nas je bilo za tretjino več, nego danes. Ni jim dovolj, da so nam požrli akordne in praznične doklade. Ni jim še dovolj storjenega, čeprav mora sleherni delavec zastaviti vse svoje moči, da izvrši njemu določeno delo. Ni jim še dovolj profita. Oni hočejo še zadnje kaplje naše krvi. Toda te jim ne damo. Če je v nas še kaj delavskega ponosa, delavske solidarnosti, potem bomo rekli: dovolj je tega, dovolj smo popuščali, sedaj pa niti koraka več nazaj, ampak samo naprej. Zato pa, ne pustimo si vzeti niti ene pare od naše plače, saj že itak naše družine stradajo ob nji. Ne pustimo pa tudi ne enega delavca iz tovarne.

Delavci: Tako je. Ne damo naše plače. Živel štrajk! Niti eden ne sme iz tovarne!

Filder (*pri oknu*): Propadel sem. Pa tudi ti se me boš zapomnil.

Zunaj Jerič: Zato pa takoj izberite deputacijo, ki naj sporoči podjetju, da umakne svoje zahteve, ali pa stopimo — — —

Dular: Prosim, poslušajte še mene.

Delavci: Dol z njim! Dol s kapitalističnim podrepanikom! Poslušajmo, kaj bo povedal. Dol z njim! Pobijte ga! Mir! Psst.

Dular: Tovariši in tovarišice! Samo par besedi prosim. Vsi vemo, da je današnjega mizernega položaja, v katerem živi delavstvo, kriva svetovna gospodarska kriza.

Medklic: In pa izdajalci delavstva, kot si ti.

Dular: Gospodarska kriza pa ni zadela samo delavca, pač pa tudi kmeta, obrtnika in trgovca. Prizanesla pa tudi ni industriji. Dnevno lahko čitamo v časopisju, da se zapirajo tovarne, ker nimajo naročil. Prav tako je pa tudi pri nas. Zato pa hočejo naši gospodje tovarno popolnoma ustaviti. Da se to že ni zgodilo, je v glavnem zasluga g. Filderja. Njemu se je posrečilo dobiti neka naročila, tako, da bi tovarna nekaj časa še lahko obratovala. Ker pa se je moralo iti s

cenami tako nizko, da niso kriti niti produkcijski stroški, tovarni sedaj ne preostane drugo, kakor da reducira nekaj delavcev in zniža plače ali pa, da se zapre. Večina gospodov pri upravnem odboru je pa sploh za to, da se tovarna zapre. Če pa mi stopimo danes v štrajk, jim bo ta baš prav prišel, ker se bodo s tem iznebili moralne odgovornosti pred javnostjo.

Jerič: Ti si izdajalec bil in boš. Za to svoje izdajstvo sicer prejemaš judeževe srebrnike, a bodi siguren, da bo prišel čas, ko se boš nad njimi zadavil. Vi pa, sodrugi, ne verjemite mu niti besedice. To, kar je čvekal, je vse skupaj laž. On sam ne ve, kako bi se čim bolj priljuznil Filderju, ki je na svojo roko hotel izvesti redukcije v tovarni. Če se mu posreči, bo pač dobil nagrado od upravnega odbora. Če se mu pa ne posreči ali pa če se celo tovarna, pa magari le za en dan ustavi, bo pa tudi klican na odgovornost.

Filder: Glej ga vraga, kako ti on vse pravilno sklepa.

Jerič: Zato se pa tudi boji, če bi prišlo do stavke. Napel je vse sile in ker je sam preslab, je poslal še svojega podrepnika in izdajalca delavskih interesov Dularja, da s svojimi lažmi vas odvrne od stavke. Zato pa, sodrugi in sodružice, — — —

Dular: Poslušajte še par besedi. Jerič me je nazval kapitalističnega podrepnika in izdajalca.

Medklic: To si tudi.

Dular: Ne bom se opravičeval. Bodite pa mirni samo nekaj trenutkov, pa boste videli, kdo je izdajalec. Kakor sem že prej rekel, bi upravni odbor rad zaprl tovarno. Toda boji se javnega mnenja, zato je pa podkupil Jeriča, da bi vas nahujskal za stavko. Tako bi z lepšim izgovorom tovarno zaprli.

Delavci: Lažeš! Lažnik, izdajalec!

Jerič: Zato mi boš dajal odgovor pred sodiščem.

Dular: Kadar hočeš. Nisem pa mislil tega javno povedati, toda, ker me je nazval izdajalca, sem pa povedal in sedaj pa presodite sami, kdo je izdajalec.

Filder: Dobro si mu jo zagodel. Sedaj bo pa čas, da še jaz posežem vmes. (*Odpre okno.*) Če hočete, poslušajte. Dovolj mi je že vašega vpitja in postopanja. Kdor noče delati, naj gre iz tovarniških prostorov in sicer čim prej. Čim več vas gre, tem ljubše nam bo. Kdor želi delavsko knjižico, jo lahko takoj dobi. Kdor pa hoče delati, naj se takoj vrne k svojemu delu. Kogar vidim po petih minutah še na dvorišču, bo brezpogojno odpuščen.

Zunaj Jerič: Sodrugi, poslušajte!

Dular: Tovariši, kakor vidite, bo pač najbolj pametno, da gremo na svoje delo. Boljše je vsaj nekaj, kakor pa nič.

Delavci: Pfuj! Škandal, izdajalec!

Filder: Večina gre delat. Ali sem vas spet enkrat. A nekateri se še kujajo. Treba si jih bo zapomniti.

11. prizor.

Dular: Zmaga je naša.

Filder: Pa se ne bodo še premislili?

Dular: Mislim, da jih je to veselje minilo. Samo Jeriča pa spravite čim prej iz tovarne.

Filder: Treba bo res. Nate, pijte! Zaslužili ste ga. Prav dobro ste jih po-tegnili. Le kako vam je prišlo vse to v glavo.

Dular: Ali mislite, da so moji možgani brez vsake vrednosti?

Filder: Če bi kaj takega mislil, potem bi vi danes ne bili preddelavec. Veste pa tudi, da vas ravnatelj Goldschmied prav posebno ne ceni.

Dular: Vem, zato pa upam in komaj čakam, da boste vi postali generalni ravnatelj podjetja, kar mislim, da bo prav kmalu. Posebno še po današnji zmagi, h kateri sem tudi jaz precej pripomogel in se s tem oddolžil vam, a obenem maščeval i nad Goldschmiedom i nad Jeričem.

Filder: In sicer zato, ker je Goldschmied vam povsem upravičeno odpo-vedal službo, a Jerič se je zavzel za vas in del krivde prevzel nase, samo, da ste ostali v podjetju.

Dular: Pustimo stare spomine. Svetoval pa bi vam še enkrat, da Jeriča na vsak način odpustite, če ne bo vam še vedno delal preglavice.

Filder: Tudi sam mislim, da bo res najbolj prav tako, samo ne vem, kako bi Goldschmieda pripravil do tega. Kajti on ga ne bo prav rad pustil. Pojdite sedaj po tovarni in pred dvanajsto uro pa pridite povedat, kako so se kaj delavci udali v svojo usodo.

Dular (*odide*).

Zemlja

Zemlja, na kateri prebivamo, ta krogla, na kateri živimo, je v pri-meri s svetovjem prav majčkена stvar, ki se tridesetkrat hitreje od topovske granate vrti okrog žarečega solnca, stoletja in tisočletja. — Deček vzame jabolko, ki se mu ga ne ljubi več jesti in na čigar lupini so se zbrale množice bakterij — in ga vrže v visokem loku v zrak. Ali na njem zbrane bakterije čutijo to? Ali se te bakterije tudi ukvarjajo n. pr. s problemom prevelike naseljenosti? In ljudje smo kot bakterije na zemeljski obli.

Nekoč, pred milijardami let te krogle ni bilo. Nekoč ni bilo vseh teh bobnečih strojev, ni bilo prekanjenega človeškega rodu, ni bilo suhe zemlje in morja, ni bilo bilk in morskih rakov. Svetovje z milijardami zvezd je bilo, toda naše zvezde še ni bilo.

Kako je nastala? Različne teorije in hipoteze imamo o tem, toda prav sigurno še ne vemo, ali smo na pravi sledi. Precej upravičeno slutimo, da so planeti, ki krožijo okrog solnca, njegovi otroci, ki so se nekoč ločili od njega; zemlja bi bila torej solnčnega izvora.

Že veliki nemški filozof Imanuel Kant je skušal razvozlati ta pro-blem. Po njegovem je bil »v začetku« prostor, ki ga zavzema danes solnce s svojimi planeti, napolnjen s fino razdeljeno snovjo, ki bi jo smeli ime-novati prasnov sveta. V vsem svetovju opazujemo učinkovanje iste sile, ki vleče v zrak vržen kamen nazaj k zemlji, sile, ki goni mesec okrog zemlje in zemljo okrog solnca. Telesa se med seboj privlačujejo. Tako so se morali privlačevati tudi pradelci onega ogromnega oblaka, iz ka-terega so nastali solnce in planeti. Ta orjaška masa se je morala zgo-ščevati proti svoji sredini, sčasoma je nastala vroča plinska solnčna žoga. Kant misli, da so se s krajevnim zgoščevanjem snovi na drugih mestih pramegle oblikovale manjše zvezde — kasnejši planeti. Pramase so

se že spočetka vrtele okrog sredine — okrog nastajajočega solnca in tako vsi planeti v isti smeri krožijo okrog solnca.

Po mnenju francoskega matematika L a p l a c e-a (izgovori: Laplász) so nastali planeti na ta način, da so se mase ločile od hitro se vrtečega solnca. Vemo, da se pri hitrem vrtenju teles na njihovih robovih pojavi sila, ki beži proč od sredine. To lahko opazujemo pri vsakem hitro vrtečem se kolesu. In tako so se od ogromne plinske krogle prasolnca ločili od robov obroči, ki so potem razpadli in se zopet zbirali okrog svojega jedra ter oblikovali planet. Tako so se porajali otroci solnca, med njimi tudi naš zemeljski planet.

Po Kantovi in Laplace-ovi teoriji so mislili ljudje, da je rešen problem svetovja. Napoleon n. pr. je bil ves navdušen, da je Laplace odkril nastanek sveta, »ne da bi nadlegoval boga«.

Sodobni astronomi so sledečega naziranja: Vemo, da zvezde ne mirujejo, temveč s silno brzino hité po svetovju. Mogoče je, da se solnca v svetovju srečajo, približajo. Če pride do tega, mora privlačna sila obeh orjaških plinskih žog učinkovati tako, da se sprosté ogromni tokovi žarečih plinskih mas, ki se zaleté druga v drugo, udarijo potem v svetovni prostor in se v spiralah sučejo okrog svojih materinskih teles in kasneje stvorijo planete. Torej bi bili potem vsi planeti otroci solnca. Nastali so na ta način, da se je nekoč naše solnce srečalo z drugim. Tej možnosti se ne da oporekati, vendar s tem še vedno ne vemo, kako je nastala naša domovina v svetovnem prostoru.

V enem so si vendar sedaj zvezdoslovci na jasnem: Nikdar ni bila zemlja solnčna zvezda, — kakor so prej menili — ki je žarela v svetovju, dokler se ni ohladila. Danes vemo, da svetovna telesa take velikosti, kakor je zemlja, nikdar ne morejo doseči tako visoke temperature. Da neka zvezda postane solnce, mora imeti veliko maso, mora torej vsebovati mnogo materije. Masa našega solnca je tako ogromna, da bi šele 334.000 zemeljskih obel dalo tako telo, ki bi bilo enako težko kakor solnce. Vendar spada to naše solnce, ki obseva zemljo, med manjše in manj vroče zvezde; večina oddaljenih fiksnih zvezdnatih solnc prekaša naše solnce po masi, temperaturi in svetlobi.

Zemeljska zvezda torej ni bila nikdar solnčasta, pač pa je bila vroča in je vroča še danes v sorazmerno že nizkih globinah. Čim dalje gremo v notranjost zemlje, tem bolj je vroče. V najgloblje izvrtani luknji zemlje v Čuhovu v gornji Šleziji — 2.221 m pod površino zemlje, znaša vročina 84° C. Tok lave iz vulkanov je često vroč nad 1.200° ; po skrbnih preračunavanjih so spoznali, da znaša v jedru naše zemlje vročina 3.000 do 4.000° .

Znano je, da se potresi razširijo po vsem zemeljskem telesu. Potem, ko so potresni valovi prešli skozi velike globine, se lahko ujamejo in beležijo tudi na daljnjih točkah zemeljske krogle, v »potresnih postajah«. Naravno se tak potresni val v trdnih masah drugače širi nego v tekočih ali plinskih plasteh. Tako so dala različna opazovanja prav presenetljive podatke o stanju zemeljske notranjščine. Trdna zemeljska skorja je debela le okrog 40 km, v primeru z veličino vse zemeljske krogle je debela tako kakor lupina pri jajcu. Pod to skorjo je žareč, tekoč kamenit pas, širok ali globok okrog 1.500 km; pod njim pa je pravo zemeljsko jedro, ki je najbrže iz nikljevega železa. Večji del meteorjev, ki padejo iz svetovja na zemljo in ki jih moramo smatrati za razvaline daljnih svetov,

sestojé tudi iz nikljevega železa. Vsa raziskavanja kažejo, da so gornje plasti zemeljske oble, torej mase, ki tvorijo trdno zemljo, iz lažjih snovi in da so v globinah najtežji elementi. Trdna zemeljska skorja nekako plava na žareči masi globine.

Kakšna je bila danes tako obljudena zemlja v pradavnih začetkih? Površinske plasti so polagoma izhlapevale svojo toploto v svetovje in okrog vrteče se krogle se je delala vedno bolj trda skorja. Neprodirno gosta megla hlapov je obdajala ta nastajajoči svet, kajti tekoče vode še ni moglo biti. Šele s počasnim ohlajevanjem se je iz te vroče megle ločil praoocean v tisočletnih vročih deževnih nalivih in potem je prisijal prvi solnčni žarek na zemljo.

Na naši zvezdi je stalno samo eno: neprestano spreminjanje! Vse in vsak je podvržen večnemu porajanju, bolehanju, izumiranju in zopet novemu porajanju. Boj tisočerih sil je oblikoval in oblikuje lice zemlje, deželo in morje, gore in doline, najrazličnejša bitja, ki nastajajo in izumirajo, da se rodé nova, ki bodo v daljni bodočnosti zopet izginila ali se popolnoma spremenila. Tudi človek sam se večno spreminja, je drugačen danes, nego je bil pred 100.000 leti in bo čez 100.000 let zopet drugačen nego je danes, drugačen ne samo po svoji kulturi, temveč tudi po svoji anatomiji.

Po nastanku morja in prve trde skorje okrog žareče krogle se je nadaljeval medsebojni boj novih sil. Naš planet je izžareval vedno več toplote radi razpadanja radio-aktivnih snovi v zemeljski notranjosti; zato je vedno bolj padala temperatura zemlje in radi tega se je izpreminjala zemeljska skorja. Radi ohlajenja se je moral zmanjšati obseg zemlje. Prva skorja je postala prevelika za jedro, ki se je zmanjšalo. Po zakonu teže se je morala skorja pogrezniti proti svoji sredini. Pri tem pokanju zemeljske površine so nastale nove celine. Ti kontinenti: Evropa, Amerika itd. niso od vekomaj in ne bodo živeli vekomaj. Amerika je bila nekoč zvezana z Afriko in Evrazijo (Evropo—Azijo). To spreminjanje zemeljske površine povzroča med drugim tudi to, da celine takorekoč »plavajo« na tekoči masi, kakor smo že prej omenili, in v velikih časovnih dobah menjajo svoj položaj na zemlji in svojo oddaljenost druga od druge. To »pavanje« gre v dveh smereh: proti zapadu in od tečaja proti ekvatorju. Čeprav je to premikanje silno počasno, morda nekaj metrov na leto, se pozna v desetisočletjih. Zato je tudi današnja razdeljenost na sedanje celine izpremenljiva. Evropa se pomika proti jugu, Amerika proti zapadu, Afrika in Azija stremita narazen. Izpreminja se tudi položaj ekvatorja in tečajev. Zato se izpreminja tudi podnebje. Pred sto tisoč leti je bila n. pr. severna Nemčija pokopana pod »večnim« ledom, kakor je danes Grönlandska. V takozvani eocenski dobi je bil severni tečaj tam, kjer je danes Tih ocean, vzhodno od Marijanskih otokov, ekvator je pa šel skozi srednjo Evropo.

Poleg tega velikega in počasnega spreminjanja poká neprestano ob izvorih oceanov, v velikih potresnih ozemljih. Plast pritiska na plast in povzroča premikanje — potrese. Dokler ima zemeljska krogla v svoji notranjosti žarečo vsebino, dokler izžareva zemlja svojo toploto v svetovni prostor, dokler se radi vsega tega premikajo razne plasti v njej, bodo potresi in bodo vulkani bruhalo žareče kamenje in visoko napete pline. Seismografji (potresne postaje) na Japonskem zaznamujejo povprečno na vsaki dve in pol uri po en potres! V zemlji ni nikdar po-

polnega miru. Do miru bo prišlo šele potem, ko bo zemlja v svojem razvoju prišla tako daleč, kakor je luna — m r t v a spremljevalka našega planeta.

Preobširna bi postala naša razprava, če bi hoteli opisovati še druge sile, ki stalno delujejo in spreminjajo zemeljsko površino, kakor voda, zrak itd.

Nas ljudi zanima sedaj, kako in kdaj so nastala živa bitja na tej zemlji. O tem pa prihodnjič.

(Po Brüglu)

Oskar Drenik, Čemu nam je potrebna gospodarska teorija?

Pretekli mesec je izšla poljudna izdaja Marxovega »Kapitala« v slovenskem prevodu. Morda se bo kdo vprašal: Čemu nam bo v današnjih časih taka knjiga, tako globok znanstven študij, ko imamo toliko vsakdanjih življenjskih vprašanj nad glavo, ko so na dnevnem redu znižanja mezd, redukcije, brezposelnost, ko ne vemo, kako bomo od danes do jutri! Čemu bi se bavili z učenim teoretiziranjem, ki je tako daleč od naših vsakdanjih potreb!

Toda če malo globlje pogledamo okrog sebe, bomo videli, da je znanost o narodnem gospodarstvu, o zakonih kapitalističnega gospodarstva, ki jo Marx obravnava v »Kapitalu«, človeku za orijentacijo v dnevnih vprašanjih prav tako n u j n o p o t r e b n a, kakor je mornarju na morju kompas ali rudarju pod zemljo svetiljka. Vse, kar človek nosi na sebi, kar potrebuje za preživljanje, mora kupiti, in zato ga zanima — če že ne to, zakaj blago prav toliko stane — vsaj, zakaj so se cene povišale, in ali je verjetno, da se bodo kmalu znižale; koliko bo dobil plače, ali mu jo bodo znižali in zakaj in ali je redukcija nujna; ali bo denar obdržal svojo vrednost in zakaj; ali bo tovarna reducirala, ustavila obrat; zakaj kapitalist ne more prodati vsega blaga, zakaj je tržišče prenasičeno, zakaj je ta nadprodukcija, kriza — ker je producirano preveč blaga, preveč obleke, čeprav so milijoni ljudi raztrgani, preveč žita, tako da ga mečejo v morje in kurijo ž njim lokomotive, čeprav milijoni stradajo; kako dolgo bo kriza trajala in ali se bo morala ponoviti, in končno, ali bo kapitalizem večer ali ne.

Kdor nima o teh stvareh temeljnega znanja, je prepuščen na milost in nemilost, da slepo veruje svojemu gospodarju, raznemu časopisju — kolikor mu ne pride v roke pravi delavski tisk in kolikor more ta o vsem tem pisati — ter kapitalističnim demagogom in štreberjem.

Žal je treba priznati, da je narodnogospodarsko znanje našega delovnega ljudstva minimalno. To je veliko zlo, ki ga tepe. Pravilno poznavanje gospodarskih zakonov je pa prav tako bedno pri ogromni večini »inteligence« in prav tako pri malone vseh gospodarskih in političnih voditeljih. Popularizator »Kapitala«, letos umrli nemški marksist Julij Borchardt, je posledice tega neznanja lepo ilustriral s primerom o politiki cen med svetovno vojno.

Z istim dnem, ko je Nemčija stopila v vojno, dne 4. julija 1914., je proglasila zakon o maksimalnih cenah, ki je dovolil oblastem, da so

mogle za predmete vsakdanje potrebe določiti najvišje cene. Prvotni namen tega zakona je bil pač ta, da bi »nemoralnim« prodajalcem onemogočil obogateti na račun splošne stiske domovine. V praksi je pa bilo nemogoče uresničiti svrha tega zakona. Kajti potem bi morali enostavno malim trgovcem prepovedati povišati ceno čez določeno višino. Oblastem je bilo pač toliko jasno, da ne smejo enostransko samo trgovcem na drobno prepovedati podražitev blaga. Kajti potem bi se pač lahko pripehtilo, da trgovci na malo ne bi dobili pri prodaji niti toliko, kolikor so bili sami plačali pri nakupu. Vsa trgovina na drobno bi bila na ta način zadušena. Če bi pa hoteli tudi veletrgovino in tovarnarje pritegniti pod zakon o prepovedi vsake podražitve blaga, bi pa bilo treba kontrolirati milijone cen — in kdo se bo s tem pečal?! Razen tega ne smemo pozabiti, da so cene neprestano od leta 1896. do 1914. naraščale, kar se je imelo med vojno vsekakor nadaljevati. Torej so se dvigale cene tudi iz vzrokov, ki so bili izven svetovne vojne; preprečiti je pa bilo treba le podražitve na račun vojne.

Naloga oblasti je torej praktično bila v tem, da bi prepovedale ne kratkotalo v s a k o povišanje cen, ampak samo tako, ki bi bilo »pretirano«. Treba je bilo določiti najvišjo mejo, pri kateri bi trgovini na drobno še ostala »primerna korist«, da ne bi zgubila svoje eksistenčne in delavne zmožnosti. Kajti kdo naj bi sicer namesto nje prevzel dodeljevanje blaga posameznim konzumentom? Tako pravi tudi utemeljitev prvega zakona o maksimalnih cenah, da ni treba preprečiti vsake podražitve cen, ampak samo tako, »ki ni naravno utemeljeno v samih razmerah«.

Toda katere so take podražitve? Tu bi bilo treba najprej ugotoviti, kako razmere po svoji naravi vplivajo na cene. To je pa stvar narodnogospodarske teorije. Torej pri prvem koraku v praksi se je pokazalo, kako je ekonomska teorija v vsakdanjem življenju nezogibno potrebna! Če se poslužujemo pravilne teorije, bomo prvič videli, ali sploh moremo kako vprašanje rešiti v zaželeni smeri, in drugič, kako ga bomo najbolj uspešno rešili.

Nemške oblasti so se pri tem pač poslužile teorije, toda to je bila seveda stara meščanska profesorska teorija, da je začetek in konec tvorbe cen: zakon o povpraševanju in ponudbi. (Čim večje je povpraševanje, tem dražje je blago, in nasprotno: čim večja je ponudba blaga, tem cenejša bo.) Zakon, ki v primeru, če sta povpraševanje in ponudba po blagu enaki, ne more razložiti, zakaj stane 1 meter blaga 200 in ne 2000 ali celo 2.000.000 dinarjev! Kot naravne, v razmerah utemeljene cene je ta zakon označil take, ki nastopijo tedaj, »če je zadosti zaloge za preskrbo prebivalstva«. Naloga bi bila, »n a j t i pravilno, primerno ceno, ki rezultira iz razpoložljivih zalog in trajne potrebe prebivalstva«.

Spominjamo se, kako so bili med vojno in zlasti še po vojni tako v Nemčiji, Avstriji, kakor v vseh ostalih državah vsi poskusi oblasti za preprečenje druginje brezuspešni in kako so cene z vedno večjo naglico naraščale. Nekaj podobnega doživljamo danes v deviznih politikah različnih držav. Toda zaradi dejstva, da se je politika cen ponesrečila, še ne smemo sklepati, da je bila teorija, na kateri je bazirala politika maksimalnih cen, napačna. Lahko se teorija, ki je sama po sebi pravilna, napačno razume in v praksi še bolj napačno uporablja; lahko nastopijo zunanje okoliščine, ki preprečijo nje pravilno uporabo ali učinek. Mi ne bomo tu načeli vpra-

šanja, ali je bila politika cen pravilna ali ne, ampak samo ilustriramo in ugotavljamo na podlagi tega primera, da je potrebna teorija tudi v najbolj vsakdanjih vprašanjih. In tisti, ki bo predelal Marxov »Kapital«, si bo prisvojil teorijo, ki se je doslej v praksi sijajno izkazala. (V božični številki »Književnosti« je izšel članek o bankrotu narodno gospodarske znanosti, ki prav nazorno podaja pravilnost Marxove teorije.)

Kar je medicincu poznavanje celice ali stanice, iz katerih je sestavljen vsak živ organizem, to je ekonomu poznavanje blaga v kapitalističnem gospodarstvu. Zato Marx začne v »Kapitalu« z analizo vrednosti ter procesa izkoriščanja dela. Po teh osnovnih pojmi (v slov. izdaji 1.—7. pogl.) poda v 8. poglavju shemo gibalnih motivov in v 9.—16. poglavju razkrije čitatelju ves razvojni proces kapitalistične družbe in razgrne pred njim jasno in določeno perspektivo bodočnosti. V posebnem poglavju, ki ga čitatelj lahko brez škode za pravilno razumevanje najprej prebere, podaja Borchardt bistvo Marxove teorije o krizah. Zatem pa Marx obravnava posamezne plati menjave blaga, kakor denar, trgovino, banke, kredit, ter določke: mezdo, obresti, podjetniški dobiček, zemljiško rento.

Predmet, ki ga obravnava Marx v »Kapitalu«, kapitalistično gospodarstvo, je prav gotovo eden od najbolj kompliciranih predmetov znanosti. Zato se čitatelj ne sme čuditi in ne prestrašiti, če bo kje naletel na navidezne težkoče, saj ni on prvi, — in naj se potolaži, da jih bo lahko prebrodil, kakor so jih morali premagati desetisoči Marxovih učencev pred njim. Pisec tega članka, ki je obenem prevajatelj »Kapitala«, je prevodu dodal navodilo za študij, ki naj se ga čitatelj zvesto drži. Če bi se pojavile nejasnosti, če bi čitatelja zanimale še razne podrobnosti ali če sam morda ne bi znal ugovarjati trditvam nasprotnikov Marxa, na katere je naletel po raznih knjigah in časopisih, naj se obrne na uredništvo »Svobode« in prevajatelj bo v posebni rubriki »Svobode« na taka vprašanja odgovarjal.* Nekaj jih je že prišlo in na te izidejo odgovori že v prihodnji številki.

Trud, ki ga bo imel bravec s študijem, bo neizmerno poplačan. Smelo lahko trdimo, da bo vsakdor, ki bo z razumom predelal »Kapital«, dobil boljši in pravilnejši vpogled v kapitalistično gospodarstvo kakor povprečni profesor narodnega gospodarstva na naših univerzah.

---

* Vprašanje je nasloviti na »Uredništvo Svobode« in rubricirati s »Kapital«. Pismo mora biti podpisano, z navedbo poklica, in priporočati je, da se navede, katera dela je čitatelj že prebral. Priložiti je treba znamko za odgovor, kajti vsako vprašanje pač ne more biti splošno zanimivo ter bomo v takem primeru pismeno odgovorili. Če dopisnik ne želi, da se njegovo ime pri vprašanju navede, naj to omeni. — Op. ur.

Podružnice, podpirajte list z rednim obračunavanjem članariné!

Devetdeset ur (Tepljenje delavk)

Strokovna organizacija tekstilnih delavcev v Nemčiji je izdala zanimivo knjigo o življenju nemških delavk. Knjiga z naslovom »Mein Arbeitstag, mein Wochenende« vsebuje sto petdeset pisem delavk, ki popisujejo svoje bedno življenje. Iz naših krajev bi bilo prav koristno zbrati slične podatke. Naj naslednji izvlečki iz omenjene knjige vzpodbudé naše organizacije, da na tak način razgrnejo delavsko življenje raznih strok. Saj taka razodetja kažejo, kako bi bilo treba usmeriti pot, da bi se delavstvo združilo.

Priobčujemo štiri pisma delavk.

Štiri pisma, štiri starosti: dekle, žena brez otrok, mati in starka. Vse štiri imajo marsikaj skupnega, vse se boje jutra, ko morajo zapustiti goroko posteljo in oditi na delo, vse se pritožujejo nad enakomernim in ubijajočim mehničnim delom, nad slabim zrakom, neznosnim ropotom, tiranstvom kronometra, ki jih sili in priganja k vedno hitrejšemu delu, nad slabim materialom, nad akordnim delom sploh. Mi govorimo o ritmiki in muziki ter lepoti dela, a delavka se izraža: »Zame je delo mrtvaška pesem groze in obupa. Osem ur moram neprestano stati sklonjena na istem mestu, samo roke se enakomerno premikajo, ko strežejo stroju in sicer dan na dan, vedno isti gibi, ki ubijajo telo in dušo; štejem od 1 do 12, druge misli nimam in ne smem imeti, čolnič gre semintja 2000 krat na dan, t. j. vsak dan moram napraviti dvatisočkrat isti gib, če hočem vsaj minimum zaslužka. Osem ur sem stroj brez misli in čuvstev — to je strašno!«

Za te ženske je to delo neznosno, čeprav bi delale v zračnih in zdravih prostorih, ker njih delo ni še končano, ko zapustijo tvornico; še doma jih čaka delo, za nekatere je to domače delo še hujše od dela v tvornici; mlajše pomagajo doma materi in to ni tako hudo, toda žene, posebno, če imajo otroke, morajo še doma neusmiljeno garati pozno v noč. Od vseh sto petdeset dopisovalk jih dela dvanajst 12 ur na dan v tvornici in doma, 13 po 12 ur in pol, 23 po 13 ur, 12 po 13 ur in pol, 21 po 14, 10 po 14 in pol, 13 po 15 in ravno toliko po 16 ur na dan. Povprečno torej 90 ur dela na teden.

Zanimivo je opazovati razvoj mentalitete po starosti. Za dekle je nedelja največje veselje in edini cilj vsega tedna trdega dela, ker jo v nedeljo čaka brezskrbna prostost. V vseh pismih se zrcali veliko hrepenenje po pravem človeškem življenju v naravi in prostosti, ne govorijo o ljubezni in fantih, morda zato, ker hočejo biti resne in samostojne, govorijo rajši o izletih in kinu, o katerem pravijo: Vemo, da je kino velika glupost, a treba je pozabiti vsakdanje skrbi in se nasmejati! Tudi petje jih veseli, ker pri petju pozabijo svoje gorje.

A za omoženo žensko je nedelja izgubila svoj čar, zanjo ni ne izletov, ne petja, ne zabav — nedelja je zanjo dan še težjega dela: ribanje, pranje, likanje in druga domača dela čakajo že ves teden; v njih življenje ne posije žarek svetlobe, njih življenje je pusto in trdo, brez počitka, brez najmanjše prostosti in oddiha, trpka udanost in brezbriznost veje iz pisem bednih mater — vedno tekočih delavnih strojev...

A kljub temu rajši delajo doma nego v tvornici, saj je to delo zase, za otroke, za moža, ne pa za gospodarja. Mnogo jih je tudi organiziranih

in te se shajajo po končanem delu v tvornici in na domu še na društvene seje in sestanke in pozna se jih, da ni v njih otopelo vse življenje, še jih prevzame navdušenje, ko govorijo o organizaciji in boljši bodočnosti.

Največja njihova skrb so otroci: Kaj delajo, so v šoli, se morda potepajo, so zaprli vrata, ko so odšli od doma? Matere morajo pač pustiti otroke same doma, ko gredo na delo in ko se po osemurnem delu vrnejo domov, je večkrat treba otroke najprej okregati ali stępsti, ker so kaj narobe napravili, in šele nato jim dati jesti.

S starostjo in s skušnjami postajajo žene resnejše in vse drugo nadvladujoče čuvstvo je tiha udanost ali pa zaveden upor delavske zavesti. »Delavnik je dan trpljenja, praznik dan skrbi,« pravi 53 letna delavka, druga s 55. leti pravi: »Moje življenje je trnjeva pot.« Toda tretja končuje svoje pismo s pozivom: »Mladina, hodi naprej in bori se, da boš ti prevzela naša mesta v borbi za delavske pravice, ko nas starih ne bo več med vami!«

Dekle piše:

... Edini dan, ki je zame, ne pa za gospodarja ...

Solnce prisije na posteljo in hitro skočim iz postelje, pogledam na uro: kmalu bo šest. Umijem se od nog do glave in se oblečem. Nimam več skrbne matere, ki bi mi skuhala kavo, zato pojem samo suho žemljo in odidem z doma.

Na jutranjem zraku zgine še preostala utrujenost. Po cesti srečujem dosti ljudi, ki delajo v tvornici prav tako kot jaz. Njih obrazi mi marsikaj povedo. Stari so, izčrpani. Vidi se jim, da jih je utrudil dolgoletni boj za zboljšanje življenja. Oči mladih pa kažejo borbenost in voljo za delavnost. Ženske so bolj v skrbeh kot moški: saj jih lahko skrbi, mislijo na otroke, ki so v šoli ali pa sami doma.

Pridem do tvornice. Treba je biti tam točno ob 7. uri. Kdor pride le minuto prepozno, plača 10 pfenigov kazni. Delam na kose. Je treba biti zelo ročen, če se hoče kaj zaslužiti. 20—25 deklet dela v tvornici. Nekatere so komaj zapustile šolo o veliki noči. Ti otroci se mi smilijo. Njih telesa niso še razvita za borbo za vsakdanji kruh. To pa gospodarja malo briga, njega briga le to, da dobi delavne moči poceni. Večkrat bi na glas zakričala in se nad tem zgražala, a kaj, ko bi bilo zaman. Dokler nismo vse v organizaciji, bodo imeli gospodarji vedno poceni delavne moči.

Tovarišice mi pripovedujejo pogostoma o svojih zabavah, ko gredo ob praznikih v kavarno ali pa na ples, a to me ne zanima. Jaz pa jim ničesar ne pripovedujem o svojem življenju, ker bi me itak ne razumele.

Po 5 urnem delu poldruga ura počitka. Četudi moram hoditi skoro pol ure; grem najrajši domov: naša garderoba-jedilnica je majhna in umazana, težko je tam jesti s tekom.

Delo se zopet prične ob 1.30 uri. Traja do 6. ure. Končno ustavi poslovodja stroje. Me bežimo iz delavnice kot ptičke, ki jih izpustiš iz kletke. Toda doma nas zopet čaka delo. Stanujem z očetom in sestro. Ker sem najstarejša, me čaka vedno najtežje delo. In je treba prav hiteti, da lahko opravi vsa hišna dela. Moram pripraviti i kosilo za prihodnji dan. Ko končam delo doma, grem večkrat na kak delavski sestanek, da me kapitalizem popolnoma ne uniči.

Končno pride po dolgem tednu nedelja. To je edini dan, ko mi ni treba delati za gospodarja.

Ob sobotah se konča delo nekaj bolj zgodaj. Z nestrpnostjo čakam na pisk in, ko zapiska sirena, hitim proti domu. Treba je hišo očistiti in popraviti. Vsake štiri tedne perem perilo. Zvečer je premalo časa za to. Kadar je ob nedeljah dež, šivam, ker so pač šivilje drage. Toda kadar je lepo vreme, grem na postajo, kjer čaka veliko telovadcev in plavalcev; kmalu spoznam svojo skupino. Pozdravljamo se z veselim vzklikom: Licht-frei! Vlak se odpelje, mi pa prepevamo. Vsakdanje skrbi pozabljamo, se smejemo in šalimo. Pridemo do cilja in gremo po polju ali po gozdu. »Tiho, hodite po prstih!« Hodimo počasi, ker le tako lahko vidimo srne in drugo divjačino. Večkrat se nam to posreči, dve srnici se pasete na obronku in mi ju gledamo, a kmalu nas opazite in zbežite. Naše krdelo postane zopet živahno. Imeli smo srečo danes. Tuintam zagledamo veverice in zajčke. Saj to so redki dogodki za mestne otroke. Zavidam tem živalicam njihovo prostost, katerim nihče ne zapoveduje.

Pridemo k vodi, tu lahko živimo ves dan ločeni od sveta. Slečemo se, smo svobodna bitja. Igramo se, se žogamo in počenjamo razne neumnosti. Drug za drugim gremo v vodo in hitro plavamo. Solnce postaja vroče.

A dan prav hitro mine. Treba se je vrniti. Na poti proti postaji prepevamo in naš vlak je poln veselja.

A. H., 21 let.

... Nedelja je delovni dan kot vsi drugi ...

Naša družina šteje šest oseb: oče, mati, devetleten otrok, tri dekleta, v starosti 28, 25 in 19 let. Vse naše družinsko življenje, če ga smem tako imenovati, se odigrava v dveh sobah. Ponoči nimamo počitka, ker smo drug drugemu na potu. Postelja stoji pri postelji, ker so štiri v eni sobi. Če hoče iti kdo v posteljo ali iz nje, mora plezati preko drugih. V slučaju bolezni je položaj še najhujši.

Zame se pričinja dan že ob 5. uri 30 zjutraj. Ko se zjutraj zbudim, sem skoro vedno vsa ubita od vzdušljivega zraka v ozkem prostoru. Udje in glava so težki kot svinec. Štiri osebe se umivajo, oblačijo in zajtrkujejo. Ker je moja mati bolehná, je vedno dosti dela v hiši. Hoditi moram dvajset minut do delavnice, delo se začinja ob pol sedmih.

Delati moram vedno pokonci. Ob sobotah nas utruja čiščenje strojev bolj kot delo samo. Opoludne pridem vsa zbita domov. Pojém krožnik juhe in delo se zopet začinja: nakupovanje, ribanje, kopanje, krpanje in ob 8. uri večerja. Sobota je najtežji dan v tednu.

Nedelja je zame delovni dan kot vsi drugi. Treba je šivati, likati in opraviti druga hišna opravila. Dobro, da mati vsaj kuha! Nikoli ne zmanjka dela, saj je treba vse narediti, kar smo čez teden odlašali.

Šele po večerji se lahko kako nedeljo oddahnem in mislim nase. A sem skoro vedno tako trudna, da ne morem brati in se najraje vležem in zaspim, da se okrepim. Duševnost pri tem vedno trpi in jaz bi tudi rada vsaj malo po človeško živelá.

M. St., 29 let.

... Sem predsednica obratnega sveta ...

Pogledam na uro: je že tri četrt na pet. Prva moja misel je vprašanje: kaj je danes? Kaj je treba danes storiti? Ob petih je treba zapustiti prijetno posteljo. Med oblačenjem si ogledujem vreme in rože na oknu. Ko se umijem in počešem, skuham kavo za svojo hčerko, sina in zase. Sin odhaja na delo pol ure pred menoj.

Moji hčerki je 22 let in je sedaj brez dela in tako ona gospodinji. Nimam daleč do dela, grem od doma 10 minut pred sedmo. Ko pridem v delavnico, me ustavi neka delavka. Ona je iz oddelka 101 in je začela snažiti stroje ob tri četrt na sedem. Ker sem predsednica obratnega sveta, moram paziti na red. Moram grajati snažilko, ker se ne sme začeti delo pred sedmo. Sirena zatuli. Stroji začno ropotati: — šnik, šnak, čolnic sem ter tja, naj delo že konča! — Odmora ob pol devetih ne morem izkoristiti. Tvorница ima svojo lastno kantino. Delavke, ki delajo na uro, imajo četrto ure odmora. Tkalke imajo med štirimi stroji nekako kredenco in tu popijejo zjutraj in popoldne svojo kavo.

Ob polu enajstih grem v kantino kosit. Danes je prav dobro kosilo. Po kosilu grem zopet v delavnico mizarjev. Bolničarka hoče imeti dva specialna stola za noseče ženske. Prejšnje je dala bolnim delavcem, ki ne morejo stati, ker jih bolijo noge. Na mojo prošnjo je vodstvo naročilo mizarjem šest posebnih in dva ležalna stola za noseče ženske. V začetku jih ni hotela nobena uporabljati, sedaj jih je pa premalo, ko sem jim dokazala na sestankih njih praktičnost in potrebo radi zdravja. Ko odidem iz mizarске delavnice, si ogledam še druge oddelke.

Obratna zaupnica tkalnega oddelka pride k meni in mi javi, da bodo delale sedaj cele dneve in ne 40 ur na teden kot prej. Neka druga delavka me vpraša, kako naj uredimo zadevo nekega zdravnika, ki ni član bolniške blagajne. Nato nesem svoji hčerki kosilo, ki ga kupim v kantini. Kosilo ni drago, samo 25 pfenigov za porcijo, in s tem si delavke prihranijo naporno kuhinjsko delo.

Po opoldanskem odmoru se začne zopet stara pesem strojev: šnik, šnak. Delo je v polnem pogonu že čez eno uro in moram paziti, kako napreduje. V tretji vrsti se neka ženska joka, kakor bi izgubila moža. Ko jo vprašam, kaj ji je, mi hitro odgovarja in joka, da ničesar ne razumem. Končno mi dopove, da so nekateri deli stroja obrabljeni in poslovodja noče dati nadomestnih delov in zato ne more delati, nadomestnih delov pa ni. Grem k poslovodji, ki hitro najde nadomestne dele, pol ure potem se razlega tam vesel smeh ...

Lačna sem in grem k južini. Kličejo me k vratarju. Tam se je oglasil neki pek, ki bi nam rad dajal kruh za našo kantino. Obljublja vse mogoče. Odgovorim mu, da imamo dobrega peka, ki nas dobro in točno zalaga s kruhom. Nimamo vzroka, da bi menjali. Pesem strojev zopet nadaljuje: Šnik, šnak do pol petih.

Grem domov skozi park s kako svojo tovarišico. Doma me čaka večerja: pražen krompir, salata, kava in žemlje. Nikoli ne pozabim pozdraviti svojih rož, ki so mi zelo hvaležne in lepo cvetejo, da je veselje. Nekaj časa sem pisala svoj dnevnik, toda že dolgo leži pozabljen v kotu. Danes se po dolgem času prvič zopet zmislil na vse, kar se čez dan zgodi. Izjemoma je danes prav miren dan. Jutri, v četrtek in petek bo hujše. Treba bo pobrati prispevke pri 155 delavcih in delavkah. In poleti jih je prav težko dobiti, ker so raztreseni po vseh delavnicah.

Ob sobotah popoldne je treba prati in šivati, ker pač nimam šivilje. V nedeljo moram vstati zelo zgodaj, ker gredo otroci na izlet. V nedeljo imam popoldne službo pri higijenski predstavi za otroke.

44 letna M. K.

... Samo kdor je živel sam to življenje, ga pozna ...

Kmalu mi bo pet deset let in imela sem 32 let, ko mi je mož umrl po dveh letih bolehanja. Zapustil me je s štirimi otroki od treh do desetih let. Ker je bil on samo navaden delavec, nisem dobila ne rente, ne pokojnine. Prvi dve leti po moževi smrti sem morala preživljati sebe in otroke s tem, da sem hodila delat po hišah težja domača dela. Moj delaven čas je bil navadno 16—18 ur na dan. Kljub temu sem lahko ostala doma in pazila na svoje otroke. Prišla je kriza in z njo tudi pomanjkanje domačih del in tako sem morala iti v tvornico na delo.

Dobila sem delo v neki barvarni, kjer še danes delam. Samo, kdor je živel sam to življenje, ga pozna in ve, kaj je za mater 10—12 ur dela v tvornici, ko ostanejo otroci sami doma brez nadzorstva.

Prišla je vojna in delavnico so zaprli, nikjer nisem mogla dobiti dela. S težkim srcem sem se vpisala v seznam ubogih (takrat še ni bilo dobrodelnih ustanov) in dali so mi zase in za otroke 6 mark na teden.

Jeseni 1916 sem bila prvič povabljen na zborovanje sindikatov. Tedanji sindikalni tajnik je bil na dopustu in je organiziral zborovanje. Tam sem čula, kar sem že večkrat sama mislila, in še isti večer sem se vpisala v sindikat, ker sem uvidela, da se more samo organiziran in složen proletariat boriti proti sedanjim razmeram.

1918. Revolucija. Premirje. Oddahnili smo se. Končano je bilo klanje. Gmotne razmere so se zboljšale. Delavci so se drug za drugim vračali v svoje delavnice. Delavci so izvolili delavski svet, moji tovariši so me poslali v odbor. Pozneje so spremenili delavski svet v obratni svet in so me izvolili za predsednico in to sem še danes.

Sedaj znaša moj delovni čas brez odmora od 7.—12. in od pol 2. do 5. ure. Ob sobotah le do 12.45 s četrturnim odmorom. Ves dan sedim ob stroju in delo po kosih me ubija. Oddahnem se le tedaj, ko me pokličejo kam kot članico obratnega sveta. Priznati moram, da je naše podjetje do danes lojalno upoštevalo obratni svet, kar delavci vse premalo uvažujejo.

Večkrat moram zvečer z doma. Danes je seja sindikalnih zaupnikov, jutri sestanek delegatov, in kot članica ženske komisije ne zamudim nobene seje. Sem članica lokalnega odbora bolniške blagajne in grem na sejo vsak mesec. Večkrat prihajajo delavci še na dom po razna pojasnila. Na shode delavskih strank grem bolj poredkoma.

Moj tedenski oddih: že v petek moram poribati stanovanje, imam tri prostore in moram dati zanje tretjino svoje plače. Treba je tudi šivati, saj se vedno kaj raztrga in tudi novo delam sama. Šivanje mi vzame navadno ves nedeljski dopoldne. Vsakih 6 tednov je belo pranje, za kar porabim soboto popoldne in nedeljo. Redkokdaj grem v gledališče ali na kak koncert. Rajši grem v nedeljo popoldne k svoji hčerki in tam vzajem v naročje svojo prvo vnukinjo, ki je še prav mala in nežna stvarca.

Imam pred seboj svoje pismo in skoro se ga bojim odposlati, ker je zelo dolgo, a rada bi povedala delavcem, ki mislijo, da so delavski sindikati in udruženja brez pomena, da naj pogledajo, kako je bilo prej in kako je sedaj in kake uspehe je že rodil delavski pokret.

50 letna L. B.

Verban Klepec: Lažnemu moralistu v Album

Oj, krivi prerok,
resnico žališ
in potvarjaš,
besedo, misel čisto,
svobodno — kvariš in preganjaš!

Ej, ti »pravični« naš nasprotnik,
»resnicoljubni« ti zaplotnik!
Prav dobro te poznamo
in nate nič ne damo.

Ne boš glasu resnice ti prevpil,
le slabo vest si z grožnjami razkril!

A glej, prijatelj reakcionarni,
resnice preganjalec,
teme pospeševalec,
nergač nemarni:

Enkrat, prav kmalu, jerobstva bo kraj,
cel narod se oddahnil bo tedaj!

Op. ur. — Priobčujemo pesem, ker ta naš novi pesnik obeta, da se bo še razvil.

B. Traven, Zaklad Sierre Madre

Prevaja Talpa

1

Klop, ki je na njej Dobbs sedel, nikakor ni bila pripravna. Ena letva je bila izdrta in druga letva se je upogibala navzdol, tako da si mogel sedenje na tej klopi občutiti kot kazen. Ali si je to kazen zaslužil ali pa mu je bila po krivici prisojena — kakor večina kazni, ki nam jih prisodijo —, o tem Dobbs v tem hipu ni razmišljal. Najbrže bi šele tedaj zapazil, da nerodno sedi; če bi ga kdo vprašal, ali se na tej klopi dobro sedi. Misli, s katerimi se je Dobbs pečal, so bile prav iste, ki se z njimi peča zelo mnogo ljudi. Zanimalo ga je namreč vprašanje: Kako naj pridem do denarja? Če že imaš nekaj denarja, potem si ga lahko pridobiš še več, ker ga lahko nekaj naložiš. Če pa nimaš prav ničesar, je prav težko to vprašanje zadovoljivo rešiti.

Dobbs ni imel ničesar. Mirno smemo reči, da je imel manj kakor nič, kajti imel ni niti cele in popolne obleke, ki jo smeš v skromnih razmerah smatrati za skromen začetni kapital.

Toda, kdor hoče delati, že najde delo. Samo k takemu ne smeš priti, ki ti kaj takega pove; kajti pri njem prav gotovo ne boš našel dela in tudi nikogar ti ne bo vedel imenovati, ki bi iskal delavca. Zato ti pa pove prav ta stavek, da bi dokazal, kako malo pozna svet.

Dobbs bi kamenje vozil, če bi le tako delo dobil. Toda celo tega dela ni dobil, ker jih je bilo pač preveč, ki so nanj čakali; razen tega so domačini prej dobili delo kakor tujec.

Na voglu trga je imel neki čistilec čevljev postavljen visok železni stol. Ostali čistilci čevljev, ki si niso mogli nabaviti stola, so kakor podlasice tekali z malimi zabožki in klopicami po trgu okrog in nadlegovali vsakega, ki ni imel bleščeče očiščenih čevljev. Pa najsi je tak človek sedel na eni izmed mnogoštevilnih klopi ali se sprehajal, neprestano so ga nadlegovali. Torej celo čistilci čevljev so stežka dobili delo in v primeri z Dobbsom so bili kapitalisti, kajti imeli so opremo, ki je bila vredna najmanj tri peze.

Pa četudi bi Dobbs imel tri peze, čistilec čevljev bi vseeno ne mogel postati. Tu med domačini ne. Noben belec še namreč ni poskušal čistiti na cesti čevljev, tu ne. Belca, ki razcapan in lačen sedi na klopi na trgu, belca, ki prosjači, belca, ki vlomi, drugi belci ne zaničujejo. Če pa čisti po cestah škornje ali prosjači pri Indijancih ali če vlačí v vedrih ledeno vodo in jo prodaja, tedaj pade globoko pod najbolj umazanega domačina in vkljub temu pogine od lakote. Kajti noben belec bi ne sprejel od njega dela in temnopolti bi gledali v njem nečednega konkurenta.

Na visoki železni stol na vogalu je sedel neki belo oblečeni gospod in čistilec mu je pričel čistiti rjave čevlje. Dobbs je vstal, leno koračil proti stolu in rekel gospodu nekaj tihih besed. Gospod je komaj dvignil pogled, segel v hlačni žep, privlekel pezo in jo dal Dobbsu. Za hip je Dobbs ves zmeden obstal, nato se je vrnil h klopi. Računal ni na nič ali mogoče na deset centavov. Držal je roko v žepu in božal pezo. Kaj naj počne z njo? Kosilo in večerjo, ali dve kosili, ali deset zavojčkov cigaret artistas, ali petkrat kozarec mlečne kave s pan francesem, kar je navadni kruh.

Čez kratek čas je zapustil klop in odšel po cesti navzdol k hotelu Oso Negro. Hotel je bil prav za prav samo casa de huespedes, prenočišče. Na eni strani pročelja je bila trgovina s čevlji, srajcami, milom, ženskim perilom in glasbenimi inštrumenti; na drugi strani je bila trgovina z žičnimi žimnicami, ležalniki in fotografskimi aparati. Sredi med obema trgovinama je bil širok hišni prehod, ki je vodil na dvorišče. Na dvorišču so stale trhle in preperele lesene barake, ki so tvorile hotel. Vse te barake so imele majhne, ozke, temne izbe brez oken. V vsaki izbi je stalo štiri do osem ležišč. Na vsakem ležišču sta ležali umazana blazina in stara, razcapani volnena odeja. Svetloba in zrak sta prihajali v izbe skozi vrata, ki so bila zmeraj odprta. Vkljub temu so bile izbe zmeraj zatohle, ker so ležale pri tleh in je sonce samo malo posijalo vanje. Prepriha tudi ni bilo, kajti zrak je na dvorišču zmeraj miroval. Zrak so še poslabševala stranišča, ki niso imela izplakovalnih naprav. Razen tega je gorel sredi dvorišča noč in dan ogenj, na katerem so stale velike konzervne škatle, ki se je v njih kuhalo perilo. Kajti v hotelu je bila tudi še pralnica nekega Kitajca.

Levo v hišnem prehodu, preden si prišel na dvorišče, je bil majhen prostor, kjer je sedel hišnik. Drugi prostor, takoj poleg sprejemnega, je bil prav do vrha zamrežen z žično mrežo. Tu so bili na policah shranjeni kovčegi, zaboji, zavoji in škatle iz lepenke, lastnina hotelskih gostov. Ležali so tu kovčegi ljudi, ki so spali tu mogoče samo eno noč; kajti mnogi kovčegi in zaboji so bili na debelo pokriti s prahom. Denar, ki ga je gost

imel, je zadoščal točno za eno noč. Drugi dan je spal kjerkoli zunaj in v naslednjih nočeh tudi. Neki dan je zopet prišel, vzel iz kovčega srajco ali hlače ali kako drugo uporabno reč, ga zaprl in ga zopet oddal v shrambo. In neki dan je mož odpotoval. Ker ni imel denarja za železnico ali ladjo, je moral potovati peš in pri tem bi mu bil kovčeg samo v napoto. Danes je bil mož mogoče v Braziliji ali pa je že davno poginil nekje v puščavi od žeje ali na samotnem potu od lakote ali pa so ga bili ubili.

Cez leto dni, če je postala shramba za kovčege pretesna, da ni bilo mogoče več shraniti stvari, ki so jih prinesli prišleci, tedaj je hotel-ski lastnik shrambo pospravil. Na zaboju ali škatli iz lepenke je bil včasih listek z imenom lastnika. Zgodilo se je, da je kdo pozabil, kakšno ime je navedel; ker je medtem svoje ime izpremenil, ni mogel več zahtevati kovčega, ker se ni mogel spomniti svojega takratnega imena. Svoj kovčeg je pač znal opisati. Potem ga je hišnik vprašal po imenu, in ker se ime na listku, ki je bil z iglo zapičen v kovčeg, ni skladalo z njim, mu kovčega ni izročil.

Včasih je listek z imenom tudi odpadel. Često je bilo ime napisano samo s kredo, kar se je zabrisalo. Včasih je hišnik v naglici pozabil povprašati po imenu in je napisal z modrim svinčnikom na škatlo iz lepenke samo številko postelje. Za številko postelje pa lastnik škatle iz lepenke nikoli ni vedel, in če bi vedel zanjo, bi je pač ne ohranil v spominu. Datum ni bil nikoli naveden.

Nikdar se torej ni dalo prav dognati, kako dolgo je ležal zaboj ali kovčeg v shrambi. Slednje so presojali po debelem prahu, ki se je nabral na rečeh. In po tej debelini je znal posestnik hotela precej natančno povedati, koliko tednov je ležal tu oni kovčeg ali tale sladkorna vreča. Za shrambo ni bilo treba nič plačati. Če pa je postal prostor pretesen, so odstranili reči, ki je ležal na njih najdeblji prah. Posestnik je pregledal vsebino in jo sortiral. Najčešče so bile cunje. Prav redko se je zgodilo, da so našli v kovčegih kako stvar, ki je imela vrednost; kajti kdor je imel kakršnokoli vrednost, ni šel prenočevati v Oso Negro, ali pa je prebil tam samo eno noč. Te cunje je razdal posestnik prenočišča razcapanim hotelskim gostom, ki so ga zanje prosjačili, ali pa drugim razcapancem, ki so slučajno prišli mimo. Je že pač tako na svetu, da niso nobene hlače tako razcapane, nobena srajca tako raztrgana, noben škorenj tako izhojen, da bi se ne našel kdo, ki bi ne smatral tistih hlač ali tiste srajce še za prav dobre; kajti noben človek na svetu ni tako reven, da bi se kak drug ne smatral še za revnejšega.

Dobbs ni imel kovčega, ki bi ga lahko dal v shrambo, imel ni niti škatle iz lepenke niti ne papirnate vreče. Saj bi pa tudi ne vedel, kaj naj vanje spravi; kajti vse, kar je imel, je nosil v hlačnih žepih. Jopiča že mesece ni več imel.

Stopil je v mali hišnikov prostor. Ta prostor je imel sicer v pročelni steni, ki je ležala v glavnem vhodu, okence, ki ga pa nihče ni uporabljal, niti sam hišnik ne. Tik ob tem okencu sta stala na plošči steklenica za vodo in majhen kamenit vrček. To je bila skupna steklenica za vodo za vse hotelske goste. V spalnicah ni bilo vode in steklenic zanjo. Kdor je bil žejen, je moral priti semkaj k okencu, da se je napil. Nekateri izkušeni gostje, posebno taki, ki so postali ponoči večkrat žejni, so vzeli s sabo v spalnice prazne steklenice za žganje in jih napolnili z vodo.

Hišnik je bil še prav mlad moški, bilo mu je komaj pet in dvajset let. Bil je nizek in mršav in imel je dolg koničast nos. Službo je opravljal od

petih zjutraj do šestih zvečer. Zvečer ob šestih je nastopil nočno službo drugi hišnik. Kajti hotel je bil dan in noč neprestano odprt, ne radi vladkov, ki so prihajali ponoči samo tedaj, če so imeli zamudo, marveč predvsem radi delavcev, ki so spali tu v hotelu in ki so delali v restavracijah ali pa v drugih panogah, kjer se je končaval delovni čas šele pozno v noč, često šele proti jutru.

Podnevi in ponoči so zbudjali v hotelu ljudi, kajti zmeraj so bili v njem nekateri, ki so morali ob kateremkoli času vstati, ker so morali iti na delo. Spali so v njem zasebni nočni čuvaji, peki, asfaltski delavci, tlakovalci cest, prodajalci časopisov, prodajalci kruha in pripadniki poklicev, ki se ne dajo z eno besedo niti opisati. Mnogi izmed njih bi si mogli najeti zasebno stanovanje, kjer bi bolje spali in čisteje in ne v družbi neznanih, tujcev in potepuhov. Toda radi buditve, radi točnega pričetka dela so stanovali tu v hotelu, kjer so se mogli zanesti, da jih bodo zbudili točno ob določeni minuti. Oba hišnika sta bila prav sposobna. Dnevno so prihajali novi gostje in stari izginjali. Vsak dan je prinašal novo izpremembo. Vse narodnosti so bile zastopane, mimo okenca so hodili beli, rumeni, črni, rjavi in rdečerjavi obrazi. Toda hišnik, ki je imel službo, je zmeraj vedel, ali je mož plačal ali ne. Če je dvomil, je takoj pogledal v knjigo in je z okenca, ki je gledalo na dvorišče, zasledoval moža, v katero spalnico je odšel.

Bilo je tam še nekaj prav majhnih prostorov, ki je v njih stala samo po ena, še precej široka postelja z žimnico. Žimnica je bila sicer zelo trda, toda gostje niso bili razvajeni. Ti prostori so bili namenjeni za dve osebi in so stali za vsako osebo eno pezo. Te prostore so najemali taki, ki so prišli z ženo. Za posamezne žene in dekleta so bile na razpolago posebne barake z mnogimi ležišči za petdeset centavov. Ti prostori so imeli po dvojce duri, toda vrata se niso dala zaklepati in so visela tako postrani v podbojih, da jih ni bilo moči niti dodobra zapreti. Ležišča za ženske goste so imela mreže proti moskitom, pod katerimi so se mogla dekleta skriti in se sleči. Zlasti preprosta dekleta in indijanske deklice se znajo pod temi mrežami silno spretno sleči in obleči in tako nevidno prebiti pod njimi noč, kakor bi jo prebile za zazidanimi štirimi hišnimi stenami. Najčešče so tu stanovali kuharice in pomivalke iz restavracij. Moški so bili vse preveč zaposleni z lastnimi nadlogami, da bi se mogli zanimati za dekleta. In dekleta so spala v tem hotelu, kjer je bilo vse tako odprto in nezaklenjeno, kakor se da komaj predstavljati, bolj varno kakor v marsikaterem drugem, ki je na njem zapisano »Dober družinski hotel«. Razcapani moški gostje v Oso Negro bi vsakega ubili, ki bi se predrznil splaziti se k dekletom in počenjati tam nespodobnosti.

V hotelu so bili gostje, ki so stanovali tu že dve, tri, da, celo pet let. Ker so spali zmeraj na istem ležišču, stanovali v istem kotu, so stanovali prav za prav prav tako v snažnem kakor v zasebnem stanovanju. Samo njihovi tovariši so se skoraj vsako noč menjali. Toda dogodilo se je, da se je več stalnih gostov naselilo v poseben prostor. Moški so tu mnogo svobodneje živeli kakor v zasebni hiši. Mogli so priti, kadar so hoteli, ne da bi s tem razjarili gospodinje, smeli so oditi, kadar so hoteli, ne da bi se kdo zmenil zanje; in če so prispeli domov močno vinjeni, se še celo nihče ni zmenil zanje.

Omar v izbah ni bilo. Svojo opravo je vsak obesil na žeblje, ki so bili zabiti v lesene stene. Mnogi gostje, ki so že dalje časa tu stanovali in so imeli delo, so zložili nedeljsko obleko v velik lesen zaboj, ki so ga

mogli zakleniti z žabico. Drugi so prevlekli svoje stvari z vrečevino, da so jih obvarovali prahu. Zopet drugi so obešene obleke križema prevezali z debelo vrvjo, tako trdno, da so se dale posamezne hlače prav težko ukrasti. Tatvine so se redko dogajale; kajti če je kdo nosil kaj pod pazduho, ga je hišnik nezaupno opazoval; če pa je hišnik celo poznal hlače, ki so bile tuja lastnina, pa lopov celó ni mogel z njimi uteči. In hišnika sta prav dobro poznala jopiče in hlače stalnih gostov. Hišnik je sedel v svojem prostoru precej na tesnem, kajti prostor je bil prenapolnjen z vsemi mogočimi predmeti. Majhni zavoji, majhne škatle, prav majhne torbice in tudi reči, ki se zanje ni izplačalo odpirati gajbe, ker so jih oddajali samo za kratek čas v shrambo. Čez pol ure ali kaj takega so prihajali zopet ponje. Včasih pa so ležale tu tudi tedne; lastnik je pozabil nanje, ker je nenadoma odpotoval, mogoče kot mornar na drug konec sveta. Kajti če je ladja pravkar odhajala in so nedostajali ljudje, tedaj so vzeli s sabo tistega, ki je bil pripravljen takoj oditi in je zapustil vse, kar je imel.

Potem je bila v prostoru še visoka polica z brisačami, milom in umivalnimi vrečicami iz vlakna za one, ki so se hoteli kopati. Bile so na razpolago samo pršne kopeli. Vsaka je stala pet in dvajset centavov. Voda je bila mrzla in malo je je bilo.

Potem je stala tam še polica za pisma in različne listine. Vse je bilo zaprašeno.

Končno je bila tam še blagajna. V njej so shranjevali dragocenosti, ki so jih gostje oddali: denar, ure, prstane in aparate, ki so bili kaj vredni. Med takimi aparati so bili kompasi, stroji za merjenje in slične reči, ki jih rabijo geologi ali iskanci zlata in srebra. Kajti tudi ljudje, ki imajo take aparate, često propadejo in se končno zatečejo semkaj. Tudi puške, revolverji in ribiške priprave so bili razobešeni naokrog.

Na miznem vogalu, ki še ni bil pokrit z listinami, zavoji in škatlami, je ležala debela knjiga za tujce. Vanjo so vpisali vsakega hotelskega gosta. Samo priimek in številko postelje kakor tudi plačano vsoto. Kako se je gost drugače še imenoval, kakšne narodnosti je bil, kaj je bil po poklicu, čemu in odkod je prišel, to ni lastnika hotela prav nič zanimalo. Še manj se je zanimala za to policija, ki si knjige ni nikoli ogledala. Knjiga je zanimala kvečjemu samo še davčno oblast, če je hotel lastnik hotela dokazati, da so mu dohodke previsoko ocenili. Samo tam, kjer je mnogo odvisnih uradnikov in jih država plačuje, se briga policija za vsak drek in hoče prav do barve posameznega lasu na bradavici vedeti, kdo je hotelski gost, odkod prihaja, kaj hoče tu in kam namerava oditi. Uradniki bi sicer ne vedeli, kaj bi naj počeli, in davkoplačevalci bi kmalu spoznali, da jih ne potrebujejo.

Dobbs je vstopil k hišniku, položil pezo na mizo in rekel: »Lobbs, za dve noči.«

Hišnik je listal po knjigi, dokler ni našel prazne postelje, zapisal »Jobbs«, ker ni dobro razumel in je bil prevljuđen, da bi ga še enkrat vprašal, ter pristavil: »Sedma soba, postelja številka dve.« »Dobro,« je rekel Dobbs in odšel po svojih potih. Mogel bi se takoj vleči in prespati popoldan, vso noč, ves naslednji dan in še sledeči predpoldan do opoludne, če bi le hotel. Toda bil je lačen in moral je na lov.

Toda ribe ne vgriznejo tako rade. Nihče mu ni nič dal. Potem pa je zapazil pred sabo belo oblečenega gospoda. Dohitel ga je, nekaj zamrmral in gospod mu je dal petdeset centavov.

S temi petdesetimi centavi je odšel Dobbs najprej k nekemu Kitajcu kosilo. Poludne je sicer že davno minulo. Toda pri Kitajcu dobiš zmeraj kosilo, in če je že prepozno, da bi ga imenoval comida corrida, potem imenuješ isto jed enostavno cena, in to je potem večerja, čeprav je s katedrale komaj odbilo štiri.

Potem se je Dobbs nekoliko odpočil na klopi in končno se je spomnil kave. Zopet je nekaj časa zaman lovil, dokler ni zagledal belo oblečenega gospoda. In gospod mu je dal petdeset centavov. Srebrnjak.

»Danes pa imam srečo z gospodi v belih oblekah,« je rekel Dobbs in stopil k okrogli stojnici za kavo ob strani Plaze de la Libertad, ki je ležala blizu carinskega in potniškega pristanišča.

Sédel je na visok barski stol in naročil kozarec kave z dvema rogljičema. Natakar mu je napolnil kozarec do tri četrtine z mlekom in nato nalil še vroče črne kave, da je bil kozarec zvrhan. Potem mu je pristavil dozo za sladkor, dvoje lepih rjavih rogljičev in kozarec ledene vode.

»Čemu pa ste, banditi, zopet zvišali ceno kavi za pet centavov?« je vprašal Dobbs, mešajoč pri tem goro sladkorja, ki jo je natresel v kavo.

»Stroški so previsoki,« je rekel natakar, medtem ko si je z zobotreb-
cem drezal v usta in se nato zdolgočasen naslonil na bar. Dobbs je vprašal le zato, da bi kaj rekel. Zanj in za njegove vrstnike je sicer zelo mnogo pomenilo, ali stane kava petnajst ali dvajset centavov. Toda radi zvišanja cene se ni razburjal. Če je zmozel petnajst centavov nabrati, jih bo zmozel tudi dvajset, če pa jih ni mogel nabrati dvajset, potem mu jih je manjkalo tudi petnajst. Prav za prav mu je bilo torej vseeno.

»Ne kupujem srečk, prekleto, pusti me že vendar na miru,« je zaklical indijanskemu dečku, ki mu je že pet minut mahal s tankimi listki loterijskih srečk pred nosom.

Toda mladič se ni dal tako lahko odpoditi.

»Je loterija države Michoacan. Glavni dobitek šestdeset tisoč pez.«

»Glej, da izgineš, ti ropar, srečk ne kupujem.«

Dobbs je potopil rogljiček v kavo in ga porinil v usta.

»Čela srečka stane samo deset pez.«

»Pesjan, nimam deset pez.« Dobbs je hotel popiti požirek kave, toda kozarec je bil prevroč, ni ga mogel prijeti.

»Potem pa vzemite vendar samo četrtniko, to je dve pezi petdeset.«

Dobbs je dvignil kozarec zelo spretno k ustom. Toda ko je hotel piti, si je opekel ustnice, tako da je moral kozarec zopet odstaviti, ker so ga začeli od dolgega držanja peči že tudi prsti.

»Če sedaj ne odideš z ukradenimi srečkami k hudiču, ti zlijem vodo v obraz.«

To pot je bil Dobbs jezen. Ni bil jezen nad dečkom, ki je razumel kupčijo, marveč zato, ker si je opekel jezik. Nad jezik ni mogel izliti svoje jeze, tudi ne nad kavo in je zelo pazil, da bi je ne razlil. Zato je izlil svojo jezo nad dečka.

Deček si ni mnogo storil iz tega. Takim izbruhom je bil vaje. Bil pa je tudi dober trgovec, ki je poznal ljudi. Kdor je pil tu ob tem času kavo in jedel zraven dva rogljička, ta je tudi zmozel kupiti loterijsko srečko v korist države Michoacan.

»Potem pa vzemite samo desetinko, senjor. Stane samo pezo.«

Dobbs je dvignil kozarec z ledeno vodo in pri tem poškilil proti dečku. Deček je videl, a se ni ganil z mesta.

Dobbs je izpil požirek vode. Deček mu je pri tem mahal z zavitkom srečk okrog nosa. Hipoma mu je izlil Dobbs vodo v obraz in od srečk se je cedila voda.

Toda deček radi tega ni bil jezen. Samo smejal se je, stresel vodo s srečk in si z dlanjo pogladil vodo s srajce. Ta curek je smatral bolj kot izraz prijateljskega pričetka kupčije kakor pa za znak nespravljivega sovrastva. V njegovi mali glavi se je naselila misel, da mora tisti, ki zmore piti kozarec mlečne kave in pojesti zraven dva rogljička, kupiti tudi srečko, da si z loterijskim dobitkom zopet pridobi zapravek.

Tudi največji kozarec kave končno popiješ. Dobbs je iztisnil zadnjo kapljo iz njega, ki jo je le mogel iztisniti, ne da bi moral pri tem zdrobiti kozarca. Slednjič je pospravil tudi poslednjo drobtinico lepih rogljičkov in je plačal z novčičem za petdeset centavov. Dobil je nazaj dvajset centavov v srebrnjaku. Deček je čakal na to.

»Kupite vendar dvajsetinko Monterreyjeve loterije, senior. Stane samo dvajset centavov. Glavni dobitok dvajset tisoč pez. Tole tu vzemite. To je dobra številka.«

Dobbs je potehtaval v roki srebrni novčič. Kaj naj počne z njim? Ali naj si kupi cigaret? Prav sedaj po kavi mu cigarete niso dišale. Če kupi loterijsko srečko, bo vrgel denar proč. Sicer pa — proč je proč. Nekaj dni bo pa vendarle upal. Žrebanje se ne bo vršilo šele čez nekaj mesecev, nego že v nekaj dneh.

»Nu, daj mi srečko, ti pesjan ti. Samo zato, da te ne vidim več s tvojimi srečkami.«

Urno je mali trgovec odtrgal dvajsetinko od dolge srečke. Bila je natiskana na papirju, takem kakor dah. Tako tankem, da je bil tisk na zadnji strani prav tako močan kakor na prednji.

»To je prav dobra številka, senior.«

»Zakaj pa potem sam z njo ne igraš?«

»Nimam denarja. Tu je srečka. Prav lepa hvala, senior. In počastite me še drugič.«

Dobbs je shranil srečko, ne da bi pogledal njeno številko. Potem se je šel kopat. To pa je bila dolga pot. Ven, daleč za Cementario. Potem po gori navzdol k reki. Preden si prišel tja, si moral skakati preko prekopov in mlakuž in brodit po močvirju.

V vodi se je prekopicovalo že precej Indijancev in belcev, ki so bili na isti družabni stopnji kakor Dobbs in živeli od tega, kar so drugi zavrgli. Kopalnih hlačk ni imel nihče. Toda tudi nikogar ni bilo, ki bi se za to zmenil. Mimo kopališča so hodile celo žene in dekleta, ki pa niso vidle prav nič posebnega v tem, da so se kopali tu moški popolnoma nagi, in jim niti na misel ni prišlo, da bi se radi tega razburjale ali pohujševale. Seveda, finim ameriškim in evropskim gospem bi se zdelo pod častjo iti tod mimo. Te so stale namreč zgoraj na gori, na balkonih in v oknih svojih hiš z izbornimi daljnogledi in so opazovale kopalce. Dame, ki niso tu stanovale, marveč na drugi strani Avenide Hidalga, v Coloniji Guadelupe in v drugih kolonijah, so povabile dame, ki so tu stanovale, na čaj. Vsaka dama je prinesla daljnogled s sabo, da — da bi si ogledala z višine daleko pokrajino. Kajti razgled si je bilo vredno ogledati. Zato se je ta kolonija imenovala tudi Colonia Buena Vista.¹⁾

¹⁾ Kolonija lepega razgleda.

Kopel je bila osvežujoča in Dobbs si je prihranil pet in dvajset centavov, ki bi jih moral plačati za pršno kopel v hotelu. Toda kopel je imela tudi senčne plati. V blatu so bili namreč ogromni raki. In ti raki so včasih mislili, da so prsti kopalcev dobro meso, ki ga ne smejo zametavati. Prav hudičevo je vsčipnilo, če te je tak lep odrasel rak dodobra zagrabil in hotel oditi s prstom.

Reka se je delila tu v več rokavov. Ob bregovih so sedeli rakarji. Bil je to težak posel, ki so ga opravljali samo tisti, ki so bili nezaslišano potrpežljivi.

Rakarji so bili večinoma Indijanci ali pa prav revni meščanci. Za vabo je služilo staro, smrdeče meso. Čim bolj je smrdelo, tem boljše je bilo. Precejšen košček mesa so nabodli na trnek, ki je bil pritrjen na dolgi vrVICi. Potem so ga zagnali daleč v rečni rokav.

Tam je nekaj časa ležal. Nato pa je začel rakar vrVICo počasi, prav počasi pritezati k sebi, tako počasi, da si komaj opazil. Celo večnost je trajalo, preden je bil trnek z vabo zopet ob bregu. Potem so zvlekli vrVICo počasi na blaten breg, ki se je polagoma vzpenjal. Šestkrat do desetkrat je bilo zaman. Trnek je bilo treba zopet vreči v vodo, često z novo vabo, ker je bila stara odjedena, in potem ga je bilo treba znova pritezati z neskončno potrpežljivostjo.

Raki so s kleščami zgrabili za meso in so ga tako krčevito držali, da jih je bilo moči z njim vred potegniti ven, ker niso hoteli mesa več izpustiti. Če pa so vrVICo prehitro potezali, potem rak ni mogel z vrVICo dalje ali pa se mu je pričelo dozdevati sumljivo in je izpustil. Včasih je tudi tako močno zgrabil za vabo, da jo je odščipnil od trnka, in potem je rak dobil igro.

Potrpežljivi rakarji so mnogo zaslužili, kajti marsikateri rak je tetal pol ali celo tri četrt kile, a restavracije so jih dobro plačevale, ker so jih ljubitelji zelo zahtevali.

Ko je Dobbs takole opazoval rakarje, je spoznal, da ta pošel ni zanj. Ne bi imel potrpežljivosti, kakršna je bila potrebna. Majhen, nepremišljeno hlasten živčni sunek in plen je bil izgubljen. Ta lov je zahteval živčno mirnost, kakršne Dobbs, ki je vzrasel v trušču ameriškega vele-mesta, ni imel, pa četudi bi dobil za vsakega raka pet pez.

Odštorkljaj je zopet v mesto. Kopel in pot sta ga sestradali, zato je pričel misliti, kako bi dobil večerjo. Zopet je bilo nekaj časa zaman in marsikatero pikro opazko je moral spraviti in požreti. Toda človek se utrdi, če je lačen in če ne ve za drugo pot, kako bi dobil večerjo.

Končno je zagledal nekega gospoda v beli obleki. Mislil si je: z gospodi v beli obleki imam danes srečo, pa še enkrat poskusim. In prav je mislil. Dobil je petdeset centavov, kar je zadoščalo za večerjo.

Po večerji in po primernem odpočitku na klopi si je mislil: vendar bi bilo dobro, če bi imel kaj drobiža v žepu, saj se nikoli ne ve, kaj pride. Na ta drobiž se ni spomnil sam po sebi, nego se je spomnil nanj tedaj, ko je videl, da je šel na drugi strani trga neki gospod v beli obleki. Skočil je takoj k njemu.

Gospod je res segel v žep in privlekel iz njega novčič za petdeset centavov. Dobbs ga je hotel zgrabiti, a gospod ga je trdno držal v roki. Potem je suhoparno rekel: »Čujte me, mladič, taka nezaslišana nesramnost se mi še v vsem življenju ni pripetila in, če bi mi kdo kaj takega pripovedoval, mu ne bi verjel.«

Dobbs je bil ves zmeden. Kaj takega se tudi njemu še ni pripetilo, da bi mu kdo tako dolgo govoril. Ni prav vedel, ali naj počaka ali zbeži. Toda ker je videl novčič v gospodovih rokah, je čutil, da je ta novčič prej ali slej vendar namenjen njemu in da si hoče gospod pač pripraviti samemu sebi veselje s pridigo. Za denar se da pridiga že mirno poslušati, saj itak nimam drugega opravka, si je rekel Dobbs. In tako je mirno obstal.

»Danes popoldne ste mi pripovedovali,« je gospod nadaljeval, »da še niste jedli. Dal sem vam pezo. Potem sem vas zopet srečal in rekli ste, da nimate denarja za prenočišče, nakar sem vam dal petdeset centavov. Pozneje ste zopet prišli in rekli, da še niste večerjali, in zopet sem vam dal petdeset centavov. Sedaj pa mi še recite, čemu hočete sedaj denar.«

»Za jutrišnji zajtrk,« je rekel Dobbs duhaprisotno.

Gospod se je zasmel, mu dal novčič in rekel: »To pot je zadnjič, da vam kaj dam. Sedaj pa pojdite še h komu drugemu in ne zmeraj samo k meni. Postaja mi namreč že dolgočasno.«

»Oprostite,« je rekel Dobbs, »nisem vedel, da ste zmeraj isti. Vašega obraza si nisem ogledal, vidim ga sedaj prvič. Toda sedaj ne pridem več.«

»Da pa boste tudi mož beseda in me ne boste več nadlegovali, vam dam še petdeset centavov, da boste imeli jutri še za kosilo. Prosim pa vas, da skrbite odtlej za svoje življenje brez mojega sodelovanja.«

»Potemtakem bi bil tudi ta vrecel izčrpan,« je rekel Dobbs pri sebi. In spoznal je, da bi bilo bolje oditi na deželo in pogledati, kako je kaj tam.

2

Zgodilo se je, da je našel Dobbs v nekem prenočišču moža, ki je svojemu sostanovalcu pripovedoval, da namerava v Tuxpam, da pa nima sopotnika. Komaj je Dobbs to zaslišal, je takoj rekel: »Čujte, jaz grem z vami v Tuxpam.«

»Ali ste vrtalec,« je vprašal mož kar s postelje. »Ne, črpalec.«

»Dobro,« je rekel nato mož, »zakaj ne, pa pojdiva skupaj.«

Drugo jutro sta se napotila, da bi poiskala na mnogoštevilnih petrolejskih poljih ob poti v Tuxpam kako delo. Pri stojnici za kavo sta pozajtrkovala najprej kozarec kave s kruhom in potem sta odpotovala.

Kar tako naravnost ne moreš priti v Tuxpam. Tja ne pelje nobena železnica. Samo letala. In taka vožnja stane petdeset pez. Toda k petrolejskim poljem vozijo mnogi tovorni avtomobili. Ta ali oni te vzame mogoče s sabo. Vso pot prehoditi, pa ni tako enostavno. Dolga je namreč več kakor sto milj in pelje zmeraj pod žarečim tropskim soncem, sence pa je le malo.

»To je še najmanjša reč,« je rekel Barber, »samo da bi bila že preko reke.«

Prevoz preko reke je stal pet in dvajset centavov in teh pet in dvajset centavov nista hotela izdati.

»Da, potem nama nič drugega ne preostane,« je rekel Barber, »potem morava počakati na Huastecove tovarne splave. Ti nas bodo zastonj prepeljali. To pa utegne trajati do enajstih, preden spet pride, kajti splavi ne vozijo po času, nego čakajo, da se nabere dovolj tovara.«

»Potem pa kar potprežljivo sediva tule na zid,« je odvrnil Dobbs. Pri zajtrku si je prihranil nekaj denarja in je kupil zavojček s štirinaj-

stimi cigaretami za deset centavov. Sreča mu je bila mila. V zavojčku je bilo nakazilo za petdeset centavov in to nakazilo je pri prodajalcu cigaret takoj zamenjal za gotovino. Sedaj je imel visoko vsoto ene peze in deset centavov v gotovini.

Barber je imel za popotni kapital pezo in petdeset centavov. Prevoznino bi že zmogla; toda ker sta utegnila in nista mogla kaj zamuditi, sta čakala na splav in si tako prihranila denar.

Tu ob prevozu je bil živahen promet. Mnogo velikih in malih motornih čolnov je čakalo na goste. Posebni čolni, ki so bili dragi, so prevažali kapetane in manažerje petrolejskih družb na drugo stran, kajti ti niso utegnili čakati na taksije, ki so hoteli imeti zmeraj po štiri ali po šest gostov, preden so oddrdrali. In ker je bilo treba tu zmeraj čakati in je tod okoli hodilo v jutranjih in popoldanskih urah na stotine in včasih celo na tisoče delavcev, ki so onstran reke delali in tu stanovali, je bilo pri prevozu kakor na semnju. Stale so tam mize, kjer si dobil kosilo, ali kavo, ali pražene banane, ali sadje, ali enhilade, ali vroče tamale, ali cigarete, ali sladkarije. Vse je živelo od prevoza. Avti in cestne železnice so neprestano dovažali ljudi iz notranjosti mesta. To se je vršilo brez prestanka ves dan in vso noč. Onstran so bile roke, tu na tej strani, v mestu pa so bili možgani, osrednji uradi, banke. Tam na drugi strani reke je bilo delo, tu odpočitek, mir, zabava. Onstran je bilo bogastvo, zlato te dežele, olje. Na oni strani je bilo brez vrednosti. Šele tu, na tej strani, v mestu, v strmih uradnih poslopih, v bankah, v posvetovalnicah, v All America Cable Service je dobilo olje, ki je bilo onstran brez vsake vrednosti, vrednost. Kajti olje in zlato sta sama po sebi brez vrednosti, njuno vrednost določajo šele mnoga druga dejanja in dogodki.

Preko reke so tu potovale milijarde dolarjev. Ne v bankovcih, ne v zlatu, da, niti ne v čekih. Te milijarde so potovale tu preko v kratkih zapiskih, ki so jih nosili s sabo ljudje, ki so se vozili — a ne zmeraj — v posebnih čolnih; zapisani so bili ti zapiski v malih priročnih knjižicah, včasih celo samo na koščku papirja. V našem stoletju se dajo namreč bogastva in vrednosti izražati v zapiskih in v zapiskih tudi prenašati po svetu.

Ob polu enajstih je končno prispel tovorni splav, naložen s sodi, za boji in vrečami. Na njem se je pripeljalo na to stran precej indijanskih mož in žen, ki so bili vsi obloženi z jerbasi, ki so v njih nosili na trg poljske sadeže, ali prostirače, torbice iz ličja, kokoši, ribe, jajca, sir, cvetlice ali male koze.

Barber in Dobbs sta vstopila, vendar pa je pretekla cela ura, preden je splav odpeljal na drugo stran. Vožnja je trajala dolgo, splav je plaval po reki daleč navzdol, preden je prispel k pristanišču. Daleč po reki navzgor je bila zasidrana ladja poleg ladje, ki so čakale na olje, da bi ga odpeljale preko oceana.

Na drugi strani reke je bil promet prav tako živahen kakor na tisti strani, kjer je ležalo mesto. Pa ne samo po reki navzdol, tudi skoraj prav do izliva reke so bile zasidrane ladje.

Nekoliko proč od obrežja, že na gričih, so stali ogromni kotli, do vrha napolnjeni z dragocenim oljem. Po mnogoštevilnih ceveh se je pretakalo olje iz kotlov k rečnemu obrežju. Tu so ga potem črpali skozi cevi iz jeklene žice v kotle na ladjah. Če je olje prispelo ali če je bila ladja napolnjena, je razvila rdečo svarilno zastavo. Kajti iz sirovega kamenega

olja se je tvoril plin in neprevidno ravnanje z ognjem bi moglo povzročiti požar na ladji.

Množice prekupčevalcev s sadjem, papagaji, mačkami, tigrovimi in levjimi kožami, bivolovimi rogovi, z malimi palačami in katedralami, ki so bile umetniško sezidane iz školjk, so se potikale tod okoli in so ponujale blago mornarjem. Če kdo ni mogel prodati za denar, je sprejel v zameno tudi kako drugo stvar: obleko, dežni plašč, usnjen kovčeg ali sploh vsako stvar, ki je bila kaj vredna.

Čistilnice so izpuhavalе oblake dima in plina. Ta plin se je vsesal v pljuča in grlo, kjer je zbadal kakor s tankimi šivankami. Potem so ljudje pokašljevali, in kadar je zanesel veter pline tja proti mestu, se je vse prebivalstvo počutilo kakor v strupeni peči. Tiste, ki temu niso bili vajeni, in novince je objelo tedaj posebno sočutje. Zmeraj so se prijemale za grlo ali pa so poskušali kihati ali sopsti in se niso zavedali, kaj je temu vzrok. Mnogim izmed novincev se je zdelo, kakor bi morali umreti, tako strupen je bil zbadajoči občutek v grlu in v pljučih.

Toda vajenim se ni zdelo vse to nič posebnega. Dokler je žgal zbadajoči strupeni plin po mestu, je teklo zlato po ulicah in življenje se je zdelo rožnato, pa najsi si ga ogledoval s te ali one plati.

Tu so bili saluni,²⁾ drug poleg drugega. Vsi so živeli od mornarjev. Najboljši gostje so bili ameriški mornarji. Kajti slednji niso dobili v svoji domovini ne piva ne vina ne žganja. Ti so se tu pošteno odškodovali za vse, kar so doma zamudili, in so se tako napili, da so zopet mogli nekaj časa vzdržati v svoji suhi, topoumni deželi. Vajeni so bili visokim cenam za vtihotapljeno žganje. In tu, kjer so bile cene navadne, se jim je zdelo, da viskij in pivo sploh nič ne staneta, zdelo se jim je, da ju dobivajo zastonj. Tako je dolar za dolarjem poromal v kantine in bare. In nekaj hiš dalje so bile lepe dame, ki so jim odvzele ostanek denarja. Toda mornarji se niso čutili nikoli opeharjene. Čutili so se srečne in vsakogar, ki bi jim s prepovedjo ali zakoni odvzel pijačo in lepe dame, bi prekleli s tisočnimi kletvami. Potrebovali niso nikakega varuha. In najvišje cenijo mornarji tisto mornariško komisijo, ki se briga samo za to, da dobe čisto posteljo in suh, topel prostor, kjer morejo brati časnike. Kdor hrepeni po cerkvi, bo zmeraj našel cerkev; zato je pa ni treba prinašati mornarjem h kosilu ali pa v spalnico; na ta način jim namreč ognusijo še tisto malo vere, ki jim jo je pustila šola. Mornarji in jetniki spadajo k tistemu sloju, ki ga vsak smatra za najboljši plen in ki ga skušajo napolniti z vero do vrha. Toda tako siljenje k preobjedenosti ni bilo še nikoli dobro. In ker to ni dobro in povzroča uprav obratno, kakor je bil namen, zato skušajo mornarju in jetniku natovoriti še več vere.

Jetnik v ječi in tisti mornar na suhem, ki je zapravil že ves denar, spadata k najboljšim obiskovalcem cerkve. Seveda bi oba bolj cenila kako krepko filmsko predstavo, toda te ne dobita zastonj.

Barber je rekel: »Pravkar je poludne, prav za prav bi mogla splezati na kako ladjo. Mogoče dobiva tam kosilo.«

»Ta ni slaba,« je odvrnil Dobbs. »Kvečjemu naju lahko vržejo zopet doli, to je vse.«

Zagledala sta dva moža z golimi laktmi, ki sta stala poleg trgovca s sadjem. Barber je stopil naravnost k njima in rekel: »S katere ladje pa sta?«

²⁾ angleški izraz za gostilno; rabijo ta izraz tudi ameriški Slovenci.

»Z Norman Bridge. Zakaj?«

»Ali ste že jedli?« je vprašal Barber.

»Ne, pravkar greva.«

»Ali bi dobila tudi midva kosilo?« je vprašal Barber.

»Kar z nama stopita. Naši so šli vsi v mesto. Mnogo bo preostalo.«

Ko sta Dobbs in Barber čez uro zapustila ladjo, sta komaj hodila, tako sta se najedla. Sedla sta k neki steni, da bi najprej nekaj časa prebavljala. Potem pa sta postala vznemirjena: hotela sta vendar še dalje in za noč sta morala dobiti prenočišče.

»Po dveh potih lahko greva,« je rekel Barber. »Greva lahko tu po glavni poti, tako ostaneva zmeraj ob laguni. Mislim pa, da ta pot ni dobra. Kajti po tej poti hodijo vsi. Prenočišča ob njej so vsa prenapolnjena po tepuhov. Dela tudi ne dobiš, ker hodi tod dovolj ljudi.«

»Potem pa nama sploh ni treba na ono stran, če je tam tako brezupno,« je rekel Dobbs nejevoljno.

»Brezupno? Tega nisem rekel,« se je branil Barber. »Samo tu na glavni prometni poti ne bova nič našla, preveč jih hodi po njej. Mislim, da je bolje, da zavijeva po drugi poti. Tam bova našla več polj, ki so popolnoma neznana, ki leže vstran od velikih cest. Tam bova še najlažje našla kako delo. Najprej bova odšla sedaj ob reki navzgor in zavila nato na levo in čez pol ure bova že v Villi Cuauthemoc.«

»Torej pa stopiva, če menite, da je ona pot boljša,« je rekel Dobbs.

Vsa pot je bila olje. nič drugega kakor olje. Na levi na višinah so stali tanki, razpostavljeni kakor vojaki. Na desni je bila reka. Kmalu ni bilo več ladij in tudi ob rečnem obrežju ni bilo ljudi. Toda voda je bila na debelo prevlečena z oljem, bregova sta bila na debelo pokrita z oljem, in vsi predmeti, ki sta jih reka ali pa plima vrgli na breg, so bili prevlečeni s trdoživim črnim oljem. Pot, ki sta po njej hodila, je bila na mnogih krajih močvirnata od gostega olja, ki je teklo iz počenih cevi ali pa curljalo iz zemlje. Olje in nič drugega kakor olje. kamorkoli si se ozrl. Celó nebo je bilo pokrito z oljem. Debeli črni oblaki, ki jih je veter zanašal od čistilnic, so prinašali oljnate pline.

Sledili so nato griči, ki so bili prijaznejši. Tamkaj so stale lesene stanovanjske hiše za inžinerje in uradnike. Tu so stanovali lepo in na zračnem in, ker niso živeli v mestnem življenju, so ga morali nadomeščati z gramofoni in radio-aparati. Kajti vračati se zvečer iz mesta semkaj, je bilo precej nerodno, a tudi varno ni bilo. Mnogo sodrge se je potepalo tod, ki je prežala na priložnost in ni življenje drugih posebno visoko cenila.

Vila Cuauthemoc je pravo staro mesto, pravadno indijansko mesto, ki je že stalo, še preden so prispeli Španci. Je bolj zdravo kakor novo mesto in leži ob obrežju velikega jezera, ki je bogato na ribah, racah in goseh. Naravna pitna voda je v starem mestu boljša kakor pa v novem mestu. Toda novo mesto je daleč in hitro prekosilo staro. Kajti novo mesto leži tik ob oceanu in ob reki, po kateri morejo tudi največji oceanski orjaki pripluti prav do glavnega kolodvora; tu so bolj varni pred najhujšim viharjem kakor, če bi ležali v kopanji. V novem mestu komaj še govore o starem. Tisoči, desetisoči izmed prebivalstva novega mesta niti ne vedo, da leži onstran reke, pol ure v notranjost prvotno mesto. Toda obe mesti, mati in hči, se zmeraj bolj odmikate. Novo mesto, ki mu je sto let in šteje dve sto tisoč prebivalcev in ki vlada v njem stalno

pomanjkanje stanovanj, leži v državi Tamaulipas, medtem ko leži staro mesto v državi Vera Cruz. Staro mesto postaja zmeraj bolj kmetiško, novo mesto pa rase v svetovno mesto, čigar ime je znano tudi v najoddaljenejših zakotjih sveta.

Oba potnika sta zelo hitela, ker sta hotela še daleč priti; komaj sta ob koncu mesta, ki je ležalo nasproti lagune, prispela na pot, ki je peljala na griče, sta zagledala nekega Indijanca, ki je čepel ob poti. Indijanec je bil oblečen v dobre hlače, v čisto, modro srajco, imel je visok koničast slamnik in sandale. Pred njim na tleh je ležala velika torba iz ličja, napolnjena z njegovo lastnino.

Nista se zmenila za moža in sta šla hitro dalje. Čez nekaj časa se je Dobbs obrnil in rekel: »Čujte, kaj pa hoče Indijanec, zmeraj je za nama.«

Barber se je ozrl in rekel: »Zdi se tako. Sedaj se je ustavil in se dela, kakor bi iskal nekaj v grmičju.«

Ob obeh straneh se je razprostiralo neprodirno grmičevje. Šla sta dalje, ko pa sta se ozrla, sta videla, da jima Indijanec sledi. Zdelo se je, da gre celo hitreje, da bi se jima približal.

Barber je vprašal: »Ali je imel revolver?«

»Ga nisem videl,« je menil Dobbs.

»Jaz tudi ne. Vprašam vas samo, da bi zvedel, ali ste mogoče vi kaj videli. Zdi se, da ni ropar.«

»Tako gotovo to ni,« je rekel čez nekaj časa Dobbs, ko se je znova ozrl in videl, da jima Indijanec sledi. »Mogoče je roparski vohun, ki naju mora opazovati. Če si bova pripravila prenočišče, naju bo napadel, ali pa pridejo njegovi tovariši.«

»Neprijetno,« je odvrnil Barber. »Saj pa tudi ne nosiva nikjer zapisano, da imava vsak komaj pezo. In če bi nosila kaj takega zapisano, bi nama ne verjeli in bi naju šele tedaj prav napadli, ker bi menili, da imava mnogo denarja. Sicer pa sta dve pezi za te ljudi že celo premoženje. Imava pa tudi čevlje, hlače, vsak po eno srajco in po en klobuk. To je vse vrednost.«

Korakala sta dalje. Zmeraj, kadar sta se ozrla, sta videla, da jima Indijanec sledi; sedaj je bil oddaljen komaj še petnajst korakov. Če sta obstala, je tudi Indijanec obstal. Začela sta postajati vznemirjena. Pot ju je oblil.

Dobbs je težko dihal. Končno je rekel: »Če bi imel sedaj revolver ali puško, bi ga brez vsega ustrelil, bi imela vsaj mir. Tega ne zdržim več. Kaj bi bilo. Barber, če bi ga ujela in ga privezala ob drevo ali ga pa udarila po glavi, da bi ne mogel več za nama?«

»Ne vem,« je odgovoril Barber, »ali bi bilo to dobro. Mogoče je popolnoma nedolžen. Toda dobro bi pa le bilo, če bi se ga znebila.«

»Sedaj se bom ustavil in ga počakal,« je nenadoma rekel Dobbs. »Tako ne morem več dalje. Sicer bi še znorel.«

Ustavila sta se, a se delala, kakor bi hotela z drevesa nekaj vzeti, sadež ali ptiča.

Tudi Indijanec se je ustavil.

Dobbs se je nečesa domislil. Silno mnogo si je dal opraviti okrog drevesa, kakor da bi bila med drevjem neka čudovita stvar. S tem je — kakor je domneval — ukanil Indijanca.

Počasi, korak za korakom, se je pričel približevati, oči je imel buleč uprte v drevo. Ko je stal končno poleg obeh mož, je Dobbs vznemirjeno

zamahnil z roko in zakričal: »Tamle, tamle beži!« In pri tem je kazal z roko v džunglo, zgrabil Barberja, kažoč mu uteklega.

Takoj nato pa se je obrnil in rekel Indijancu: »Kam pa hočete? Čemu pa hodite neprestano za nama?«

»Hočem tja,« je rekel Indijanec in pokazal v smer, ki sta se vanjo napotila tudi Barber in Dobbs.

»Kam?« je Dobbs znova vprašal.

»Tja, tja, kamor hočeta tudi vidva.«

»Saj ne veste, kam hočeva,« je rekel Dobbs.

»O, vem,« je mirno odvrnil Indijanec. »Gresta na petrolejska polja. Tudi jaz grem tja, mogoče dobim delo.«

Barber in Dobbs sta se oddahnila. To je bila resnica. Mož je hotel najti le delo, prav tako kakor onadva. Roparju tudi v ničemer ni bil podoben.

Da bi prepodil tudi poslednji ostanek nezaupanja, je Dobbs vprašal: »Zakaj pa ne greste sami? Čemu tekate za nama?«

»Že tri dni sem od ranega jutra do večera sedel tam, na koncu mesta, in čakal belih, ki nameravajo k petrolejskim vrelcem.«

»Ali bi ne našli vendar tudi sami pota?«

»To že,« je rekel mož. »Toda bojim se tigrov in levov. Tu jih je prav mnogo. Zato nočem sam hoditi. Požrli bi me.«

»Ne verjamem, da bi bila tudi midva tako varna pred njimi,« je menil Dobbs.

»Pač,« je odvrnil Indijanec. »Belih ne marajo. Rajši napadajo Indijance. Toda če grem v družbi, tedaj ne pridejo in me tudi ne požro.«

Sedaj sta se Barber in Dobbs smejala svojemu strahu, ko sta zvedela, da se je Indijanec, ki sta se ga toli bala, še bolj bal kakor sama.

Indijanec je šel sedaj z njima. Skoraj nič ni govoril in je štorkljal poleg njiju ali pa za njima, kakor je pač dopuščala pot.

Tik pred sončnim zahodom so prispeli v indijansko vas, kjer so nameravali v kaki koči prenočiti.

Indijanci so sicer zelo gostoljubni, a vsak je napotil trojico k sosedu, opravičujoč se zmeraj, da nima prostora. Vas je obsegala samo nekaj koč. Tudi poslednji vaški prebivalec, ki so ga poprosili, jih ni mogel sprejeti.

S skrbnim in prestrašenim obrazom jim je dejal: »Bolje je, če greste do naslednje vasi. Tam je večji kraj in šteje več kakor trideset koč. Tam vas bodo lepo sprejeli.«

»Kako daleč pa je to?« je nezaupljivo vprašal Dobbs.

»Daleč?« je rekel Indijanec. »To sploh ni daleč. Komaj dva kilometra. Še pred nočjo boste tam. Saj sonce še ni popolnoma zašlo.«

Preostalo jim ni nič drugega, morali so se napotiti proti naslednji vasi. Prepotovali so že dva kilometra, a o kaki vasi ni bilo ne duha ne sluha. Šli so še dva kilometra dalje, a vasi še zmeraj niso zagledali.

»Ta nas je pa dobro namazal,« je rekel Barber ježno. »Rad bi le vedel, čemu nas niso hoteli obdržati in so nas poslali sem v divjino.«

Dobbs, ki ni bil nič manj jezen, je rekel: »Saj poznam nekoliko Indijance. In bi moral bolje vedeti. Nikoli ne zavrnejo človeka. Toda bali so se nas. V tem je ves vzrok. Mi smo trije in bi ponoči prav lahko pobili družino v koči.«

»Taka bedarija,« je odvrnil Barber. »Čemu pa naj bi uboge vragove pobili? Saj sami nimajo nič, morda še manj kakor mi.«

»Toda strah jih je. Proti temu se ne da nič opraviti. Vrednosti, ki jih imajo, presojajo oni povsem drugače kakor mi. Imajo konja ali dve ali eno kravo ali dvojico koz. To vse pomenja zanje visoko vrednost. Mi bi mogli biti roparji. Kdo pa naj jim pove, da nismo. In roparjev se strašno boje.«

Barber je prikimal in dejal: »Dobro. Toda kaj sedaj? Sedaj smo sredi grmovja in v desetih minutah bo tema kakor v rogu.«

»Nam pač nič drugega ne preostane, kakor da se tu ustavimo.« Dobbs ni vedel za drug izhod.

»Vas gotovo ne bo daleč. Pot je razvožena in na njej so kravjeki in tudi konjske fige leže okoli. Toda do vasi utegne biti še uro hoda. Ponoči pa ne moremo hoditi. Lahko zgrešimo pot in zaidemo v močvirje ali goščo, kjer se izgubimo. In četudi dospemo v vas, bodo pse naščuvali na nas. Ob tem času je prav močno sumljivo, če pridejo trije možje v vas in zahtevajo prenočišče.«

Z vžigalicami so preiskali tla, da bi našli primerno ležišče. Toda tod so rasle samo debele kakteje in drugo bodičje. Po tleh so se plazile vse mogoče živali, ki so onemogočale vsak odpočitek ali celo spanje.

Poleg tega pa je Indijanec govoril še o tigrjih in levih, ki svobodno tekajo po tej okolici. Indijanec je moral že vedeti, saj je bil v tej okolici doma. Nekaj časa sta stala, potem ju je to utrudilo in sta vendarle legla. Toda komaj sta dve minuti ležala, se je Indijanec kakor pes prerinil med oba. Zelo previdno in počasi, toda odločno. Čutil se je varnega le, če je ležal med belcema; kajti tiger si ne bo zbral ravno srednjega, marveč tistega, ki leži ob strani. In za eno noč mu bo eden vendar zadoščal.

Toda Barber in Dobbs s tako razdelitvijo mesta nista bila sporazumna. Stiskala in suvala sta v Indijanca, da je moral biti ves moder. Toda vse to je prenesel mirno in brez ugovora. Ko sta ga končno s pestmi in nogami izrinila iz srede, je malo počakal, dokler ni menil, da sta zadremala. In treba se je bilo samo nemu vleči malo bolj na stran, da se je napravila med njima mala odprtina, takoj se je stisnil med oba Indijanec in tako dolgo ni miroval, dokler ni po vsej dolžini ležal med njima. Končno sta bila primorana opustiti borbo, ker bi bila itak zaman.

Radi nekega plazilca, ki mu je tekel čez obraz, se je Barber zbudil. Sédel je pokonci in si pogladil telo. Toda ničesar ni našel. Ko je tako sedel in prisluškoval petju in cvrčanju ponočnega grmičevja, se je nenadoma prestrašil.

Popolnoma jasno je slišal, da se nekaj plazi proti njim. Ni bilo dvoma, morala je biti neka velika žival. Ko je znova zaslišal stopinje in se prepričal, da se ne moti, je zbudil Dobbsa.

»Kaj pa je?« je vprašal Dobbs zaspno.

»Na stezi mora biti lev ali tiger. Tik za nami.«

»Menim, da sanjate.« je rekel Dobbs, počasi se prebujajoč. »Ne verujem, da bi se nas unal tiger napasti.«

Prisluhnil je. Ko je zaslišal šum, se je dvignil in rekel: »Zdi se, da utegneta imeti prav. To je velika žival. Človek se ponoči ne plazi okoli. Se boli boji kakor mi. To je žival, stopinje so precej težke.«

Ali je Indijanec že ves čas ležal zbujen ali pa se je zbudil šele sedaj, ni bilo povsem jasno. Vsekakor pa je menil, da je najvarneje, če se ne

oglasi in če leži mirno še dalje med obema. Sedaj pa se je sunkoma dvignil in hipoma je stal. Obraza se mu ni dalo videti, bilo je namreč tema kakor v rogu. Toda prav gotovo mu je bil od strahu iznakažen. Iz glasu sta druga dva mogla čutiti, kakšen je bil v obraz. »Tu je tiger, prav tu, tik pri nas,« je rekel s tresočim glasom. »Sedaj smo vsi izgubljeni. Tako j bo skočil na nas. Stoji tamle v grmovju in preži.«

Dobbsu in Barberju je zastala sapa. Indijanec je poznal tigrove stopinje in njegov duh, saj je bil v tej deželi doma.

»Kaj naj sedaj počnemo?« je vprašal Dobbs.

»Najbolje je, da kričimo in napravimo velik hrup,« je svetoval Barber.

»To ne bi bilo dobro. Tiger se za to prav nič ne zmeni. To ga bo še bolj in še hitreje privabilo.«

Brez daha je stala trojica in prisluškovala stopinjam. Po cele minute niso ničesar slišali, potem pa so zopet zaslišali eno ali dve stopinji.

»Vem za izhod,« je rekel Dobbs s tihim glasom. »Splezajmo na drevo. Tam smo še najbolj na varnem.«

»Tigri znajo plezati tudi na drevo,« je rekel nato prav tako tiho Barber. »Saj so vendar mačke, to ti plezajo in skačejo kakor nič.«

»Toda tam smo najbolj na varnem.« Dobbs je vztrajal pri svojem načrtu.

Previdno je tipal okrog sebe in se po dveh korakih dotipal do mahagonijevca. Ni dolgo premišljeval, začel je kar plezati nanj.

Komaj je Indijanec zapazil, kaj se je zgodilo, je že bil pri drevesu, samo da bi ne bil poslednji. Precej hitro je sledil Dobbsu na drevo. Torbo iz ličja je vzel s sabo. Barber ni maral ostati sam spodaj in tako je tudi on splezal za njima.

Ko so se vgnedili, kolikor se je pač v temi dalo, so se prvič malo oddahnili in mirneje presojali svoj položaj. Tu so se vendar varneje počutili kakor na tleh. Barber je imel popolnoma prav, ko je rekel: »Spodaj bi nas tiger odvedel. Tu pa se lahko držimo za drevo.«

»Držimo že,« je menil Dobbs. »Toda nogo ali roko nam prav lahko odtrga.«

»Bolje, kakor če bi me vsega pograbil,« je rekel Barber.

Zmeraj bolj so postajali utrujeni, a bali se niso več tako.

Indijanec je bil zopet v sredi, pod njim je bil Barber, nad njim Dobbs. Tako se je čutil najbolj na varnem. Vsi trije so se s pasovi privezali na vejo; tako so preprečili, da bi v spanju ne padli navzdol.

Bila je dolga noč, ki so jo često prekinjali prividi in težke sanje. Končno se je zdanilo.

Pri svetli sončni svetlobi se je videlo vse prav naravno, groza in divje nočne predočbe so izginile. Celo tla so se videla mnogo vabljivejša kakor ponoči. Samo trideset korakov dalje je ležal travnik, ki se je prijazno svetlikal skozi drevje.

Trojica je sedla in vsak je za zajtrk pokadil cigareto. Indijanec je izvlekel iz torbe nekaj suhih tortil in dal vsakemu po eno.

Medtem ko je trojica sedela in kadila in žvečila ter vsaj za nekaj časa molčala, so zopet zaslišali tigrove stopinje. Vse tri je istočasno prevzel strah. Te stopinje so natančno poznali, kakor so poznali hojo svojih sorodnikov. Čez deset let bi jih še natanko tako prepoznali kakor

danes; kajti vsesale so se v vsako vlakno njihovega telesa in se tam naselile.

Tiger pri svetlem dnevu. Zakaj ne? Toda v taki bližini ljudi? To je bilo vendar nenavadno.

Dobbs se je obrnil v smer, od koder je ponoči slišal stopinje in od koder jih je tudi sedaj slišal. Oprezoval je skozi drevje, pogledal na travnik — in tam je bil tiger.

Sedaj ga je mogla vsa trojica natanko videti. Tiger se je pasel in bil z dolgo vrvjo privezan na parobek, da bi ne pobegnil. Bil je nedolžen tiger, ki je bil vesel, če mu ni nihče kaj storil in mu privoščil pašo. Bil je osel.

Indijanec ni niti zinil. Natanko je vedel, da je ponoči slišal tigra, in tigre je poznal.

Dobbs in Barber sta se spogledala. Niti besedice nista rekla, a v lice sta bila rdeča. Potem sta se smejala, da bi se skoraj razletela.

Končno je rekel Dobbs: »Čujte, za nekaj vas prosim, ne pripovedujte tega nikomur. Sicer se ne bomo smeli nikjer več prikazati.«

(Dalje prihodnjic.)

Knjige in knjižnice

Polemika o Adamičevi knjigi »Krizo v Ameriki«.

Malo opazk k Talpovi kritiki knjige Louisa Adamiča »Krizo v Ameriki« (»Svoboda« št. 11, str. 361).

Čudno se mi zdi, da je Talpa tako enostransko ocenil ne samo knjigo Adamiča, ampak pisatelja samega; meni je vsekakor delo in življenski cilj pisatelja Adamiča bolj znan nego Talpi, zato bom na njegovo oceno knjige dal par lastnih bežnih vtisov, vsekakor pa kot navaden delavec, a predvsem radi tega, ker je Adamič od navadnega delavca in brez akademske izobrazbe postal — pisatelj.

Pred 19 leti je odšel iz Slovenije z enim razredom gimnazije (koliko izobrazbe je dobil od tega razreda, to bo najbolj vedel Talpa) čez veliko lužo, tam delal v rudnikih, tovarnah, ladjah, delal najslabša dela, medtem pridno študiral, prebiral knjige najboljših pisateljev, se zanimal za najbolj pereča vprašanja, to je za usodo razreda, kateremu je tudi sam pripadal.

Začel je pisati, napisal je veliko delo »Dynamite«, v katerem slika boje ameriškega delavstva, sodeloval je pri revijah, pri reviji »Brezposelni« (v Ameriki imajo brezposelni svoj mesečnik, v malo večji obliki kakor je naša »Svoboda«, njeni največji sotrudniki so U. Sinclair, M. Gold in drugi, med njimi tudi Adamič). Sodelovanje pri tej reviji je dokaz, da

tudi njegovo delo koristi naši skupni stvari.

Če pa v člankih, ki so izšli v knjigi »Krizo v Ameriki«, Talpa po njegovem mnenju ni našel nič dobrega, je razlog najbrž ta, da so bili članki pred časom napisani za »Harper's magazine« in je tudi jasno, da je slog člankov reporterski.

Saj so tudi Seliškar in drugi sodelovali in se sodelujejo pri »Ljub. zvonu«, a velikokrat slišimo, da so pisatelji socialne smeri.

V avgustu mesecu, ko sem šel kot delegat na občni zbor »Svobode«, sem govoril z Adamičem; vesel je bil, ko sem mu pravil, da izda konzorcij »Svobode« Marxov »Kapital«, še bolj vesel pa je bil, ko sem mu rekel, da ima konzorcij veliko naročnikov za njega. Dejal mi je tudi, da bi dal konzorciju »Svobode« ali »Can-karjevi družbi« za prevod brezplačno svoje delo »Dynamite«.

Zanimal se je v času bivanja v Rog. Slatini za naše delo, za brezposelnost, plače, za vse, kar pač interesira človeka, ki se zanima za del. vprašanje. Iz njegovega govorenja sem opazil, da je tudi sam mnogo pretrpel.

Ne bom poveličeval Adamiča, ampak bolelo me je, ko sem čital, da ga je Talpa a priori odklonil, bolelo me je radi tega, ker sem imel tudi o Talpi sodbo, da je bolj objektivni in stvaren.

Če bi živel v tej žalostni dobi, ko smo pozabili, čemu živimo, še pokojni Ivan Cankar, on bi tudi med »sodrugič« še katerega potipal.

Kolja (Rog. Slatina).

Nekoliko odgovora na opazke s. Kolje. V naši reviji smo že večkrat poudarili potrebo kritike iz vrst naših manualnih delavcev o prispevkih, ki jih priobčujemo. Vsake stvarne kritike smo se zmeraj odkritosrčno razveselili, pa najsi smo jo že kasneje objavili v naši reviji ali pa spravili v arhiv. Ker se tičejo gorenje opazke mene in mojega pisanja, jih kot urednik rele rubrike prav rad objavljam, seveda pa imam zato tudi pravico, da nanje odgovorim.

S. Kolja, ki se živo zanima za sodobno socialno književnost in ki tudi sicer aktivno sodeluje pri našem kulturnem pokretu, ni zadovoljen z mojo oceno o Adamičevi knjigi »Križa v Ameriki«. Ocena se mu zdi neobjektivna in nestvarna. Adamiča skuša s. Kolja na vse mogoče načine prikazati kot socialnega pisatelja in v obrambo »Križe v Ameriki« navaja, da je bil pisatelj nekoč delavec, da je spisal knjigo »Dynamite«, da se zanima za naše gibanje in položaj delavstva pri nas, in končno, da je mnogo pretrpel. Kar navaja s. Kolja, je vse res in prav, toda poglobitveno stvar je prezrl, namreč, da moramo vsakega pisatelja **ocenjevati**

predvsem in samo po njegovem delu; in ker je naša revija marksistična, ocenjuje seveda vsako delo s strogo marksističnega stališča in se ne more pri tem ozirati ne na levo ne na desno. Če bi hotel torej s. Kolja obraniti pravilno linijo »Križe v Ameriki«, bi moral prav na podlagi tega dela, s citati iz njega ovreči vse moje mnogoštevilne očitke, ki sem jih navedel v oceni — kajti ocenil sem »Križo v Ameriki« in nič drugega. Tega pa s. Kolja ni napravil in tako je vsaka nadaljna debata o pravilnosti Adamičeve linije v sporni knjigi zaenkrat izključena. Morda pa bo s. Kolja to še storil, no, tedaj pa bova debatirala dalje.

S. Kolja se v svojih opazkah dotakne nekaterih prav važnih problemov, ki so samo posredno v zvezi z Adamičevo knjigo. Tako n. pr. problema sodelovanja proletarskih pisateljev pri meščanskih listih, problema socialnega dviga posameznika itd. Glede prvega problema smo zavzeli že popolnoma točno svoje stališče v članku »Kovačnice javnega mnenja« v lanski številki »Svobode«, drugi problem pa bom skušal osvetliti z marksističnega stališča v eni prihodnjih številok s posebnim člankom. Talpa.

Izšel je roman *Toneta Selškarja »Nasedli brod«*. (Izdala Tiskovna zadruga v Ljubljani.) O romanu priobčimo daljšo oceno v prihodnji številki.

Marxov „Kapital“

v platno vezan, obsegajoč 400 strani velikega formata, v lepem slovenskem prevodu z vsemi pojasnili in razlago tujih izrazov je izdal konzorcij „Svobode“. Stane v prodaji samo 80 Din, dočim so nemške izdaje mnogo dražje. Tisti, ki ni prebral tega dela, ne pozna današnjega življenja.

Hrastnik.

STRAŠNA RUDNIŠKA NESREČA V HRASTNIKU

30. novembra t. l. okoli ¼9. ure dopoldne je bliskovito odjeknila pretresljiva vest in objela vso dolino v nepopisen strah in razburjenost; ljudstvo se je od minute do minute zbiralo v močnih gručah in hkrati več sto moških, žensk in otrok stalo pred rovom, govoreč, kaj se godi v rovu — nihče ni vedel povedati nič točnega, videti je bilo v prvem hipu, kako prihajajo zdaj eden zdaj drugi ves razburjen, zasopihan iz rova in dirja nemo mimo sto in sto oseb, ki so ga obdajali s klici, kaj se je zgodilo —? Kje je moj? — — — povejte — — — povejte! Zaman je tekel in utrujeno mrmral: zdravnika, zdravnika in od trenutka do trenutka se je polaščal vedno večji strah in oči stoterih so gledale napeto v rov, kjer je ležalo šest izmučenih, zlomljenih žrtev dela. — Med ljudstvom je zavladala vedno večja panika, ker ni bilo dolgo, ko so se zagledale globoko v rovu brleče svetilke, ki so se v hitrem tempu bližale proti izhodu. Rešilna akcija je pripeljala na vozičku prvega ponesrečenca nezavestnega rudarja **Kramaršek Alberta** — iz neštetihih grl je šlo vpraševanja: Kdo je —? Ali je moj — kje so ostali! Kmalu pridrdra zopet voziček — in sliši se: **Višnarja Franca** vozimo — strahi in groza naraščata. Kje so drugi? — — — in zopet nekaj pozneje prisopihajo z vozičkom in vozijo rudarja Zajca A. Vedno bolj in bolj se razširjajo govornice: šest jih je, še šest, ki jih ne morejo zbuditi in vedno več in več solz je stopalo v oči gledalcev, ki so nestrpnost čakali novice, ali je moj — naš — živ ali mrtev. — Šele ob pol 3. uri popoldne je bilo napovedanih šest žrtev dela, imenoma:

1. **Drnoz Martin**, 47 let, oženjen, oče dveh otrok.
2. **Jazbinšek Ignac**, 35 let, oženjen, oče dveh otrok.
3. **Skrnšek Franc** 32 let, oženjen, oče dveh otrok.
4. **Špajzer Vinko**, samski, 19 let.
5. **Babič Janko**, samski, 27 let.
6. **Arhac Blaž**, samski, 30 let.

Videti je bilo strašne prizore in kliče obupa. Žalost je objela vedno več in več src sotrpinov — in iz Delavskega doma je visela dolga črna zastava. Priha-

jale so trume in trume ljudi, od blizu in daleč, da se poslovijo od njih. Javno je krožilo ogorčeno izpraševanje: **Kdo je kriv?** — — — Že 21 let vozijo motorji na bencin po rovih — brez počitka, brez popravila? Zakaj? Da zlomijo, ko omagajo na svoji poti, življenje človeka-rudarja! — Bilo je 1. decembra 1932, ko se je zbralo za sprevide preminulih žrtev dela nad 8000 ljudi in tisoči so tvorili špallir — udeleženci iz Zagorja, Trbovelj, Hude jame, dalje razna društva, odposlanstva itd. Žalostni in nepopisni prizori so se odigrali, ko so videli ostale žene, otroke, starše in sorodnike, kako so objokovali svoje drage in klicali: zakaj si nas zapustil —? Tako je bilo popoldne okoli pol 4. ure prinesenih šest — žrtev pred rudniško čakalnico, kjer je v imenu vseh rudarjev s. Pliberšek imel zadnji poslovljni govor, nakar so združeni pevski zbori, tako zbor Svobode I. in II. ter Glasbeno društvo **Hrastnik-Dol** zapeli žalostinki »Človek, glej življenje svoje« in drugo »Ne čuješ več sirene piš...« — Zbor je dirigiral pevovodja s. Alojz Podlogar, nato so se dvignili visoko v zrak delavski prapori, dvignile so se krste — ss. Svobodaši so dvignili in nosili svojega zvestega člana, s. Vinko Špajzerja, kateremu je Svoboda v slovo poklonila lep venec. Žalostno se je v zadnji pozdrav oglasila še sirena, ki je zadela tisoče src in padale so težke solze z obrazov preostalih trpinov in iz njih si čul izraze: Glejte življenje rudarja... Pretresljiva je bila pot: Rudarji s svetilkami in brez njih so šli kakor otrpli. Na pokopališču so žrtve dela položili v skupen grob — in zadnjič se je iztrgal jok in stok ostalih. Nepopisen je bil prizor, ko je otrok klical: Ata, pojdi nazaj — no pojdi! In zopet: Sin, kam greš, zakaj nas zapuščáš. — Izpregovoril je še v zadnji pozdrav s. Arh Jurij, ki je s svojimi pretresljivimi besedami zadell srce in jok je zagrmel ob odprtem grobu žrtev. Oglasil se je še eden brezposelnih rudarjev in v ginljivih besedah povedal precej resnice v obraz cilindrov in frakov. — Tako je zapuščalo svoje drage žrtve na tisoče trpinov, vračajočih se nemo s pogledi, a iz src je zopet govorilo: Kje je pravica —!

Ljubljana. — 28. novembra se je vršil 14. prosvetni večer ljubljanske »Svobode«. Največ zanimanja je bilo za predavanje dr. Lončarja o šolski vzgoji. Predavatelj je najprej označil bistvo starogrške vzgoje, ki je združevala telesno lepoto in duševno dobroto. Toda pristop v njo je bil sužnjem zabranjen. Nato je prešel na srednjeveško krščansko vzgojo, ki ji je

bil vzor svetost, sredstvo pa pobožno življenje. Polagoma se je pa začelo evropsko človeštvo obračati zopet k staro-grškemu vzoru in reformacija (lutrovstvo) je odkrila misel narodne vzgoje za oba spola; šola naj bi pa ne bila več pod vodstvom duhovnikov, temveč državljanov-posvetnjakov. Na drugi strani je nastalo gibanje, ki je čezmerno povzdigovalo pomen gole umske izobrazbe; proti njemu se je pojavil odpor, ki je zahteval enakopravno uveljavljenje čustva in volje.

Končno se je dr. Lončar dotaknil osnov moderne vzgoje, ki bodi po Pestalozziju vzgoja za družbo. Odrekal je cerkvi in državi upravičenost do izključnega vpliva v vzgoji in šolstvu ter poudarjal zlasti ta nedostatek, da današnja šola ne daje skoro nobenega znanja o družbi in državi. Pri tem se je skliceval na sociologa Gumpłowicza, ki je nasproti modernim prirodoslovcem naglašal obstoj socialnega sveta, ki je pojav zase. Zato je predavatelj izrazil željo, naj bi se šola poleg prirodnih znanosti brigala tudi za socialne vede.

Dr. Lončar je izboren predavatelj in ljudje so mu burno pliskali. Dočim se čisto začno dolgočasiti pri govorih ali predavanjih, se jim je to pot zdelo, da je predavatelj prehitro končal. Želimo, da bi še prišel predavat na delavske prosvetne večere.

Ostali pevski in glasbeni spored je bil dober. Samo onih godbenikov-solistov se mi je zdelo malo preveč.

Delavska šola, ki jo je pripravila ljubljanska »Svoboda«, je presešla vsa pričakovanja. Nad sto delavk in delavcev redno obiskuje šolo, ki se mora vršiti v veliki dvorani Del. zbornice, ker je toliko poslušalcev. Sedaj že nekaj tednov predava Cerkvenik o dialektičnem materializmu. Razumljivo je to, da se vsakokrat po predavanju razvija vedno živahnejša diskusija. Tako se krešejo misli. O dialektičnem materializmu bo še nekaj predavanj in diskusij, ker to znanstveno osnovno marksizma morajo obvladati vsi. Ko bo končan ta predmet, se bo začelo razlagati sodobno gospodarstvo. Pri tem se bo razlagal Marxov »Kapital«, ki ga je izdala »Svoboda«, da ga bodo vsi čim bolj razumeli. Ta šola bo brez dvoma dala nov zaveden kader našemu gibanju.

Ptuj. — O našem delu letošnja sezona niste še ničesar slišali. Pa tudi v tem našem poročilu moremo le malo povedati. Kot nujno potrebno za uspešnejši razvoj našega kulturnega stremjenja smo vedno smatrali tudi potrebo svojih društvenih prostorov, ali vsaj takih, da nismo navezani na javne gostilniške lokale, kjer je

shajanje vezano tudi z izdatki. Naša težnja se sedaj vsaj deloma uresniči. Ne bomo imeli svojega lastnega doma, pač pa dovolj primerne društvene prostore v mali vojašnici mestnega magistrata. Tu bo prostora za vse odseke. Prostorna dvorana nam bo služila tudi za prireditve. Vsa adaptacijska dela in društvenim potrebam ustrezajoča popravila smo izvršili po končanem delu v tovarnah in delavnicah. Kljub temu bomo le z enako požrtvovalnostjo, kakor se je to pokazalo pri vztrajnem delu popravil, prebrodili težave, nastale za nabavo materiala in drugih potrebščin. Novi prostori so bili formalno izročeni svojemu namenu 17. 12. 1932.

Pri otvoritvi je sodeloval pevski odsek, godalni odsek. Bila je deklamacija »Delavčeve pesmi o premostu« iz Aškerčeve čitanke in predavanje Ivana Cankarja iz leta 1907 »Slovensko ljudstvo in slovenska kultura«.

Storjen je tudi načrt prosvetnega dela za letošnja sezono, ki pa se bo pričel izvajati v začetku tega leta. Pritegnili smo k sodelovanju ss. intelektualce. Eni zavestno, drugi podzavestno, vsi čutimo potrebo dela, ki naj v »Svobodi« vzgoji pokretaštvo. Temu smotru naj se podredi vse naše delo v vseh odsekih. Ko smo na seji razpravljali o načrtu prosvetnega dela, so bila mišljenja deljena. Iskali smo vzroke, zakaj nekaj »Svobodašev« prihaja v društvo zaradi društva, zaradi plesnih vaj, in kje tiče vzroki, da se velika večina delavcev še ni pritegnila s prepričanjem v »Svobodo«, kjer morejo danes edino najti duševno razvedrilo in jačanje zavesti za svoje poslanstvo.

Sporno je bilo vprašanje plesnih vaj. Kakor pa računamo s tem, da mladina hoče plesati in imeti zabavo, pa naj bodo časi še tako resni, prav tako moramo biti nasprotniki plesnih vaj v »Svobodi«. Kakor je zavest in vztrajnost pri delu za adaptacije prostorov rodila uspehe, tako ne pozabimo naše naloge. Mnogo učiti, raziskovati sami sebe, utrjevati v nas voljo in pogum, spoznati da leži naša nemoč v naši nevednosti. — Prostori so tu. Izgovori in ovire glede prostorov so odstranjeni. Sedaj vsi na pravo »Svobodaško« delo! H. D.

Rog. Slatina. V soboto, dne 12. novembra, je priredila podružnica naše »Svobode« predavanje. Predaval je s. Ivan Vuk iz Ljubljane o temi »Delavec in kultura«.

Uvodoma je s. Vuk izročil tople pozdrave ljubljanske »Svobode« celokupnemu zavednemu delavstvu Rog. Slatine.

V lepem predavanju nam je orisal pomen kulture za delavstvo, omenjal je uso- do velikih mož, ki so ustvarjali kulturo, a so umrli bedni in zapuščeni.

Na poslušalce je najbolj deloval ta-le del predavanja: Kakšno vrednost ima najlepša asfaltirana cesta, če hodijo po njej noge brezposelnih? In kakšen pomen naj ima smelo vzpeti obok mosta, če morajo spat pod njim oni, ki nimajo streh?

Proletariat pa je, ki hoče ustvariti svet, v katerem bo izginil korak brezposelnih in dih brezdomcev.

Uživa naj, kdor ustvarja.

S. Vuk je žel za svoje predavanje mnogo resničnega odobravanja. Želel je, da se o predavanju vrši diskusija.

S. Lipovšek se je zahvalil s. Vuku za lepo predavanje in za tople pozdrave ljubljanske »Svobode«, spominjajoč se tudi našega pokojnega Ivana Cankarja, ki je živel v bedi in pomanjkanju, a zraven ustvarjal najlepše bisere slovenske kulture. Zavedno delavstvo Slovenije mu je postavilo yiden spomenik, to je »Cankarjevo družbo«, ki daje delavstvu vsako leto štiri krasne knjige.

Večer je bil krasen, obisk prav zadovoljiv, škoda je le, da smo tako oddaljeni, da nas malokdaj kdo obišče.

Za delavstvo, predvsem za njegovo kulturo, so silno važna živa predavanja, ker ni vseeno, kako misli in čustvuje danes posameznik. Treba je, da se ustvari kolektivna misel in čustvovanje. Ker vse naše delo je usmerjeno v pravcu ne »jaz«, ampak »MI«.

Kolja...

Dobrunje pri Ljubljani.

Uprizoritev prvenca s. Moškriča na odru »Svobode«.

V nedeljo, 27. novembra t. l., smo videli na odru dobrunjske »Svobode« krstno vprizoritev »Rdečih rož«. Dramski prvenec s. Moškriča je doživel zaslužen uspeh in nam daje slutiti, da se bo iz mladega delavca razvil mnogo obetajoč talent. Prvo dramsko delo je napisal avtor iz gole potrebe odra, ki mu on sam načeluje. Ko je videl, da s solzavimi narodnimi igrami in plehkimi veseligrami in ljubavnimi dramami delavski oder ne more napredovati, se je lotil dela sam in moramo priznati, da je plod njegovega truda razveseljiv zlasti za delavske odre. Zakaj z novo dramo bo marsikakemu našemu odru mnogo pomagano. V dramo, ki nam živo slika boj za delavske pravice, je spretno vpletenih polno drugih motivov iz delavskega življenja. Med prvimi lepimi motivi je prizor, ki kaže vzorno delavsko družinsko življenje, prav realistični pa so tudi prizori, ki razgaljajo, kako delavska dekleta postajajo tudi predmet spolne pohote podjetnikov. Ker je avtor sam mnogokaj doživel, zato potekajo vsa dejanja gladko brez vsakršne navlake; prikazano je življenje realistično in v drami ni nobenega prizora, ki bi v gledalcu zbujal utis pre-

tiranosti. Glavni delavski zaupnik Jerič je skrbni družinski oče, a obenem odločen borec za delavske pravice. Počasi pripravlja s svojim bodočim svakom Francetom odločen odpor delavcev proti nakanam vodstva tovarne. Ko tovarna sporoči Jeriču kot predstavniku delavcev redukcijo delavskih plač in odpust 40 delavcev, je načrt Jeriča in Franceta dozorel. Prišel je trenutek odločitve. Skličeta sestanek delavcev in jima razložita svoj načrt. Če ostane vodstvo tovarne nedostopno za delavske težnje, potem tudi delavci ne bodo prizanašali: odločili se bodo za stavko. Velika naročila za tovarno so dobrodošel zaveznik delavcev, tovarniško vodstvo pa si išče edinega zaveznika — v nezavednosti delavcev in nekaterih lizunih. Vrhunec doseže drama v prizoru, ko od ravnateljevega namestnika inštruirani stavkokaz prepriča večji del delavcev, da stavko odklonijo. Npori Jeriča in zavednejših delavcev so ostali zaman, prav tako pa so tudi vloge stavkokazov delavci spoznali kmalu, a prepozno. Ravnateljev namestnik triumfira nad delavsko nezavednostjo, toda njegovo veselje je kratko. Razmerje, ki ga je gojil do dveh tovarniških delavk, mu je prekrizalo načrte. Ko se je naveličal ljubavnega razmerja s prvim dekletom, je poizkušal ljubavno igro nadaljevati z drugim dekletom. Prevarano prvo deklo se varalici maščuje. Prepreči najpreje njeno zastrupitev, ki jo je nameraval izvesti, nato pa ga sama umori. Po storjenem dejanju odide v bližnji kamnolom in skoči v prepad, kjer najde smrt. Tragičen konec obeh pa je bil usodepoln za zaupnika Jeriča, ki ga je oblast osumila umora. V njegovi hiši se nenadoma pojavi oko postave in, ko Jeričeva izve za motive njegove aretacije, se onesvesti ter kmalu izdihne v naročju svojega moža. Ko se Jerič poslavlja od mrtve žene, ga ni minila njegova zavest, da bojuje boj za pravično stvar in naroča svojim domačim, naj ženi matrosijo na grob rdečih rož. — Morda je to edina hiba Moškričevega prvenca: da je konec preveč tragičen. Če je delo namenjeno — in to je gotovo — delavskim odrom, tedaj mora biti v delu jasno in odločno povedano: Delavski boji doživljajo trenutne neuspehe, končna zmaga pa je pridržana delavskemu razredu. Ker bo drama pri ostalih delavskih odrih z veseljem sprejeta v repertoar že v tej sezoni, bo nadvse umestno, da se doda k štirim dejanjem še peto, ki naj neugoden in tragičen konec — ko so gledalci v četrtem dejanju pričeli kar treh žrtev — ublaži. Če bo še slog drame uglajen, potem bo drama žela povsod odobravanje in uspeh ji je zagotovljen. — Igralci so pri premijeri storili vse; kar je bilo v njihovih močeh. Zaupnika Jeriča je igral avtor

sam in je dal s tem povdarka mislim, ki jih je delu sam vdahnil. Če bodo igralci mnogo čitali in pogosteje nastopali, bo dobrunjska »Svoboda« na svojo dramsko družino lahko ponosna. Vodilni igralci naj čimbolj posečajo predstave drugih odrov — zlasti ljubljanskih — in naj povsod skušajo črpati nauke in prišli bodo tudi sami na marsikako napako — in to jih bo izpopolnilo. Pretirano šminkanje bi lahko odpadlo, ker bi vse tipe z igralci lahko pokazali naravno. Režiser je storil, kar je mogel in tudi njegov trud ni bil zaman.

— Bs.

I. Delavski prosvetni večer v Šoštanjju.

Zadnja leta sem ni bilo skoro ničesar čuti o kakšnem delavskem gibanju v naši prijazni Saleški dolini, če pa se je že kaj govorilo in pisalo, potem so bile to samo malo razveseljive novice. Ljudje brez trdnega prepričanja, brez razredne zavesti in omahljivci v takih razmerah obupajo, opuste vsako delo, zadremljejo in se pomehkužijo, največkrat pa razočarani zapuščajo delavske vrste, v katerih so mislili dobiti vse tisto, za kar jih je meščanska družba ogoljufala, postajajo sanjači ali pa odkriti koristolovci. V povojni dobi je bilo v delavskih vrstah mnogo take navlake, popolnoma otresli se je še do danes ni smo, ali jedro našega delavstva pa je ostalo zdravo, nepokvarjeno, kljub okuženi okolici. To jedro je kakor seme, vrženo na zemljo, na katerega človek pozabi in se spomni nanj šele, kadar klica prikučka iz zemlje, obetajoča cvet in sad. Tudi o Šoštanjju so mnogi mislili, da je tu razredno delavsko gibanje umrlo, da se je, kolikor ni podleglo v boju z mogotci, ugnobilo samo vsled notranje nesloge. Res je, razvoj je zastal in težko zgrajene pozicije je bilo treba izprazniti, umakniti se je bilo treba in mnogo ujetnikov je pri tem umiku ostalo v rokah naših nasprotnikov. Kolikor pa je ostalo sil, so izčrpane potrebovale odmora. Zavedajoč se, da je treba delo pričeti iznova, so sodrugi po nekaj letih stopili zopet na plan. Brez hrupa in šuma se je formirala podružnica »Svobode«, okoli »Cankarja« pa se je zbralo lepo število delavskih pevcev. — Čez noč so osvanili po Šoštanjju lepaki, naznanjajoč delavstvu prireditelj I. delavskega prosvetnega večera v dvorani Zadrúžnega doma. Novica je presenetila. Menda niti vsi delavci niso mogli verjeti, da je kaj takega v Šoštanjju še mogoče. Mnogim izmed njih, ki so obupali, postali mlačni ali pa odpadniki, se je vzbudila težka vest, radi bi bili sami poleg, ali sram jih je bilo, sram samih sebe in zato niso prišli. Njihova mesta niso ostala prazna, zasedli so jih drugi, novi bojevniki!

Ko so tamburaši pod vodstvom s. Koradeja zaigrali par lepih koračnic, za kar so želi zaslužen aplavz, je stopil pred rampo s. Premužič, ki je v kratkih, jedrnatih besedah tolmačil pomen prireditve: Skromen je program in marsikaj bo treba oprostiti. Začetek je in vsak začetek je težak.

Ko se je razgrnil zastor, stoji na odru pred nami 20 mladih strumnih pevcev. Pevovodja, učitelj g. Vreže, zamahne z rokama in z odra zadoni »Delavski pozdrav«. Pěsem budi in drami, glasovi done v zvenčih akordih po dvorani. Zbor imponira, siguren je, dober glasovni material (za tenorje bi jih marsikak drug zavidal), dobra izgovorjava in ubrani ter uglajeni glasovi. Pěsem je bila že od nekdaj buđilka delavskega gibanja, tudi šoštanjjsko delavstvo zna pravilno ceniti njeno vrednost v teh težkih časih.

Nato sledi ljubka deklamacija. Mala Koradejeva deklamira pěsem »Mamici«, v kateri je izraženo vse spoštovanje proletarskega otroka do svoje revne mamice. — Aplavz.

Potem nastopi zopet zbor. Sledi venček lepih koroških pesmi. Poslušalci so navdušeni, za dovoljmi in ploskajo, ploskajo zboru in pevovodji.

Sledi predavanje s. Eržena iz Maribora o temi »Delavstvo in kultura«.

Po kratkem odmoru nastopijo diletanti »Svobode« z burko v enem dejanju »Dva prepirljiva soseda«. Stvar vsebinsko reš ni duhovita, ali nastop diletantov sam po sebi tudi nekaj velja. Potrudili so se kolikor moč in režiser s. Leskošek, obenem predsednik »Svobode«, je lahko zadovoljen s prvim nastopom. Za lažjim pride težje. Kdor je gledal to pot diletante na odru, ta je gotovo uverjen, da pri tem ne bo ostalo, ampak, da nam bodo preskrbeli še to zimo par uric užitka s svojimi nastopi. Zaenkrat naj jim bo veselo razpoloženje, smeh in ploskanje v dvorani pri njih prvem nastopu bodrilo za njihovo delo v bodočnosti.

Po izvršenem sporedu se je s. Premužič zahvalil izpred prirediteljev I. delavskega prosvetnega večera »Svobode« in »Cankarja« za obisk z napovedjo, da bodo temu prvemu kmalu sledili še drugi prosvetni večeri.

Hrastnik.

Dramski odsek »Svoboda I.« je priredil v nedeljo, 4. decembra, ob pol 4. uri popoldne v dvorani Konzumnega društva rudarjev igro Franca Škerlja »Naidenec«. Dalje je priredil mladinski odsek za Miklavževu, t. j. 5. dec. t. l. mladinsko igro Albina Čebularja »Sirota Marica«. Po igri je bila razdelitev daril.

Mladinski odsek Svobode I. je 5. decembra t. l. ob 5. uri popoldne priredil igro »Sirota Marica«. Igralo je 20 otrok. Obisk je bil prav zadovoljiv. Po igri je »Svoboda« obdarila nad 100 otrok z darili, pecivom in kanditi; tako je bilo letos izvršeno proletarsko **miklavževanje**, katerega odmev je bil, da je napram meščanskim in krščanskim to naše miklavževanje najzadovoljivejše. — Naša mladinska družina se zopet pridno pripravlja za igrico — Lola — katere režiser je s. Lipovšek Anton. Na drugi strani pa obiskuje nad 60 otrok prav pridno vaje mladinskega petja. — Na praznik, dne 8. decembra t. l., je dramski odsek Svobode I. vpriporil kmečko žaloigro v štirih dejanjih »Najdenec«. Spisal s. Franc Škerlj. Igra je bila prav zadovoljivo obiskana, zlasti se odbor zahvaljuje na obisku ss. Trboveljčanov, ki so z obiskom pokazali, kako bratsko vračajo obiske hrastniških sodrugov na njih prireditvah.

Dramatični odsek »Svobode« je priredil v nedeljo, dne 11. decembra, ob pol 4. uri popoldne v dvorani Delavskega doma veseloigro s petjem v 4 dejanjih »On in njegova sestra«.

Maribor.

Uspelo predavanje »Svobode«. V sredo, dne 30. novembra, je predaval g. dr. Josip Vrtovec o »Razvoju plodu v materinem telesu«. Predavanje, ki se je vršilo v dvorani Delavske zbornice, je navdse lepo uspelo, zlasti je bila to pot udeležba velika, dvorana je bila do zadnjega kotička napolnjena. Gosp. predavatelj je na zelo poljuden način s pomočjo filma obrazložil procese, ki se izvrše v materinem telesu od oploditve pa do rojstva. Pokazal je, kako vplivata alkohol in nikotin na plod, kako nastajajo dvojčki itd. Za svoja izvajanja je g. dr. Vrtovec želel od hvaležnih poslušalcev obilo zasluženega priznanja.

Celje.

Dramatični odsek »Svobode«, kakor smo že zadnjič povedali, prekrasno napreduje. Zadnjič smo poročali, da šteje 30 igralcev, danes pa lahko ponosno javimo, da jih je že preko 40 in, da še vedno pristopajo. Uče se, kakor rečeno, igro »Pohujšanje v dolini šentflorjanski« in so prvi del že predelali. Treba je priznati, da zelo hitro napredujejo, čeprav obdelujejo materijo sila natančno. Dramatični odsek nam obeta pod vodstvom s. Skobneta lep napredek dramatičnega odseka, kar bo pomenilo napredek za celotno naše gibanje.

V okvirju »Svobode« se je organiziral tudi tečaj za učenje nemškega jezika.

Poučuje naš stari znanec g. Ciril Pregelj. Če bo imel tudi z nemščino toliko uspeha, kakor ga ima s pevskim zborom, potem bo lahko navdse zadovoljen. Šolo obiskuje čez 60 učencev razne starosti. Povedali še nismo, da imamo v Celju tudi **šahovski odsek**, kar tudi ni kar tako. Zadnjič se je pod njegovim okriljem udeležilo 7 Svobodašev simulanke proti mariborskemu mojstru Pircu in je celo 1 — Zahojnik — zmagal. Ob priliki oblastne konference Zveze privatnih nameščencev v Mariboru, se je pa vršil turnir med celjskim in mariborskim klubom »Svobode«, v katerem je naš klub zmagal v razmerju 6 : 4. Kakor torej vidite, stojimo Celjani kljub vsemu še vedno na dveh nogah.

Članski sestanek »Svobodašev« na Jesenicah.

V petek, dne 18. nov. 1932, se je vršil v Delavskem domu na Savi članski sestanek jeseniške »Svobode«, ki je bil — če upoštevamo kratek čas za sklicanje — precej dobro obiskan. Predsednik podružnice s. Kristan Cvetko je poročal na njem o dosedanem delu podružnice v tekoči sezoni in o načrtih. Poročal je o delavski šoli, o predavanjih Zveze del. žena in deklet, o praktičnem tečaju, o delu knjižnice, o naročbi na Marxov »Kapital«, o knjigah Cankarjeve družbe, o dramatičnem, pevskem, sportnem (nogometnem, hazenskem, lahko- in težkoatletičnem, smučarskem), šahovskem, glasbenem in drugih odsekih. Povabil je vse navzoče člane, da naj povedo svoje mnenje, kritiko, navsvete o dosedanjih prireditvah ter o načrtih, ki so predvsem mladinske akademije, diskuzijski in debatni večeri, oz. sestanki ter prosvetni večeri. Prav tako je povabil vse na delo in sodelovanje in naprosil za čim večjo agitacijo za vse svobodaške prireditve. V debati, ki je bila zelo živahna in stvarna, je govorilo mnogo sodrugov, med njimi s. Škrli, Perko, Štravs, Čelesnik Joža, Franc Franc, Zupan, Oblak in drugi, ki so dali precej novih vzpodbud in misli za čim bolj uspešno vršitev dela in za čim večji napredek »Svobode«. Sklenjeno je bilo končno, da se taki sestanki vršijo najmanj enkrat mesečno in redno. Delo jeseniške Svobode naj gre naprej v pravem duhu!

—on—

Delavska šola »Svobode« na Jesenicah.

V nedeljo, dne 20. nov. 1932, se je pričela v srednji dvorani Delavskega doma delavska šola »Svobode«, ki se bo vršila redno vsako nedeljo od 10. ure dop. do 12. ure tja do pomladi. Predaval je kot prvi predsednik centrale »Svobode« s. Štukelj o kulturnih nalogah delavskega gibanja. Njegovo predavanje je našlo med

navzočimi veliko odobravanje in se je po zaključku vršila živahna diskuzija. Vse je bilo v redu, samo obisk je bil daleko premajhen. 30 navzočih je za Jesenice veliko premalo ter je seveda pričakovati, da bo v bodoče obisk vsaj dvakraten. Nekaj je bilo tudi na tem, da so bili istočasno neki obratni sestanki, kar se v bodoče ne bo več dogajalo, vsaj brez izredne potrebe ne. Šola je zelo potrebna in bo morala najti mnogo odziva. Prihodnja predavanja bodo s. Cerkvenikova o materialističnem svetovnem naziranju kot temelju socializma, dalje o gospodarski zgodovini na temelju Marxovega Kapitala (s. Stanko Likar), o državnozanstvu (s. dr. Jelenc), o razvoju delavskega gibanja (s. Štukelj), o socialni politiki itd. Predavanji 27. nov. in 4. dec. t. l. sta bili že zelo dobro obiskani in vzbujajo zlasti predavanja s. Cerkvenika zelo veliko zanimanja. Vsi v šolo »Svobode«!

—on—

Kulturne drobtine z Jesenic

Knjige Cankarjeve družbe se dobijo pri poverjenikih. Tudi oni sodrugi, ki jih še niso naročili, jih lahko dobijo v pisarni Splošne gospodarske in konzumne zadruge za Gorenjsko, r. z. z o. z. na Jesenicah-Savi v Delavskem domu (pri Jeleni) pri s. Cvetku Kristanu ves dan. Stanejo te štiri lepe knjige 20 Din in 2 Din za poštino. Segajte pridno po knjigah, ki so napisane za Vas in ne dopustite, da bi imele druge družbe več članov kakor naša. Dosežimo število drugih! Vsi po knjige, saj je le v znanju in izobrazbi moč. »Kapital« ima na razpolago s. Škrilj. Vsi segajte po njem!

Knjižnica »Svobode« na Jesenicah je odprta vsak četrtek od 6. do 9. ure zv. v Delavskem domu na Savi, prvo nadstropje. Največja in najboljša jeseniška knjižnica. Vse najnovejše knjige, zlasti dela socialne, zgodovinske, potopisne vsebine. Za vsakega kaj. Za vse veliko! Pristojbina nizka.

Delavska šola »Svobode« se vrši počasni od nedelje, dne 20. nov. t. l., vsako nedeljo od 10. do 13. ure, in sicer v srednji dvorani Delavskega doma na Savi-Jesenicah. Predavanja o zgodovini delavskega gibanja, o materialističnem svetovnem naziranju, o gospodarski zgodovini, o osnovah Marxovega »Kapitala«, o državnozanstvu, o zgodovini socialnih bojev, o socialni politiki itd. Predavatelji iz Ljubljane in Jesenic. Zelo zanimivo in poučno. Vsi sodrugi naj obiskujejo tečaj. Vstopnina samo 2 Din.

Javorniška delavska šola »Svobode« se vrši z istim sporedom in istimi predavatelji redno vsako nedeljo popoldne od 3. do 6. ure zvečer, in sicer v dvorani Splošne gospodarske in konzumne zadruge za Gorenjsko, r. z. z o. z. na Jesenicah, podružnica Javornik (pri Konjiču). Javorničani in Korošbelci: vsi v šolo po znanje in izobrazbo!

Praktični tečaj kovinarjev se vrši redno vsako sredo od 6. do 9. ure zvečer, in sicer v knjigovodstvu in računstvu ter nemščini. Obisk zelo razveseljiv. Upati je tudi na razveseljive uspehe.

Serija predavanj Zveze delavskih žena in deklet, podružnica Jesenice, je pričela v torek, dne 8. nov. 1932, in bo trajala vsak torek tja do pomladi. Predavanja o zdravstvu, vzgoji in ženskih vprašanjih. Vsak torek v Del. domu ali Kinu Radio ob 7. uri zvečer. Predavatelji najizbranejši. Predavanja obiskujte vse delavske žene in vsi sodrugi, ker so predavanja izbrana. Vstopnina 1 Din.

Delavski oder »Svobode« na Jesenicah ima redne predstave. Poglejte plakate!

Sodrugi in sodružice! Obiskujte vse te prireditve! Pristopajte v »Svobodo« in sodružice poleg »Svobode« še v Zvezo del. žena in deklet. Izobrazujte se, da bo v naši izobrazbi tudi naša moč in zmagala!

—on—

Kaj si v tem mesecu storil za »Svobodo«?

NARODNO GLEDALIŠČE

Pavel Golja: »Srce igračk«. Otroška igra v 4 dejanjih in s prologom. V nedeljo, dne 4. decembra 1932, so v dramskem gledališču igrali novo Golievo mladinsko igro »Srce igračk«. Igra je svojevrstna, lepa, zabavna in karakteristična. Otroci se smejejo, pa tudi odrasli. Ne z razposajenim smehom, nego s smehom zadovoljstva, s smehom priznavanja in odobravanja, da je pravica takšna, ki hinavce, pretkance kaznuje, resnicoljubne pa obdaruje. Vsi dogodki v tej igri iz svojega dejanja učinkujejo vzgojno, poleg tega pa zabavno in nekako pravičljivo. Golja je v tej igri pokazal, da razume današnji čas in vidi izhod iz vse te dekadence. Postavil je v dejanjih te igre razložek: kaj je bogataš, takozvani izobraženec, in kaj revež, deloven človek. Srčna kultura v obeh razredih, da se tako izrazim, je izborno naslikana. H knezu-vladarju prihajajo v goste zdravnik, odlična dama z nadebudnima sinkoma, hvalita kneza in njegovo hčerko na vsa usta. Zaničljivo pa govorita o revnih ljudeh, odganjata berače. Pa se zgodi, da knez s svojo hčerko, preoblečen v berača, potrka na vrata odlične dame, na vrata zdravnika. In glej, povsod ju odženejo, zmerjajo... Potrka pa na vrata siromašne vdove in malega sinčka, ki je bolehen. Sprejmeta berača, pogostita in ga povabita celo na prenočišče. — Tako knez spozna, kako so ga slepili. Ko izroča v zadnjem dejanju prestol mlademu delavcu Andrejčku, ki vzame njegovo hčer Majo za ženo, izjavlja Andrejček, da bo skrbel, da bodo vsi, ki delajo, imeli sadove svojega truda in da več ne sme biti bogatih in revnih. Igračke, ki so v izložbi trgovine, oživé in govoré, da niso brezčutne, nego imajo sestrške občutke do vsakega, ki jih ima rad.

»Kdor ljubeče k nam se skloni,
ljubeče damo mu srce.

Ah kaj je slaje
kot čisto srečo darovat.

Če pa ubožčka želja žene
k nam in zaman si nas želi,
smehljamo se, kot narejene
smo, a srce nam krvavi.

Režiral je A. Šest, kostumi so bili lepi in posrečeni. Dekoracije so bile kakor nalašč za otroško fantazijo, igra pa domača, prirska, da sem zadovoljen zapuščal gledališče. In tudi otroci, cela mno-

žica se je že na ulici pogovarjala o lice-merni gospe Žaburi, o lepi Maji, prijaznem Andrejčku, o igračkah-punčkah, medvedu, slonu, zajčku, psičku, o Picipuci-pacici in o kositrnem vojaku, ki je povedal, da je iz kositra in

Vojak kar strelja, kar napada,
da vse gori, da teče kri.
Samo kositrna armada
na svet pripelje srečne dni.

Kruta je vojna in krvava,
vojaki mro tam, da je joj.
Naj vsaka kupi si država
raje kositrnih za boj.

Armada vsa za dva kovača!
Velika varnost — mal denar!
Otrokom ljubka bo igrača,
a narodom — miru čuvar.

Da, lepa mladinska igra je »Srce igračk«, kaj primerčna za delavske odre »Svobode«.

Adel in Mara. Muzikalna drama v 4 dejanjih, po eposu L. Botiča »Bedna Mara« in istoimenski drami N. Bartulovića, napisal dr. B. Radica. Uglasbil Josip Hatze. Režiser F. Delak, dirigent M. Polič. »Adel in Mara« so uprizorili 30. novembra 1932 kot krstno predstavo dalmatinskega skladatelja Josipa Hatzeja. Skladatelj je sam bil navzoč pri predstavi in bil večkrat klican pred rampo. Je pa tudi ta njegova opera delo, ki privleče gledalca v gledališče. Melodična, brez tistih modernih načinov, izvabljanja akordov brez melodij. Fabula je, da se mlad lep Turek Adel (pomuslimanjen Dalmatince) zaljubi v krasno dekle Maro. Umirala sta od ljubezni, ali dekle je imelo stariše, stroge, ki so ljubezen Mare do Turka smatrali kot velik greh in strašen padec dekleta. Prisilili so jo, da je šla v samostan, a tam je hiral. Ležec na postelji je ravno umirala, ko se je Adel odločil, da prestopi v krščansko vero, ako se mu dovoli jo poročiti. Oče Mare je bil za to, ali hčerka je v istem trenutku umrla.

Betetto je pokazal, da zna ne samo izborno peti, nego tudi igrati. Premijera in krstna predstava je bila dobro naštu-dirana in pevci so peli, kakor da žive v tistih dalmatinskih narodnih popevkih in melodijah. Gavelova, Gostič in Janko so peli, kakor da žive med dalmatinskimi vinogradi. Gledališče je bilo zasedeno.

Delavska pesem in glasba

Naše zlo.

Muzikalični analfabetizem v naših zborih, kateremu se pogosto pridružuje še nedostajanje muzikalčnosti, pomanjkanje poslušalstva in smisla za ritmiko, je tista mora, ki ubija veselje in mori duha tako pri pevovodji kot pri pevcih, da niti ne omenimo, koliko časa krade celemu zboru.

Pri vseh mogočih naporih pride zbor letno do par nastopov, ki pa po svojih piškavih programih niso v nikakem sorazmerju z neštevilnimi vajami, ki so se porabile za študij. Številčno izraženo, je razmerje med zborom, ki razpolaga s potrebnim muzikalično-teoretičnim znanjem, in med zborom, ki sloni na golem vtepanju, kakor 1 : 6 (7); to se pravi, da rabi pevec-analfabet za študij gotove skladbe, posebno kake novejše, šest do sedemkrat več vaj kot pevec s potrebno teoretično predizobrazbo.

Za pevsko družbo, ki ji je samo do zabave in da si krati čas, to vprašanje seveda ne dela nobenih skrbi: stara napitnica, pa kaka o duhteči roži, ljubezni — in kako sliši travo rasti — je za njo že neizčrpen zaklad. Zbor pa, ki je daleč proč od teh banalnosti, to je delavski zbor, pa pri tem ne more ostati. Njegova kulturna mislija zahteva vedno drugačnih, novejših oblik izražanja, njegova pot je torej vedno usmerjena navzgor. Toda ta navzgor naletava na nepremostljivo oviro, ki se ravno zrcali v analfabetizmu. Čas je torej, da se s tem vprašanjem resno bavimo, da zlo iztrebimo. Ni pa vseeno, kako se to podvzamē. Pri pomanjkljivi organizaciji in metodah bo akcija propadla že na pol poti in potem se zbor seveda uda svoji usodi in nosi lepo naprej jarem metode brezumskega vtepanja. Analfabetizem pa ni zlo konstantnega, ampak je rastočega obsega. Občuti se tem bolj, čim bolj se zbor obrača od banalne pevске družbe in skuša seči po novejših, višjih umetninah.

Kako torej temu odpomoči? Najbolje bi bilo, če si vzame zborovodja za teoretični pouk posebne ure. Če to nikakor ni mogoče, naj se uvrsti v vsako vajo pol ure teorije. Pevovodjo bi eventuelno lahko zastopal tudi kak talentiranejši pevec, ki si je že sam prisvojil potrebno poznanje teorije. To bo ukazano zlasti za zборе, katerim bi sicer pouk povzročil posebne stroške. Ne škoduje pa prav nič, če se redne vaje za časa tečaja sploh ukinejo, kajti žrtvovani čas bi se po dovrstitvi tečaja, oz. dosegli teoretičnega znanja, pri

poznejših praktičnih vajah sam od sebe bogato povrnil.

Kot učni pripomočki pridejo v poštev:

a) Instrument na tipke, najbolje harmonij, če tega ni, pa klavir. Drugi instrumenti so manj pripravi.

b) Deska z notnimi črtami.

c) Mize, na katerih pevci lahko pišejo za učiteljem.

č) Učna sredstva za pevca so: bolj široko črtan notni papir (da se med sistemi lahko udobno napiše potrebne notice [imena, vrednost not] itd.), potem še grafitni svinčnik in za korigiranje napak morda še radirka.

Učna snov.

Jasno je, da po dnevnem delu izčrpani človek nima za abstraktna znanja zelo dovezetnega duha. Zato si je treba biti na jasnem, kakšna teoretična znanja ravno zadostujejo, ki bi dovedla do donekle — seveda ne dovršenega — notalnega petja. Snov ne sme biti noben nepremagljiv balast. Vse, kar praktično ne pride do bistvene veljave, je preveč in mora odpasti. To pa, kar je elementarna potreba, se mora obdelati s tako temeljitostjo, da bo zares postalo duhovna last pevcev in da bodo isto tudi znali smotreno uporabljati.

Učiti se mora:

1. Muzikalična ritmika. Ta se ne da ločiti od malo aritmetike. V poštev pride seštevanje in odštevanje celih, polovic, četrtink, osmink, toda ne več, kolikor je potrebno za namene muzike. Po tej kratki matematični predpripravi sledi:

a) spoznavanje običajnejših taktovnih znamenj;

b) tvoritev not po njih časovni vrednosti do šestnajstink (brez ozira na lego in ime note);

c) kombinacija vrednot not v okviru različnih taktovnih vrst;

č) podaljšujoča pika (enostavna in dvojna);

d) kombinacija vrednot not ob uporabi podaljšujoče pike;

e) lok-veznik med dvema istovrstnima notama kot podaljšek prve za vrednost druge;

f) pavze: oblika, vrednost, kombinacija z vrednotami not, uporaba podaljšujoče pike.

2. Spoznavanje not in njih stopinj (intervalov), vse diatonične stopnje naše C-dur skale. Tukaj bo nastopila ovira radi dveh različnih ključev. Napačno bi bilo,

če bi se vse pevce učilo kar po obeh ključih, kajti to bi ustvarilo v glavah precejšnje zmešnjave. Tu je potrebna razdelitev na dva oddelka, za vsak ključ posebej.

Največjo važnost mora tečaj polagati na spoznavanje intervalov in njihovi reprodukciji z glasom. Paralelno naj se pričujo tečajniki imen diatoničnih not, odnosno, tonov C-dur skale (prima, sekunda itd.).

3. Kakor hitro je C-dur skala in njeni diatonični intervali postala docela last pevcev, se preide na nadaljnje poglavje, k pouku o prestavnih znamenjih. Obravnava se:

a) — is — znake, križce, kot znamenja za poltonsko povišavo temeljnih tonov, njih vpliv na intervale, prestava po tonovih vrstah do petih križcev;

b) — es — znake, beje, z njihovimi posledicami v obratni smeri od križcev (znižanje za pol tona);

c) razveznike, kot znake za poltonsko zvišanje ali znižanje (zopetna vzpostava temeljnih tonov potom njih);

č) dvojne znake se vzame le mimogrede. Razloži se jih najbolje pri praktičnih vajah;

d) paralelno s spoznavanjem kromatičnih stopenj z uporabo prestavnih znamenj je pridno vaditi intervale in njih glasovno reprodukcijo na vseh kromatičnih stopnjah. Kot pomoč naj vedno služijo diatonični toni C-dur skale.

e) čim je vsa ta snov do dobra obdelana, je treba pridobljeno znanje utrditi in dopolniti z dvo- tro- in štiriglasnimi vajami. Potrebne stavke se napiše na desko. Te težavne vaje tvorijo zaključek tečaja.

4. Pouk o tempu, italijanskih tempo-označbah, kakor tudi pouk o dinamičnih znakih, pri tečaju prav lahko odpade. To se lahko od slučaja do slučaja pojasni pri vajah na praktičnih primerih.

Zgoraj bi bil torej načrt za izobrazbo naših pevcev. Toda načrt bo ostal načrt, »naše zlo« pa bo nadalje razjedalo naše telo, če bodo pevci ostali za svojo izpopolnitev brezbrizni, topi. Če pevci sami nimajo za to smisla in dobre volje, mora ostati prizadevanje najboljšega zborovodje, opremiti zbor s teoretičnim znanjem, popolnoma zaman. Narobe pa se zopet marsikateri pečovodja za stvar ne bo nič zganil, smatrajoč svoje znanje kot veliko skrivnost, če bodo pevci lepo molčali. »Svobodaš« mora biti podkovan ne samo v marksizmu, ampak mora biti doma tudi v svoji posebni stroki. Boljši boš pevec, več boš lahko koristil naši skupni ideji. Storite tako!

Pr.

V Mariboru lahko naštejemo do 150 delavskih pevcev poleg 30 pevk. Vsakdo bi mislil, ta pevski pokret je zavidanja vreden kulturni faktor. Žal pa temu ni tako: To lepo število pevcev je razkosano kar na šest društev, društvec in branž. Iskati pri teh koscih po 20 do 30 pevcev omembnejših kulturnih in umetniških vrednosti, bi se reklo, verovati v čudeže. Ta desorganizacija sloni na starih napakah, v katerih se opazi nedosledno kopiranje pevskega gibanja v severnih krajih. Nevzdržnost sedanjega stanja so končno — nemalo pod silo javne kritike — začeli spoznavati tudi mariborski pevci sami; pokrenili so akcijo za formiranje v velik skupni zbor. Začetki so seveda v zelo ozkih mejah. Upamo pa, da bo prvega koraku sledil tudi drugi. Zato želimo započeti akcijo, ki naj bi vedela do ustvaritve enotnega, mogočnega delavskega zborá, kar največ uspeha. Tak skupen zbor bi pevskega gibanju v Mariboru šele dal našlov kulturnega faktorja, ki bi ga naše celokupno gibanje smelo šteti v svoj ponos. Njegov vpliv pa bi se gotovo odražal tudi na polju produkcije zborovske skladbe, kjer se smatra danes delavsko pesem za nekaj takega, s čimer se ne izplača ukvarjati.

Ali so Tvoji znanci in prijatelji že vsi člani »Svobode«?

Delavski sport

Štirideset let delavskega sporta v Avstriji

Avstrijski delavski sport zre letos na 40 letnico svojega delovanja. Skoro 300.000 ljudi je združenih v 17 strokovnih zvezah v »Delavski zvezi za sport in telesno vzgojo v Avstriji« (na kratko »Askö«). Z desetletja trajajočim trudopolnim delom se je posrečilo izgraditi delavski sport tako v sportnem kakor tudi v organizatoričnem pogledu v pomembnega činitelja v celotnem avstrijskem delavskem gibanju.

Že koncem osemdesetih let tedanja Delavska izobraževalna društva niso skrbela samo za duševno, nego tudi za telesno vzgojo delavstva, in po marsikaterih poskusih je bila uvedena prva telovadba v odseku Delavskega izobraževalnega društva Mariahilf v letu 1892. Ta telovadni odsek, iz katerega se je pozneje razvil »Splošno telovadno društvo Dunaj«, je predhodnik avstrijskega delavskega sporta. V naslednjih letih je bila ustanovljena cela vrsta delavskih telovadnih društev. Leta 1898 je bila ustanovljena tudi delavska kolesarska zveza. Ob prelomu stoletja so bile vse težnje usmerjene glavno v to, da se ustanovijo v vseh večjih mestih nova društva in da se s tem postavi misel delavskega sportnega gibanja na širši temelj. Zlasti v letih 1905 in 1906 se je izvršila cela vrsta novih ustanovitev in leta 1910 je bila ustanovljena samostojna Delavska telovadna zveza s svojim sedežem v Ustju nad Labo. Leta 1910 sta bili ustanovljeni potem še Delavska plavalna zveza in prvo Delavsko atletsko društvo.

Ob istem času se je razvijal delavski sport tudi v Nemčiji in Belgiji in leta 1910 so bili navezani prvi stiki z nemškimi in belgijskimi delavskimi sportnimi organizacijami, ki so dovedli po pripravljanih razgovorih v letu 1912 do prvega mednarodnega kongresa delavskih sportnikov. Avstrijski delavski sportniki so vedno z velikim zanimanjem zasledovali razvoj mednarodnih organizacij. Posebna značilnost početkov avstrijskega delavskega sportnega gibanja je v ustanavljanju novih delavskih sportnih društev v nasprotju z Nemčijo, kjer je nastalo delavsko sportno gibanje v dobi protisocialističnega zakona s prestopi celotnih društev iz ostalih sportnih in telovadnih zvez.

Ob izbruhu vojne leta 1914 je bilo avstrijsko delavsko sportno gibanje

skoro z enim udarcem ohromljeno; samo s težavo so preostali še vzdrževali sportno in telovadno udejstvovanje in drugo delavnost. Delavske sportne zveze, ki so obstajale že pred svetovno vojno, so obrnile ob koncu te vojne glavno pažnjo na to, da zberejo na novo svoje nekdanje pristaše in da zgradijo organizacijo na novo. Nove državne meje Avstrije so prisilile te zveze, da so razdelile nekdanja združena društva in tako je moglo avstrijsko delavsko sportno gibanje računati samo na organizacije v preostalem državnem ozemlju. Leta 1919 so se združile delavske sportne zveze iz predvojne dobe z novoustanovljeno Vojaško sportno zvezo in z Zvezo delavskih nogometašev v Avstrijski nogometni zvezi v Zvezo delavskih in vojaških udruženj (VAS).

Prvo delo »Vasa« je bila neka še danes zelo aktualna spomenica na vse oblasti in javne korporacije za pospeševanje telesnovzgojnih težej mladine in odraslega prebivalstva obeh spolov z obsežnim gradbenim načrtom za sportna igrišča in kopališča na Dunaju in v provinci. Tedanji urad za ljudsko zdravstvo se je zelo zavzel za te težnje in tedaj je bil izdelan še danes zelo važni zakon v varstvo sportnih igrišč.

Avstrijsko delavsko sportno gibanje je vedno bolj in bolj stopalo pred javnost z javnimi prireditvami in nastopi. To je mnogo pripomoglo k razširitvi misli delavskega sporta. Leta 1923 sta pristopila k »Vasu« Delavska atletska zveza in Delavska šahovska zveza, dokler ni bil »Vas«, ki je medtem narasel na 40.000 članov, preosnovan v Delavsko sportno in telesnovzgojno zvezo v Avstriji (Askö); istega leta je pristopil »Askö« k Delavski sportni Internacionali in se je udeležil že leta 1925 prve delavske Olimpiade v Frankfurtu ob Menu. Leta 1926 je bilo prirejeno prvo avstrijsko delavsko telovadno in sportno slavlje na Dunaju z velikim uspehom. V nadaljnjem poteku razvoja so se ustanovile Delavska rokometna zveza, ki sta se prav tako pridružili »Asköju«. Tudi Delavska lovska in strelska zveza kakor tudi Sportni odsek Republikanske obrambne zveze sta bila istega leta sprejeta v »Askö«. Leta 1927 sta bili sprejeti novi panogi z jiu-jitsom in tennisom. Vajenška sekcija svobodnih strokovnih organizacij in Socialistična delavska mladina sta prav tako postali članici »Asköja«, da

bi težnjam mladine na polju telesnih vaj lahko povsem ustregali.

V februarju 1931 je bila izvedena Druga delavska zimskosportna Olimpijada v Mürrzuschlagu, ki jo je obiskalo deset držav s skoro 10.000 udeleženci. V juliju istega leta je »Askö« preskrbel za brezhibno izvedbo glavnih prireditev Druge delavske olimpiade, katere se je udeležilo 24 držav in 100.000 slavnostnih gostov. Vsestransko dobri potek in uspeh te prireditve je treba oceniti za dosedanja višek sportnih in organizatoričnih storitev avstrijskega delavskega sportnega gibanja.

Prav tako kakor so videli ustanovitelji delavskega sportnega gibanja pred štirimi desetletji cilj svojih teženj v nalogi, da napravijo telovadbo, igre in sport za vzajemno lastništvo vsega naroda, tako tvorijo iste misli in cilji še danes program »Asköja« in pridruženih mu zvez. Avstrijski delavski sportniki so sprejeli tudi vzgojni in ženskosportni program, ki se ozira na pritegnitev najširših plasti prebivalstva za sport in telesne vaje. Gibanje teži za tem, da bi bilo pritegnjenih k ugodnemu vplivu rednih sportnih vaj mnogo, po možnosti vsi ljudje. Pred vsem ostalim naj pa se za otroke in mladino ustvari v sportu in telovadbi vzgojno sredstvo, da bi postali ljudje bolj odporni in sposobni za vsakdanje življenske zahteve. Delavske sportne organizacije se zavedajo svoje velike naloge v boju za socializem in bodo kakor v preteklih štirih desetletjih ostale tako tudi v bodočnosti mesta za vzgojo boja sposobnih in obrambe zmožnih članov delavskega razreda.

Po »Der Kämpfer« Cv. K.

Ljubljanski SK Svoboda, v katerega je upala vsa sportna javnost in zlasti delavski sportniki, je popolnoma odpovedal. Nahaja se po tekmi z mariborskim Rapidom, kjer je bil 20. nov. 1932 poražen s 3 : 1 (1 : 0) na zadnjem mestu jesenske tabele podsavezne lige z 1 točko in skorom 5 : 20!! Dobil ni nobene tekme, neodločena je bila ena (s Primorjem!) in premagan je bil v štirih! Treba bo napeti vse sile, da se ta handicap na pomlad malo popravi. — 4. dec. m. l. je igralo kombinirano moštvo SK Svobode v Kranju s Korotanom in bilo tudi poraženo s 4 : 3 (3 : 2)!

SK Olimp v Celju je 20. 11. 1932 porazil celjske Atletike s 3 : 1 (2 : 0). — 27. nov. 1932 pa je bil poražen od SK Celja s 5 : 2 (2 : 1). —

Grafika, sportni SGRJ v Ljubljani, je bil poražen 27. nov. 1932 od Slovana 2 : 1 (1 : 1). V jesenskem prvenstvu II. ljubljanskega razreda zavzema predzadnje (četrto) mesto z 2 točkama, 2 neodl. in 2 izgubl. igrama, score 7 : 10. Pred njim so Hermes, Korotan in Slovan, za njim Jadran.

SK Svoboda Maribor je 27. nov. 1932 odigral zadnjo tekmo v jesenskem prvenstvu mariborskega II. razreda. S porazom od Čakovačkega SK (4 : 3 — 3 : 3) je zgubil možnost do prvega mesta v jesenski tabeli in dosegel drugo. Po novem življenju v klubu vsekakor lep uspeh!

SK Svoboda Zagorje je bil poražen 13. nov. t. l. od SK Rudarja, Hrastnik, z 0 : 5.

SK Svoboda Zalog. V nedeljo, dne 20. 11. t. l., se je vršil ustanovni občni zbor Sportnega kluba »Svoboda« Zalog. Udeležba, kakor tudi debata je bila precej skromna. Obžalovati je, da igralci in ostali člani ne smatrajo za potrebno udeleževati se sestankov, da celo občnih zborov. Izvoljen je bil sledeči odbor: Predsednik: Završnik Maks, podpredsednik Šabec Ivan, tajnik Mandič Slavko, namestnik Mejač Jože, blagajnik Završnik Mimi, namestnik Kačar Jože, odborniki: Taurer Henrik, Šabec Stane, Sosič Tone, namestniki: Intihar Franc, Boben Adolf, Mahkovec Pavla, nadzorstvo: Šabec Stana, Zupančič Anton, Židan Lojze, namestnik Strah Miha, načelnik sekcije Mandič Slavko, gospodar Završnik Mimi. — Omeniti je še toliko, da se je na občnem zboru razpravljalo tudi o ustanovitvi Delavske sportne zajednice. Svoječasno so se sklicevali sestanki in pošiljale okrožnice, sedaj pa je stvar popolnoma potihnila. Ne vemo, kje je vzrok, prosimo pa merodajne, da se zganejo. — V nedeljo, dne 27. novembra, je gostoval v Zalogu prvorazredni ljubljanski Jadran, kar je bila vsekakor malo pretežka preizkušnja za mladi zaloški delavski klub. Svobodaši so zaigrali sicer začetkom dobro in so vodili že s 3 : 1, a so potem popustili v glavnem radi vednega menjavanja postave ter nerazpoložena vratarja, na čigar račun gre precejšen del golov. Rezultat 13 : 4. V predtekmi je rezerva igrala s SK Ihanom z rezultatom 2 : 2. Na praznik, dne 8. t. m., so gostovali Svobodaši v Litiji ter porazili po lepi igri domačega SK »Litijo« s 4 : 3 (2 : 2). Pokazali so eno svojih najlepših iger, posebno se je izkazal napadalni trio, ki je z lepimi kombinacijami stalno ogrožal vrata protivnika. Manjkalo pa je strela na gol, čemur se imajo domači v prvi vrsti

zahvaliti za tesen rezultat. Domači so igrali požrtvovalno in borbena, to je pa tudi vse. V skupni igri in tehniki so precej zaostajali za gosti, prednjačili pa so v surovosti, kar jim pač ne bo prineslo uspehov. Sodnik je imel radi nediscipline domačih precej težko stališče, bil pa je v splošnem dober in objektiven. V nedeljo,

10. t. m. je porazila rezerva Svobode rezervo poljske Slavije s 7 : 2. Tekma ni nudila dobrega sporta. Bila je z obeh strani raztrgana ter se je igralo le na prodore in za gole. Sodnik je bil precej komoden, radi česar je marsikaj spregledal in priznal Svobodi en gol, ki je bil dosežen z roko.

Film

Od »Kraljestva Zlatoroga« do »Triglavskih strmin«. — Pred leti se je večina zelo navduševala za film »V kraljestvu Zlatoroga«, ki ga je napravil klub »Skala«. Precej tega navdušenja je pripisati temu, da so časopisi delali dolgo časa idealizirano reklamo zanj. Kajti film nikakor ni bil tako dober, da bi bil vreden tolikšne pohvale. Vse res, prvi film iz slovenskih planin — ampak kljub temu ga je treba presojati z one višine, do katere se je že povzpela tehnika filmskih amaterjev. V tem filmu je bilo mnogo vlaka, mnogo planinskih hotelov in zavetišč — ampak iz kraljestva Zlatoroga nismo videli niti ene poštene slike Triglava.

Metod Badjura, znan že po svojih krajših filmih o bloških smučarjih, o Triglavu pozimi itd. se je odločil, da napravi film, ki nam bo res pokazal najlepšo sku-

pino Julijskih Alp in življenje ljudi pod temi Alpami. Ta namen se mu je s »Triglavskimi strminami« popolnoma posrečil. V tem filmu vidimo krasne posnetke Martuljkove skupine, Triglava, Skrlatice in severne triglavske stene. Plezalne scene je snemal ml. Tominšek. Badjura zna več nego fotografirati. Je umetnik. Kako zna n. pr. naslikati razpoloženje (»štimgo«) pokrajine! Režiser Delak je tudi pokazal nekaj dobrih domislekov. Vsebine filma ne bomo navajali, ker bodo gotovo imeli vsi ljudje priliko, da jo vidijo. Pozna se ji pač, da se je moral Badjura zadovoljiti z rokopisom, ki ga je dobil, in s pomočjo režiserja je napravil iz njega, kolikor je le mogel. Film je dosegel popoln uspeh in, če bi še nekoliko malenkosti popravili, mu bo odprta pot v inozemstvo.

Kronika

Igračkanje nemških reakcionarjev. — V Nemčiji so volili v l. 1932 petkrat. Z uporabljanjem na videz demokratskih metod pokopavajo demokracijo in utrjujejo oblast junkerjev, ki so vladali v predvojni Prusiji in Nemčiji. Delavski razred je začasno potisnjen v ozadje. Po zadnjih novemberskih volitvah je Hindenburg sprejel demisijo Papenove vlade in se pogovarjal z različnimi strankami, izvzemši s socialisti in komunisti, da bi vzbudil videz, kakor da res hoče, da bi v Nemčiji še vladala parlamentarna demokracija. Resničen namen vseh teh pogajanj je pa bil izigravanje strank, kompromitiranje parlamentarizma in sestava vlade, ki naj se naslanja na državni aparat. In res je končno poveril Hindenburg sestavo vlade generalu Schleicherju. Razen Papena so v njej skoro isti gospodje baroni, ki so vladali od junija meseca. Schleicher je delal ak-

tivno za kulisami nemške politike od jeseni 1918. l. Je iz stare oficirske rodbine in pripisujejo mu politično izkušnost, ki jo je spopolnil še z zgodovinskimi študijami. Bil je odločilen faktor v Papenovi vladi, ki ji je ponudil oboroženo roko za njen nastop proti pruski vladi 20. julija. Njegov namen gotovo ni, da bi se kmalu poslovil od vlade in se sprehajal do svoje smrti kot penzionist. Izpolnitev te želje pa gotovo ne zavisi od njega in njegove vlade.

Sovjetska Rusija je sklenila in podpisala pogodbo o nenapadanju s Francijo in Poljsko. Sporno vprašanje Besarabije z Rumunijo je ostalo še odprto; vendar se je Rusija napram Franciji pismeno obvezala, da tega spora ne bo reševala z orožjem. S tem paktom je začasno zmanjšana politična napetost v Evropi.

V Belgiji so pri volitvah v parlament dobili klerikalci 79, socialisti 73, liberalci 24, flamski separatisti 8 in komunisti 3 poslance. V prejšnjem parlamentu so imeli klerikalci 76, socialisti 70, liberalci 28, Flamci 13, komunisti 1 in neodvisni 2 poslance. Pri teh volitvah so torej resnično napredovali samo socialisti in komunisti, ker klerikalci so povečali število svojih mandatov samo na račun flamskih separatistov, ki so klerikalci. Socialisti bi morali na podlagi dobljenih glasov dobiti 8 novih poslancev, pa jih

niso radi posebnosti belgijskega volivnega reda.

Na Danskem so pri volitvah v parlament dobili (v oklepaju stanje pri prejšnjih volitvah): od vseh oddanih glasov socialisti 42,7 odst. (41,8), konservativci 18,7 odst. (16,5), kmečka levica 24,7 odst. (28,3). V sosedni Švedski imajo socialisti kot večinska stranka skupaj s komunisti absolutno večino glasov. V Skandinaviji je torej delavsko gibanje zelo močno, najmočnejše izmed vseh kapit. držav.

Zapiski

Smetana slovenskega naroda, bogatini in ljudstvo.

Ali mislite, da je danes važno vprašanje preureditve človeške družbe, gospodarske krize, brezposelnosti, kmečkega gospodarstva? Kaj še! Saj ni gospodarske krize, saj ne gre za družabni sistem; to, kar danes doživljamo, vidimo, čujemo in občutimo, vse to je samo moralna kriza. Moralno krizo preživlja ta nesrečni narod, ki ne podpira gledališča, surovo ljudstvo, ki ne vidi častihlepnih in lačnih umetnikov po ljubljanskih kavarnah. Tisti, ki ustvarjajo slovensko kulturo, oziroma tisti, ki si prisvajajo monopol na naslov »kulturnih delavcev«, bi radi peli, plesali, slikali, risali — ali narod naj da denar, naj jim postavlja vile, dokler so še živi, in spomenike, ko bodo zapustili to solzno dolino. Kaj ustvarjajo, kakšna je in bo njihova umetnost, tega naj narod ne sprašuje, naj ne pretehtava, ocenjuje ali kritizira, kajti umetnost je vzvišena nad vsem življenjem tega zemeljskega planeta in zato je narod ne more razumeti. Preljubi narod, umetnikov tudi ne smeš begati in nadlegovati s težavami svojega življenja, ker ureditev človeške družbe, borba ljudstva za življenje je go-
lo materialno vprašanje, umetniki so pa duhovi, ki ustvarjajo dela večnosti. Narod, bodi vesel in ponosen, da imaš sploh ljudi, ki se čutijo umetnike, kupuj slike, plačaj tenorje in base; občine, kaj toliko ugibate o brezposelnih, ker brezposelnost je minljiva, umetnost je pa večna! Občina, ki ne bo kupovala onega, kar bomo rekli, da je umetnina, naj se proglasi za nekulturno občino. Pri tem se občine tudi ne smejo brigati za to, če jim umetnik postavi tak spomenik, da ga morajo potem zaplankati, da prehitro ne razpade. Izgubljate se v skrbeh za svoje vsakdanje življenje, ne vidite pa, da je prišla že

dvanajsta ura za smetano slovenskega naroda. In če že ti, navadno ljudstvo, ne znaš ceniti umetnikov in kulture, pa se vsaj vi, meščani, zganite. Saj itak nismo nikdar ničesar slikali za ljudstvo, saj naša opera je itak za izbrano občinstvo, saj se itak nismo nikdar ponižali med narod — torej bogatini, podprite nas, dajte nam denarja sedaj, ko nas ta narod noče poznati! To je bil zmisel govorjenja na sestanku, na katerem so se po vabilu slikarskega mojstra Jakopiča zbrali sami »odlični« Ljubljančani, da se navdušijo za denarno podporo umetnikom — katerim, tega se ni takrat in se ne bo nikdar jasno povedalo. In ljubljanski dnevniki so se potrudili, da pokažejo svoje sočuvstvovanje s slikarskim mojstrom in — kar je glavno — vsak dnevnik mora vendar dokazati, da je najkulturnejši. Šele Borko in »glasovi iz občinstva« v »Slov. Narodu« so čez nekaj časa zaustavili to splošno žalovanje in sočuvstvovanje. Nekdo je še predlagal, naj umetniki v bodoče opuste to navado, da vsakdo o drugem pripoveduje, da je »osel«, »šuštar« itd., naj si ne ocenjujejo več slabo svojih del, da bodo na ta način v narodu vzbudili videz, da imamo odslej same umetnine. Potem pa je treba urediti še dobro »štacuno«, in umetnine bodo »šle«. Če že kultura s tem ne bo zadovoljena, bodo vsaj nekateri umetniki zadovoljni. Gre pa itak le za umetnike in ne za umetnost. Če že v industriji nastajajo karteli, trusti in monopoli, je treba tudi za umetnost monopolne trgovine.

Mojster Jakopič je vsem onim, ki jih ni ganil njegov poziv »ob dvanajsti uri«, odgovoril, da se ne bo poniževal tako daleč, da bi se razgovarjal s kritiki; onim, ki so mu izrazili sočutje, se pa tudi ni zahvalil — in tako je prenehala pisarija o smetani slovenskega naroda.

Oton Župančič, Louis Adamich, slovenstvo i. dr.

Niso še bili pomirjeni duhovi radi te »dvanaest ure«, pa je prišel pesnik **Oton Župančič** in napisal v prozi svoje misli o Louisu Adamichu in slovenstvu. Njegova razprava se odlikuje po najlepši slovenščini. Župančič na vse ljute napade zopet molči, ker se menda zaveda, da slovenstvo bolj ogrožajo oni, ki ne znajo slovenskega jezika, pa čeprav se trudijo, da si pridobé monopol na slovenstvo.

Fronta proti Župančiču je pokazala vso svojo slabost — povzročila je sicer krizo pri starem »Ljubljanskem Zvonu«, obeta se cela vrsta novih revij in mesečnikov, toda temu njenemu negativnemu uspehu ni sledil noben pozitiven. Vsa ta fronta jemlje vprašanje slovenstva zgolj kulturno ali katoliško, zato ne more priti nikamor naprej. Nacionalno vprašanje je v prvi vrsti politično. Takozvani »samoslovinci« se radi primerjajo z Irci, Katalonci, Flamci, Finci, Norvežani; vsakdo od teh samoslovenskih kulturnežev ali samokatoliških Slovencev vidi v sebi slovenskega — Gandhija in histerično nestrpno čaka na oni blaženi čas, ko bodo vsi Slovenci videli v njem svojega Gandhija. Pri tem moramo omeniti, da bi ti preroki sicer prevzeli nase potovanja v London, nikakor pa ne gladovne stavke, kajti taki borci, kot so naši kulturneži, zaslužijo svetniško slavo brez gladovanja in brez pregovarjanja s parijami. In nacionalno vprašanje bodo rešili s kulturnimi razpravami. Če se je mesto Jeriha podrlo od samega trobentanja, zakaj se ne bi tudi to slovenstvo preobrnilo, od kulturnega hrušča.

Župančič ni politična oseba; je pesnik in upravnik narodnega gledališča. Po vojni je večinoma molčal k važnim vprašanjem, ki so zanimala našo »javnost«. Ivan Cankar bi se najbrže drugače obnašal, če bi še živel. To »kulturno samoslovenstvo« je pa vendar podžgalo molčečega pesnika, da je glasno povedal, da nimajo ti solzavi, samokatoliški samoslovinci nobene pravice, da bi igrali vlogo slovenskih stražarjev. Tudi on ni šel do jedra vprašanju, ampak pravilno je zapisal o teh megalomanih, da tolmačijo slovensko vprašanje tako »kakor da živimo v nekakem mističnem kraljestvu duhov. Toda naš jezik živi na tem tesnem in raskavem materijalnem prostoru, na oglišču in terišču treh, štirih raznih kultur... Tu poglej, tu pomisli, tu navri. Tam pa, kjer se ni bati, se ne boji. In ne omejuj možnosti, ne oviraj bodočnosti. Kako radi to ubogo slovenstvo utesnjujemo. ... Nekaterim je slovenstvo katolicizem, drugim napredništvo, onemu otožnost, liričnost in ne vem, kaj še... Pred tisoč leti bi bili rekli, da

je bistvo vsakega Slovenca poganstvo in bi mu bili branili v imenu slovenstva vstop v krščanstvo... Kakor da je narodnost srednjeveški ceh. V večnem strahu za slovenstvo ga ože in ože in potiskajo na tisto deščico, na kateri sami stoje. Resnično slovenstvo pa živi po svoje in uhaja na vse strani iz umetno postavljenih pregraj. Od nekdanj so tekle vse svetovne struje skozenj in mu puščale svoje sledove. In tako danes in bodo tekle jutri. Slovenstvo reagira na vse te vplive po svoji vitalnosti, jih sprejema ali odbija, si jih prisvaja in asimilira, se z njimi kuži, boleha od njih — a to je življenje.«

Da, le ta večni boj nasprotij goni vse človeško družabno življenje. Župančič gotovo ni napravil v nevarnost slovenstva s tem, da je ugotovil, da živimo »na oglišču in terišču treh, štirih raznih kultur«, da se pretakajo vse svetovne struje skozi nas. Nasprotno, tako spoznanje resnice more slovenskemu narodu le koristiti, ker mu kaže hkrati pravilno smer.

Zato je prav čudno, da so velikega slovenskega pesnika Župančiča proglasili za človeka, ki je nevaren slovenstvu. Razumljivo je to samo radi tega, ker jim je Župančič strgal z obrazov krinko »slovenskih stražarjev«.

Župančiču so najbolj zamerili nadalje to, da je napisal, da Louis Adamich piše angleški, da pa kljub temu ni izgubljen za slovenstvo. Pa zakaj napadajo radi tega baš — Župančiča? Ali je mar Župančič kriv, da je iz Lojzeta Adamiča postal Louis Adamich? In ali niso mar baš »samoslovinci« letali okrog Adamicha in tekmovali v proslavljanju njegovega imena, ko se je vrnil na Kranjsko, kakor sam imenuje svojo domovino? Ali so morda mislili, da je Adamich pisal v angleške revije v dolenskem narečju? Župančič je naslikal Adamicha, kakršen je, in sedaj je vsega kriv Župančič. V isti sapi pa izpoveduje »Dom in Svet« svojo nevoščljivost, zakaj je »Lj. Zvon« objavil toliko prevodov Adamichevih angleških spisov, ki so izšli po ameriških »magazinih«. Menda se ne boji tega, da bi sedaj imel »Lj. Zvon« večji diplomatični ugled pri ameriških konzulatih? Vrag vedi!

Zuckmayer, Šmalc, Govekar in »Slovenec« s »Pohodno.«

Da je Župančič v živo zadel samokatoliške stražarje, radi česar si je nakopal jezo do groba (po smrti jim ne bo več nagajal in zato ga bodo morda hoteli proglasiti za »svojega«, kakor so napravili z Ivanom Cankarjem), — so dokazali sami sredi debate. Vsakemu, ki je

še dvomil, so pokazali, da hočejo vse slovenstvo spraviti na »tisto deščico, na kateri sami stojé.« —

Z novim mostom je prišel namreč v ljubljansko gledališče »Veseli vinograd«. »Na dolenska tla ga je presadil« Matevž Šmalc, generalni tajnik Aleksandrove univerze v Ljubljani.

Na bojno polje je takoj stopila slovenska samokatoliška fronta, ojačena z — Govekarjem in »Pohodom«, ki piše v duhu nekdanje Orjune. Govekar se je že postaral od onih časov, ko je pisal »naturalistično« povest »V krvi«, ko je regiral slovensko gledališko kulturo in ko je Cankar pisal o Govekarju in Govekarjih, katerim je posvetil »Krpanovo kobilico«. In ko se človek postara, zakaj se ne bi spokoril in pomolil molitev nad pohujšanjem, ki je prišlo zopet v deželo? Treba je misliti na tisti slovenski Panteon, ki ga pripravljajo katoliški kulturni delavci. Če bo umrl samo z ono »slavo«, ki mu jo je napravil Cankar, vrag vedi, če bo njegov kip v tistem Panteonu? In »Slovenec« je bil prikrito vesel prvega koraka k spreobrnjenju. Pravi pogum je pa začutil v sebi 61 letni »Slovenec«, ko se mu je pridružil tudi enoletni »Pohod«. No, pa tega zaveznika je, žal, prekmalu izgubil. Ko demonstracije proti »Vinogradu« niso uspeli, je »Pohod« izjavil, da se ne strinja več s samim seboj in da prepušča ves nadaljnji boj klerikalcem. Do tistih demonstracij samo je torej držala ta čudovita vojska. Da ne bi kdo delal krivice Govekarju, moramo povedati, da on v časopisju ni izpremenil stališča tudi potem ne, ko je bila vojna izgubljena.

Ta vojna se je vojevala s sredstvi — predvojne dobe v deželi Kranjski. Po vseh starih, preizkušenih Mahničevih receptih in metodah je »Slovenec« streljal na vinogradniško veselost in pozval verno kmečko ljudstvo, naj obsodi to nemško Zuckmayerjevo igro, čeprav je ni videlo. Kajti disciplina veleva: če zasluži katoliško tiskovno društvo kakršnokoli pohujšanje v zavodu, ki ni strogo v katoliških rokah, je treba, da ves narod tuli: Proč s tem strašnim pohujšanjem!

Kajti ta komedija je pohujšanje že radi tega, ker je prišla na oder pod upravnishtvom Otona Župančiča, ki si upa trditi, da »Slovenec« ni edini poklican, da predstavlja Slovence. Zuckmayer še ni toliko kriv, ker je končno degeneriran Nemeč, ki nima niti našega državljanstva. Ampak ta Župančič je kriv tega, da pride taka svinjarija iz porenjskih vinogradov med ljubljansko cvičkarijo. Matevž Šmalc ni nič kriv, čeprav je porabil mnogo truda, da je vso zadevo presadil na dolensko tla in omogočil, da si jo ogledajo verni Slovenci. Kajti Matevž Šmalc je pod-

pisal nekoč neko izjavo slovenskih »kulturnih delavcev«, ki je bila po godu »Slovenec«. In drugič je Matevž Šmalc generalni tajnik Aleksandrove univerze v Ljubljani in že ve, kaj prevaja za naš narod. Ampak Župančič, prosim vas, kako je mogel dovoliti, da pride nemški šund v slovensko gledališče. Če bi že bil slovenski šund, ali celó katoliški šund, to se odpusti, ker napram samim sebi ne sme mo biti strogi sodniki, ampak da Župančič dovoli podomačeni nemški šund, to pa presega že vse meje. To je navadna pornografija, ki se upira celo Govekarjevemu naturalizmu. Saj »Slovenec« bi še morda prenesel vso stvar, ker katolicizem se marsičemu prilagodi, ampak že radi Govekarja in Orjune ne more dovoliti, da bi se »Veseli vinograd« uprizoril pod Župančičevim upravnishtvom.

Pornografija smo rekli, ali so rekli, da je »Veseli vinograd«. Kako je pravzaprav z vso to pornografsko, umazano, »šund«-literaturo? Zadeva je prav zamotana. Kar je svinjsko za Pavla, ni za Petra. Zato mora o pomenu te besede odločiti katoliški »ljudski glas = božji glas«. Če kaka gledališka uprizoritev razburi deset ljudi, drugih pet sto pa ne, potem mora teh deset ljudi poskrbeti za to, da se bo razburjal nad vso zadevo ljudski glas. Shakespearov »Hamlet« je svoječasno razburil angleške hinarve, takozvane puritanke — in ti so poskrbeli za to, da je »ljudski glas = božji glas« nastopil proti »Hamletu«. Kajti ljudski glas ne pozna šale. Če pravi ta, da je »Veseli vinograd« svinjak, je svinjak, pa čeprav bi bil morda še za svetnike primeren. Kaj, še ugovarjate? Evo vam salmijaka in amonijaka! Naj vam pa amonijak pove, ali smrdi ali ne!

Onim pa, ki so spravili Zuckmayerjevo igro pred kulise dramskega gledališča, moramo zameriti ne to, da so sprejeli prevod Matevža Šmalca, temveč da so po jezuitskem izbruhu »Slovenca« toliko časa oklevali, ali naj igro ponové ali ne. Menda so čakali na tistega, ki je zbiral in končno zbral podpise 32 »kulturnih delavcev«, ki protestirajo samo »proti načinu kritiziranja« katoliškega dnevnika in starega naturalista Govekarja in »odločno odklanjajo« poskus, s katerim hočejo ... vzbuditi videz, kakor da je z uprizoritvijo tega dela ogrožena slovenska kultura. Kdor je že delal izjavo in zbiral podpise, bi moral »akcijo« bolje izvesti. Ali je to kako stališče: »protestirati proti načinu kritiziranja«? Vsakdo kritizira tako, kakor zna in hoče. Proti kritiki je treba odgovoriti z jasno protikritiko. In drugič, kaj je treba tako defenzivno izjavljati, da slovenska kultura z »Vinogradom« še ni ogrožena! To »Slovenec«

sam dobro ve, ker je zapisal to demagogijo v upanju, da ji kdo nasede. Ali je mar »Slovenec« čutil ogroženo Slovenstvo in kulturo, ko je v svoji 247. številki zapisal: »Ali je mar edini kulturni dogodek Kreftova drama in cirkus Gleich?« In namesto da bi ti »kulturni delavci« proti klerikalnemu reakcionarstvu izrazili svoje stališče, ki bi nekaj jasnega povedalo, pa samo protestirajo proti načinu kritike in »odločno« odklanjajo poskuse, ne da bi v resnici kaj odklonili ali manifestirali kako odločnost.

In drugič: kaj pomeni izraz »slovenski kulturni delavci«? Ali mar učitelji, profesorji, delavci po kulturnih in prosvetnih organizacijah niso kulturni delavci? Ali so vsi ti tisoči nekulturni delavci? Podpisalo se je samo 32 »kulturnih delavcev« in to je dalo »Slovincu« lep povod, da se je ponorčeval in zakrohotal četi 32 slovenskih »kulturträgerjev«. Če že pripravljate izjave in zbirate podpise, pazite v bodoče, da bo vsa stvar vredna »kulturnih delavcev«.

S tem da obsojamo izbruh političnega katolicizma proti gledališču, nikakor ne izrekamo svoje solidarnosti z upravo ljubljanskih gledališč. Nasprotno. Izražamo svojo nezadovoljnost z njo, ker njen repertoar vedno bolj peša. Zakaj ne uprizarjate modernih socialnih dram? Zakaj ne vidimo dramskih del Sinclaira, Tollerja i. dr.? Če bi ljubljansko gledališče postalo res sodobno, če bi uprizarjalo drame, ki razvemo ljudi, bi se demonstracije, kakor so bile pri »Veselem vinogradu«, končale malo drugače. Delavstvo bi pokazalo, kako je treba nastopiti proti vsakemu nekulturnemu reakcionarstvu.

»Krščanska šola« in Mehika.

Da političnemu katolicizmu ne gre za kako slovenstvo in gledališko umetnost, temveč le za oživiljenje Mahničevega inkvizitorstva, je dokazal med drugim s tem, da je začel agitirati za društvo »Krščanska šola« z bombastičnim geslom »Starši zahtevajo krščansko šolo«. Kakor da bi imeli sedaj v naši državi nekrščanske šole, kakor da ne bi bilo **ukazano** vsem dijakom, da hodijo k maši, k spovedi, k duhovnim vajam itd. Pa vse to še ni dovolj političnemu katolicizmu, ki sledi paroli škofa Srebrničja, da verska strpnost ni pravilna. Če je že propadlo inkvizitorstvo v Španiji, če je že mehiško ljudstvo obračunalo s srednjeveštvom, pa oživimo pri nas bojeviti katolicizem, to je sedaj njihova parola. In po tej paroli dosledno postopajo.

Proti njemu ni »jutrovski« liberalizem nobena protiutež. Saj so ti slavni nekdanji »liberalci« prišli ob vsako svobodomi-

selnost in v najboljšem slučaju jih moremo prištevati k večjemu med mlačne katoličane. Proti reakcionarnemu političnemu katolicizmu je naša ideja edina protisila.

Za zaključek k vsem čudovitim kulturnim in nekulturnim dogodkom v zadnjem času se nadejamo, da bo letošnji pust prav vesel, ko je bil že advent tako muhast. Nav to veselje, ker bodo pepelnično pokoro delali prav isti, ki so poskrbeli za to pustno zabavo. X.

Kakšna bi bila klerikalna »avtonomija« pri nas, nas dobro podučuje »Slovenec« sam, ko pravi, da je zanj vzor Irska. In odkar vladajo v delu Irske »Slovenčevi« vzori, so tam prepovedane vse knjige, ki nimajo katoliške tendence. Romanov slavnega in tudi pri nas znanega irskega pisatelja Flaherty-ja (»Zver se je prebudila« in »Noč po izdaji«) ne sme imeti nobena knjižnica! V oceni letošnjih knjig Cankarjeve družbe je zapisal »Slovenec«: neka Käthe Kollwitz, neki Georg Grosz. Dva od največjih umetnikov, ki jim naši katoliški umetniki ne segajo niti do kolen, proglašja »Slovenec« za »neka« nepoznana človeka. Če bi katolicizem zavladal, kot si želi, bi torej velike umetnike in pisatelje proglašil za »neke nepoznane osebe« in jasno je potem, da se vsa dela »nekih« nepoznanec prepovedo ali zažgo. — Da, Irska je vzor »Slovincu«. O tej Irski pravi Irec Flaherty (v 1. številki »Književnosti«): »Irska ni dežela barbarov in ni naroda na svetu, ki ljubi umetnost in lepoto bolj kot Irca. Toda gorje! Naš mali otok so obiskale trojne garje: menihi, oštirji in beda.«

Občni zbor Zveze kulturnih društev je pokazal vso praznoto te napredne Zveze. Delujejo le njena kino-podjetja v Ljubljani. Koliko spada njihova »delavnost« v kulturo, razodevajo njihovi programi. Sicer je v zvezi notranji razdor. Kjer ni prave ideje, tudi gibanja ne more biti, čeprav je denar na razpolago.

Sodni svetnik in umetnik Lajovic (delavci, ne zamenjajte ga s tovarnarjem Lajovicem) se je v dveh dolgih člankih v »Jutru« razjokal nad klerikalnimi napadi na Župančiča tako žalostno in nesrečno, da je moral potem »Slovenec« zaščititi Župančiča pred takimi zagovorniki, kakor je Lajovic. To je žalosten rezultat tega, če hoče »Jutro« tekrovati s »Slovincem« v pobožnosti in jokavosti.

30 milijonov ljudi je potepuhov, kakor razberemo iz predavanja dr. Stojana Bajića, nekakšnega ideologa slovenskega liberalizma in predavatelja »napredne« Zveze kulturnih društev. »Slovenski Narod« z dne 10. t. m. poroča namreč, da

je Bajič v društvu »Treznost« predaval med drugim sledeče: »... pri nas ne bi bilo niti prave brezposelnosti, če bi delavstvo v prejšnjih časih ne napravljalo tako lahkomišelnih zaslužka, ker bi se lahko zdaj preživljalo s prihranki. Podpiranje brezposelnih na način, ki je uveden, se mu zdi dobrodelna komedija; prepričan je, da z denarnimi podporami navajajo ljudi samo v delomrznost ter podpirajo potepinstvo.« Tako. Če je dr. Bajič res prepričan o tem, naj si da znižati mesečne dohodke na Din 800 in naj z njimi varčuje, da se bo lahko v brezposelnosti preživljal brez vsake »dobrodnele komedije«. Čudno je, da ni Bajič izrazil še tega prepričanja, da bi vsi ljudje lahko postali kapitalisti, če ne bi nikdar pili in se do siteda najedli. Če društvo »Treznost« ne zna drugače agitirati za treznost, kakor da istoveti 30 milijonov brezposelnih s potepini (dočim kapitalisti strašno garajo), naj opusti še to treznost.

Hermynio zur Mühlen kritizira »Slovenec«. Katoliško mladinsko glasilo »Plamen« pa priobčuje od nje prevode, samo da pisateljico navaja le H. z. M. Ali je neki pisatelj samo takrat slab, če priobčuje njegove spise nekatoliška založba, ali kako? Ali so Vam v stiski tudi nekatoliški pisatelji dobrodošli? X.

Opozorila vsem!

Vsem izvodom današnje številke prilagamo čekovne položnice, da nakažete po njih takoj naročnino za l. 1933.

(Celoletna naročnina znaša komaj Din 36, polletna Din 18.)

Mnogim pošiljamo številko na ogled. Kdor se ne misli naročiti na revijo, naj jo vrne.

Priloženi letak za »Svobodo« in list sam pokažite o praznikih prijateljem in znancem, da se bodo naročili.

KONZORCIJ »SVOBODE«.

Listnica uredništva

V predzadnji številki »Svobode« je izšla izpod peresa dobrega mi prijatelja benevolentna recenzija o knjigi sodružice Stupanove, ki ji jo je založila Založba »Žena in dom«. V tej recenziji je bilo priobčenih nekaj stavkov, ki bi po tekstu utegnili škoditi strokovni knjigi, kar gotovo ni bil namen te kritike. Jaz sem kot odgovorni urednik tisto stvar prezrl in nosim odgovornost za upravičeno jezo avtorice te knjige. Svetovali so ji, naj na to odgovornega urednika toži, sporazumela pa sva se za preklic, ki ga tukaj priobčujem.

Ošlak, odgovorni urednik.

Listnica uprave

Ker je kršč. socialna »Beseda« svoj čas priložila naše prospekte za Marxov »Kapital«, prilagamo mi današnji številki prospekte »Krekove knjižnice«.

Uprava »Svobode«.

„SVOBODA“ in „CANKARJEVA DRUŽBA“ se borita z istimi sredstvi za iste cilje!

Zato:

Vsak zaveden „SVOBODAŠ“ mora postati član „CANKARJEVE DRUŽBE“!

Prijavite se pri poverjeniku ali pa pišite dopisnico družbi (Ljubljana, poštni predal št. 290).

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

LJUBLJANA, PREŠERNOVA ULICA ŠTEV. 3

je največja regulativna hranilnica v Jugoslaviji

Ima vlog nad 430,000.000 Din.

Za vse vloge jamči ljubljanska mestna občina z vsem svojim premoženjem in z davčno močjo.

Za male trgovce in obrtnike obstoji pri hranilnici kreditno društvo, za pupilarne naložbe pa sodni depozitni oddelek.

Za varčevanje mladine izdaja domače hranilnike, za pošiljanje denarja po pošti pa svoje položnice.

Telefon št. 2016 in 2616.

Poštni čekovni račun št. 10533.

Uradne ure za stranke so od 8. do 12. in pol.

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon številka 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.

Knjige, revije,

TISKOVINE VSEH VRST

tiska in veže v priznani
lepi in prvovrstni izdelavi

LJUDSKA TISKARNA
MARIBOR, SODNA ULICA 20

Eno in večbarvni tisk